

პოლიტიკა
კავკასიის
ბარშემო

პოლიტიკა კავკასიის გარშემო

VI საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია

შრომათა კრებული

უნივერსიტეტის
გამომცემლობა

Ivane Javakishvili Tbilisi State University
Institute for Georgia's Neighbourhood Studies

POLITICS AROUND THE CAUCASUS

VI International Scientific Conference

PROCEEDINGS

2022

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
საქართველოს სამეცნიერო კვლევის ინსტიტუტი

პოლიტიკა კავკასიის გარშემო

VI საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია

შრომათა კრებული

სამეცნიერო რედაქტორი – პროფ. რევაზ გაჩეჩილაძე

© ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2022

ISBN 978-9941-491-84-9 (PDF)

შინაარსი

რედაქტორისგან	9
From the editor	9
რედაქტორისგან	
მთიანი ყარაბაღის კონფლიქტის შედეგად წარმოქმნილი პოლიტიკურ-გეოგრაფიული და ეკონომიკურ-გეოგრაფიული რეალობები	11
***	14
მაია მანჩხაშვილი	
თურქეთის სამხრეთკავკასიური პოლიტიკა თანამედროვე ეტაპზე (2008-2018)	17
ALEXANDER G. TVALCHRELIDZE	
COVID 19 Pandemic in the South Caucasus and the Neighborhood: Challenges for Social & Economic Development	23
Main Conclusions	28
IRINA ARABIDZE	
The Church of Georgia and the People’s Council of Abkhazians - from the History of Relations between the Church of Georgia and the People’s Council of Abkhazians (1917-1919)	31
MZIA TKAVASHVILI	
“The Issue of the Ottoman” in Russian Foreign Policy	38
NATO SONGULASHVILI	
Education in the First Republic of Georgia (1918-1921)	41
კონსტანტინე ვეკუა	
საქართველოს სუვერენიტეტი XVIII-XIX საუკუნეების მიჯნაზე: მითი თუ რეალობა	44
ვაჟა შუბიტიძე	
რადიკალიზმის ზრდა მსოფლიოსა და საქართველოში	56

KHATUNA KOKRASHVILI

Poti - Commercial Port of Transcaucasia (second half of the 19 th century)	61
Poti Port - the main commercial port of Transcaucasia	66

GELA TSAAVA

The Russia Power Play Unfolding in the South Caucasus Region: Attempts to Redraw the Occupation Lines	69
---	----

TINATIN MSHVIDOBADZE

Features of e-Governance in Turkish Public Service Sector	73
Integrated Public Service Platform (Kamu Uygulamaları Merkezi)	75
Networks	76
xDSL, Ethernet, Fiber, Cable Internet and Interactive Services	76
Secure Network Applications	76
KPS (Kimlik Paylaşımı Sistemi - The Identity Information Sharing System)	76
Electronic Public Procurement Platform (EKAP)	76

SIMON GURESHIDZE

Israel and the Gulf: expected benefits and challenges in the region	78
---	----

DAVID DZNELADZE NIA ANTELAVA, PUPIL

Religion as a Tool between Russia and Georgia	84
---	----

რედაქტორისგან

თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის საქართველოს სამეზობლოს კვლევის ინსტიტუტმა 2021 წელს ნოემბერში თავისი მეექვსე საერთაშორისო კონფერენცია ჩაატარა, რომელიც მიეძღვნა საქართველოს სამეზობლოში არსებულ პრობლემებს და, აგრეთვე, მეზობელი ქვეყნების ურთიერთობას საქართველოსთან.

წინამდებარე კრებულში წარმოდგენილია საერთაშორისო კონფერენციაზე „პოლიტიკა კავკასიის გარშემო“ გაკეთებული მოხსენებები.

საქართველოს ირგვლივ რთული და მკვლევრისათვის საინტერესო მოვლენები ვითარდება. ინსტიტუტს სურს მოიზიდოს მეცნიერები, რომლებიც ამ მოვლენებს და მათ საფუძვლებს იკვლევენ. იმედს გამოვთქვამ, რომ კონფერენცია „პოლიტიკა კავკასიის გარშემო“, რომელიც ყოველწლიურად ჩატარდება, მეტ მონაწილეს მოიზიდავს და უფრო ნაყოფიერი იქნება.

აკადემიკოსი **რევაზ გაჩეჩილაძე**

საქართველოს სამეზობლოს კვლევის ინსტიტუტის დირექტორი

From the editor

In November 2021, Ivane Javakhishvili Tbilisi State University Institute for Georgia's Neighbourhood Studies held its VI International Scientific Conference dedicated to the problems existing in the neighbourhood of Georgia as well as to the relationship of the neighbouring countries with Georgia.

The presented Collection contains the reports delivered at the international conference "Politics around the Caucasus".

The events developing around Georgia are complicated and, in my view, they will awaken interest among researchers working in this field.

I hope that the conference "Politics around the Caucasus", which will be held annually, will attract more participants and become more productive.

Academician **Revaz Gachechiladze**

Director of the Institute for Georgia's Neighbourhood Studies

რევაზ ბარჩილაძე

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი,
აკადემიკოსი

მთიანი ყარაბაღის კონფლიქტის შედეგად წარმოქმნილი პოლიტიკურ-გეოგრაფიული და ეკონომიკურ-გეოგრაფიული რეალობები

სტატიაში განხილულია მთიანი ყარაბაღის კონფლიქტთან დაკავშირებული ეთნო-დემოგრაფიული ცვლილებები, „ყარაბაღის პირველი“ და „მესამე“ ომების შედეგად შექმნილი პოლიტიკურ-გეოგრაფიული და ეკონომიკურ-გეოგრაფიული ახალი რეალობები. გაკეთებულია ერთგვარი პროგნოზი მოსალოდნელ განვითარებასთან დაკავშირებით.

სამხრეთ კავკასიას თომას დე ვაალი უწოდებს „დაზიანებულ რეგიონს“ (Broken Region), სადაც ვერ ხორციელდება ინტეგრაციული პროექტები და არსებობს მუდმივი დაძაბულობის კერები (De Waal, 2012). ამავ დროს, რეგიონის კონფლიქტები წარმოქმნიან ისეთ პრობლემებს, რომლებიც რეგიონის ყველა შემადგენელ სახელმწიფოზე ზემოქმედებს, მართალია, სხვადასხვა ზომით და შედეგით.

რეგიონის კონფლიქტებს შორის ერთ-ერთი ურთულესია სომხეთსა და აზერბაიჯანს შორის არსებული დავა მთიანი ყარაბაღის ტერიტორიის კუთვნილების გამო.

აღნიშნული კონფლიქტი დაიწყო საუკუნით ადრე, 1917 წელს რუსეთის იმპერიის ჩამოშლისა და სამხრეთ კავკასიიდან რუსული არმიის გასვლის შემდეგ, როდესაც რეგიონის ძირითადი ეთნიკური ჯგუფების ლიდერებმა დაიწყეს თავიანთი ეროვნული სახელმწიფოებისათვის ტერიტორიების წინასწარი შემოხაზვა. 1918 წლის მაისში ახალშექმნილ რესპუბლიკებს, ზუნებრივია, დასჭირდათ სახელმწიფო საზღვრების დადგენა. ურთიერთშეთანხმება ვერ მოხერხდა და გაჩნდა უამრავი სადავო მონაკვეთი. მათ შორის იყო „მთიანი ყარაბაღი“ – რუსეთის იმპერიის ელისავეტპოლის (განჯის) გუბერნიაში (უფრო ადრე კი, შუშის სახანოში) სომხებით კომპაქტურად დასახლებული ტერიტორია.

კონფლიქტი მთიანი ყარაბაღის ფლობისათვის ახალშექმნილ სომხეთსა და აზერბაიჯანის რესპუბლიკებს შორის უკვე 1918 წლის ბოლოდან შევიდა სამხედრო ფაზაში. კონფლიქტი ჩააცხრო ბოლშევიკური რუსეთის მე-11 წითელი არმიის შესვლამ აზერბაიჯანში 1920 წლის აპრილში და სომხეთში – იმავე წლის ნოემბერ-დეკემბერში.

1921 წელს მთელ სამხრეთ კავკასიაში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ რესპუბლიკათაშორისი საზღვრების დადგენა ხდებოდა კრემლის, ანუ რუსეთის კომპარტიის პოლიტბიუროს, გადანყვეტილებით.

1923 წლიდან აზერბაიჯანის სსრ-ის შემადგენლობაში დაარსდა მთიანი ყარაბაღის ავტონომიური ოლქი (ფართობი 4161 კვ. კმ), რაც მოჩვენებითი კომპრომისების შედეგი იყო, რომლითაც არც ბაქო და არც ერევანი მთლიანად კმაყოფილი არ დარჩა (იხ. ნახ. 1).

ერთი მხრივ, თითქოს საბჭოთა აზერბაიჯანის ინტერესების გათვალისწინებით:

- მთიანი ყარაბაღი აზერბაიჯანის სსრ-ის შემადგენლობაში დატოვეს (ასეთი გადანყვეტილების რეალური მოტივაცია იყო ის, რომ რუსეთს ესაჭიროებოდა ბაქოს ნავთობი და, დამატებით, მუსლიმური აზერბაიჯანისადმი ერთგვარი „დათმობით“ კრემლი ახდენდა

თავისი კეთილგანწყობის დემონსტრირებას ზოგადად მუსლიმური აღმოსავლეთის მიმართ);

- მთიანი ყარაბაღის ოლქის საზღვრები ისე შემოიხაზა, რომ მათ არ ჰქონოდათ უშუალო შეხება სომხეთის სსრ-სთან.

მეორე მხრივ, თითქოს საბჭოთა სომხეთის ინტერესების გათვალისწინებით:

- ოლქის ტერიტორია შემოიხაზა ეთნო-დემოგრაფიული პრინციპით – ეთნიკური სომხების განსახლების მიხედვით (თუმცა ოლქის ჩრდილოეთით დარჩა სომხების დასახლებული საგრძნობი ფართობი);
- ოლქის შემადგენლობაში შეიყვანეს ისტორიული ქალაქი შუშა (სომხურად – შუში), თუმცა ის დასახლებული იყო აზერბაიჯანელებით, ისევე, როგორც მიმდებარე სოფლები;
- ოლქის ადმინისტრაციას თითქმის მთლიანად აკომპლექტებდნენ ეთნიკური სომხები.

Soviet Armenia

ნახ. 1

იქამდე, სანამ კომუნისტური პარტია და მის დაქვემდებარებაში მყოფი უშიშროების ორგანოები სრულად აკონტროლებდნენ საბჭოთა რესპუბლიკებს, ეროვნულ ნიადაგზე მასობრივი უკმაყოფილების ჩახშობა ადვილად ხდებოდა. მაგრამ 1985 წელს დაწყებულმა „პერესტროიკამ“ (გარდაქმნების პოლიტიკამ) და 1987 წელს გამოცხადებულმა „გლასნოსტმა“ (სიტყვისა და პრესის ერთგვარმა თავისუფლებამ) ბევრგან შეარყია ხელოვნურად შექმნილი, მყიფე ეთნო-დემოგრაფიული წონასწორობა, მათ შორის მთიანი ყარაბაღთან მიმართებაშიც.

1980-იანი წლების მეორე ნახევარში სომხური საზოგადოებრივი აზრი, რომელიც იქამდე ზედაპირზე არ გამოდიოდა, საჯარო გახდა. აღორძინდა მოთხოვნები სომხეთის სსრ-სთან მთიანი ყარაბაღის შეერთების შესახებ. ფორმალური საბაზი იყო ავტონომიურ ოლქში დემოგრაფიული ბალანსის თანდათანობითი შეცვლა. 1926 წელს ოლქის 125 ათასი მცხოვრებიდან სომხები შეადგენდნენ 89,2 პროცენტს, თურქები (მაშინ ასე უწოდებდნენ აზერბაიჯანელებს) კი 10 პროცენტს (Всесоюзная перепись, 1926). 1989 წელს მოსახლეობის ოლქის 189 ათასი მცხოვრებიდან ეთნიკური სომხები შეადგენდნენ 77 პროცენტს (ანუ 1926 წელთან შედარებით 12 პროცენტული პუნქტით ნაკლებს),

ხოლო აზერბაიჯანელები – 21,5 პროცენტამდე (ანუ 12,5 პროცენტული პუნქტით მეტს) (Всесоюзная перепись, 1989).

მაგრამ, პარალელურად, 1926 წელს თიურქები აბსოლუტურ უმრავლესობას (96-99 პროცენტს) წარმოადგენდნენ მთიანი ყარაბაღის შუშის რაიონში (ქ. შუშასთან ერთად), ხოლო 1979 წლისათვის მათი წილი რაიონში 80 პროცენტამდე შემცირდა. 1992 წლიდან შუშის რაიონში, და ზოგადად მთიანი ყარაბაღში, აზერბაიჯანელები საერთოდ აღარ დარჩნენ.

ტერიტორიული ცვლილების მოთხოვნა სომხური პატრიოტული ელიტის მიერ ახალი რამ არ იყო, რასაც ასახულებდა სომხური დიასპორის სამშობლოში დაბრუნების იმედით. რეალური დემოგრაფიული სიტუაცია კი ამ იმედის ზუსტად საპირისპიროდ შეიცვალა. ქვეყანაში დაბრუნდა სომხური დიასპორის უმცირესი რაოდენობა. სომხეთის რესპუბლიკა ქრონიკული ემიგრაციის ქვეყნად იქცა: 1991-2006 წლებში ის სამუდამოდ დატოვა ერთმა მილიონმა ეთნიკურმა სომეხმა. ემიგრაცია მას შემდეგაც გრძელდებოდა.

1988 წელს კონფლიქტი დაიწყო ორ მოკავშირე საბჭოთა რესპუბლიკას შორის და გაგრძელდა მას შემდეგაც, რაც საბჭოთა კავშირის დაშლის შედეგად სომხეთი და აზერბაიჯანი დამოუკიდებელ რესპუბლიკებად იქცნენ. როდესაც კონფლიქტის სამხედრო ფაზა („ყარაბაღის პირველი ომი“) 1994 წელს დაზავებით დამთავრდა, სომხეთის რესპუბლიკის არმიას და თვითგამოცხადებული „მთიანი ყარაბაღის რესპუბლიკის თავდაცვით ძალებს“ დაკავებული ჰქონდათ ოლქის მიმდებარე შვიდი რაიონი, სადაც იქამდე სომხური მოსახლეობა პრაქტიკულად არ ცხოვრობდა. 2020 წლის სექტემბრამდე თვითგამოცხადებული „მთიანი ყარაბაღის რესპუბლიკა“ აკონტროლებდა 14 ათასამდე კვ. კმ. ტერიტორიას, რაც აზერბაიჯანის საერთაშორისო დონეზე აღიარებული ფართობის დაახლოებით 16 პროცენტს შეადგენდა.

მოხდა მოსახლეობის გეოგრაფიის მკვეთრი შეცვლა. ეთნიკური წმენდის შედეგად აზერბაიჯანის ოკუპირებული რაიონებიდან, მთიანი ყარაბაღის ჩათვლით, რესპუბლიკის დასავლეთ რაიონებში გადაადგილდა სულ ცოტა 600 ათასი აზერბაიჯანელი (ისინი იქცნენ „ძულელებით გადაადგილებულ პირებად“). მათ შეუერთდნენ ადრე სომხეთის სსრ-ში მცხოვრები აზერბაიჯანელები. 1979 წლის მოსახლეობის აღწერით ისინი 161 ათას შეადგენდნენ (სომხეთის მთელი მოსახლეობის 5,3 პროცენტს), 1989 წელს, როდესაც კონფლიქტი უკვე დაწყებული იყო – 85 ათასს. 1990 წლიდან აზერბაიჯანელები სომხეთში აღარ ცხოვრობენ.

სარკისებრი პროცესი განვითარდა აზერბაიჯანში, საიდანაც წავიდა/განიდევნა 350 ათასამდე სომეხი, რომლებიც, ძირითადად, რუსეთში და, ნაწილობრივ, აშშ-ში წავიდნენ.

მთიანი ყარაბაღის კონფლიქტის გადაუჭრელობამ შეცვალა არა მხოლოდ რეგიონის გეოპოლიტიკა, არამედ **პოლიტიკურ-გეოგრაფიული და ეკონომიკურ-გეოგრაფიული რეალობები**, რომლებმაც სამი ათეული წელი იარსებეს.

ამ რეალობებიდან ზოგიერთი ასეთია:

- 1991 წლის ბოლოდან დამოუკიდებელ ორ სახელმწიფოს, სომხეთსა და აზერბაიჯანს, არა აქვთ ერთმანეთთან დიპლომატიური, ეკონომიკური და სხვა სახის მშვიდობიანი ურთიერთობა;
- სომხეთს ფორმალურად არა აქვს ეკონომიკური კავშირთა ერთობა არც თურქეთთან. ფაქტობრივად კი, სომხურ კერძო ბიზნესს ჰქონდა და აქვს ვაჭრობა თურქეთთან, ოღონდ საქართველოს გავლით;
- 1990 წლამდე სატვირთო სარკინიგზო გადაზიდვები სომხეთსა და რუსეთის ფედერაციას შორის, ძირითადად, ხორციელდებოდა იმ რკინიგზის ხაზით, რომელიც მიდიოდა ერევნიდან ნახჭევანის გავლით ბაქომდე და იქიდან რუსეთში. სარკინიგზო ხაზი თბილისი-ალექსანდროპოლი-ერევანი-ნახჭევანი-ჯულფა 1899-1908 წლებში ააშენეს. 1936-1941 წლებში საბჭოთა კავშირ-ირანის საზღვრის გასწვრივ ჯულფადან ბაქომდე გაიყვანეს

- რკინიგზის ხაზი, რომელზეც 1944-დან 1990 წლამდე რეგულარულად დადიოდა სამგზავრო მატარებელი ბაქო-ერევანი-ბაქო. 1990 წლის შემდეგ ეს სარკინიგზო ხაზი უმოქმედოა;
- თურქეთის მხარემ, რომელიც, ბუნებრივია, აზერბაიჯანის მხარეს იჭერს, 1993 წელს ჩაკეტა საზღვარი სომხეთთან. ამის გამო უმოქმედოა XX საუკუნის დამდეგიდან არსებული გიუმრი-ყარსის სარკინიგზო მონაკვეთი. არ მუშაობს მისი პარალელური საავტომობილო გზაც;
 - ზემოაღნიშნულმა კონფლიქტმა სტიმული მისცა ბაქო-თბილისი-ახალქალაქი-ყარსის რკინიგზის მშენებლობას. ბაქო-თბილისის რკინიგზის ხაზი XIX საუკუნიდან მოქმედებს. 1980-იან წლებში აშენდა მარაბდა-ახალქალაქის რკინიგზის ხაზი, მაგრამ ის საერთაშორისო სტანდარტებს მკვეთრად ჩამორჩებოდა. XXI საუკუნეში ახლად აშენდა რკინიგზა თბილისიდან ახალქალაქამდე და იქიდან თურქეთის ქალაქ ყარსამდე, საიდანაც სარკინიგზო ხაზი ევროპამდე მიდის;
 - მთიანი ყარაბაღის კონფლიქტმა გაააქტიურა დამოუკიდებელი სომხეთის ურთიერთობა ირანთან. 1990-იან წლებში მდ. არაქსზე ხიდის აშენებით დამყარდა მასთან სახმელეთო კავშირი. XXI საუკუნის დასაწყისში სომხეთის ხელისუფლებამ ირანის მიმართულებით გაიყვანა რთული პროფილის საავტომობილო გზა, რომელიც, ძირითადად, სიუნიქის მარშში გადის;
 - მთიანი ყარაბაღის კონფლიქტმა ირიბად იმოქმედა სამხრეთ კავკასიის მესამე სახელმწიფოს, მკაცრად ნეიტრალური საქართველოს ეკონომიკურ-გეოგრაფიულ მნიშვნელობაზე. კერძოდ, აზერბაიჯანის კასპისპირა ნავთობისა და გაზის დასავლეთის მიმართულებით ექსპორტი ხორციელდება ბაქო-თბილისის-ჯეიჰანის ნავთობსადენისა და ბაქო-თბილისი-ერზურუმის გაზსადენის მარშრუტით, რომელიც მთიანი ყარაბაღის კონფლიქტის ფაქტორის გათვალისწინებით დიდწილად (ეს არ იყო ერთადერთი ფაქტორი!) 1990-იან წლებში შეიქმნა, მაშინ, როდესაც სომხეთზე გავლით მილსადენები საგრძნობლად მოკლე იქნებოდა. საქართველოზე გადის ტრანსანატოლიური მილსადენი TANAP-ის მონაკვეთიც, რომელიც, თავის მხრივ, ევროპულ გაზსადენთა ქსელს უერთდება;
 - მთიანი ყარაბაღის კონფლიქტის ფაქტორი ირიბად ზემოქმედებდა საქართველოს შავი ზღვის ნაპირზე ანაკლიის ღრმანყოფანი ნავსადგურის მშენებლობის დასაბუთებაზეც, რადგან იქმნებოდა შთაბეჭდილება, რომ აღმოსავლეთ-დასავლეთის ტვირთბრუნვისათვის შავი ზღვის საქართველოს ნაპირზე აგებულ ახალ ნავსადგურს არ ექნებოდა ალტერნატივა.

2020 წლის სექტემბერ-ნოემბერში წარმოებულ „ყარაბაღის მესამე ომში“ („მეორე ომად“ მიიჩნევენ 2016 წლის ოთხდღიან შეტაკებას) გაიმარჯვა აზერბაიჯანმა, რომელმაც გაათავისუფლა მთიანი ყარაბაღის ტერიტორიის მესამედი და მიმდებარე რაიონების დიდი ნაწილი. იმავე წლის 9 ნოემბრის შუალამეს რუსეთის, აზერბაიჯანის და სომხეთის პირველი პირების მიერ ხელმოწერილი სამხრეთ-დასავლეთის ძალით აზერბაიჯანმა დაიბრუნა სომხეთის მიერ ოკუპირებული ყველა რაიონი, რომლებიც რამდენიმე დღეში დაცალეს მცირერიცხოვანმა სომეხმა მოახალშენებმა (Жирайр Липаритян, 2020).

რეგიონში იქმნება ახალი ეკონომიკურ- და პოლიტიკურ-გეოგრაფიული რეალობები.

სომხეთის ტერიტორიაზე, სიუნიქის მარშში XXI საუკუნის დასაწყისში გაყვანილი საავტომობილო გზა უკვე ქმნის პოლიტიკურ-გეოგრაფიულ პრობლემას: აღმოჩნდა, რომ ამ გზის ცალკეული მონაკვეთები მდებარეობს იმ ტერიტორიაზე, რომელიც ნომინალურად აზერბაიჯანის სსრ-ის საკუთრებაში იყო, მაგრამ ზედაპირზე ეს არ ჩანდა, რადგან საბჭოთა პერიოდში მოკავშირე რესპუბლიკების საზღვრების დემარკირება არ ხდებოდა: საზღვარი მხოლოდ რუკაზე იყო დელიმიტირებული (Hauer, 2021). სომხეთს (ფორმალურად, „მთიანი ყარაბაღის რესპუბლიკას“) იმდენი ხანი ჰქონდა ოკუპირებული ეს ტერიტორიები, რომ უკვე თავის საკუთრებად მიაჩნდა!

რაოდენ პარადოქსულადაც უნდა ჟღერდეს, „ყარაბაღის მესამე ომში“ სომხეთის დამარცხებამ შექ-

მნა მისი იზოლაციიდან გამოსვლის თეორიული შანსი, კერძოდ, იმ შემთხვევაში, თუ მოხდება სომხეთის დიპლომატიური ურთიერთობის ნორმალიზაცია აზერბაიჯანთან და თურქეთთან.

მოვლენების გარკვეული მიმართულებით განვითარების შემთხვევაში შეიძლება აღდგეს გიუმრი-ყარსის რკინიგზის მონაკვეთი (სულ რაღაც 50 კილომეტრი). თუ ეს მოხდება, მაშინ სტამბოლიდან ბაქომდე მგზავრობა თბილისის გავლითაც იქნება შესაძლებელი.

რუსეთის, აზერბაიჯანის და სომხეთის პირველი პირების მიერ ხელმოწერილი სამმხრივი დოკუმენტის მუხლი N9-ის თანახმად:

„მხარეების შეთანხმებისამებრ უზრუნველყოფილი იქნება ახალი სატრანსპორტო კომუნიკაციების მშენებლობა, რომლებიც აკავშირებენ ნახჭევნის ავტონომიურ რესპუბლიკას აზერბაიჯანის დასავლეთ რაიონებთან“ (Заявление, 2020).

„9 ნოემბრის დოკუმენტი“ გულისხმობს საბჭოთა კავშირ-ირანის საზღვრის გასწვრივ ჯულფადან ბაქომდე გაყვანილი რკინიგზის ხაზის და მისი პარალელური საავტომობილო გზის (საერთო სიგრძე 35-40 კმ) განბლოკვას, აღდგენას და მათი მეშვეობით სატრანსპორტო კავშირურთიერთობის დამყარებას აზერბაიჯანის დასავლეთ რაიონებსა და ნახჭევნის ავტონომიურ რესპუბლიკას შორის (იხ. ნახ. 2).

ნახ. 2

სომხეთის უკიდურეს სამხრეთ ნაწილში გაყვანილი საავტომობილო გზა (ავტორის ფოტო).

მარჯვნივ: მდ. არაქსის მარცხენა ნაპირის გასწვრივ საბჭოთა პერიოდიდან არსებული საზღვრის ლოპე. მარცხნივ: 1990 წლიდან უმოქმედო რკინიგზის ბეტონირული დაცვა ნაშალი ქვა-ლორღისაგან

ეს გზები სომხეთის საკუთრებაში დარჩება, მაგრამ „9 ნოემბრის შეთანხმების“ თანახმად სომხეთმა უნდა უზრუნველყოს სატრანსპორტო კავშირურთიერთობა აზერბაიჯანის დასავლეთ რაიონებსა და ნახჭევნის ავტონომიურ რესპუბლიკას შორის მოქალაქეთა, სატრანსპორტო საშუალებათა და ტვირთების ორივე მიმართულებით შეუზღუდავი მოძრაობისათვის, რის გარანტიაც გამოდის რუ-

სეთის ფედერაცია. ამ გზების გამოყენება შესაძლებელი იქნება საერთაშორისო მიმოსვლისათვის, კერძოდ, აზერბაიჯანის თურქეთთან დასაკავშირებლად. ძალიან დაინტერესებულია ამ სატრანსპორტო კორიდორის შექმნით რუსეთის ფედერაცია, რომელსაც შეეძლება თურქეთთან სახმელეთო კავშირის დამყარება აზერბაიჯანისა და სომხეთის ტერიტორიის გავლით და საქართველოსათვის გვერდის აქცევით.

რა გავლენა ექნება ზემოხსენებული სატრანსპორტო კორიდორის ამოქმედებას საქართველოს სატრანზიტო ფუნქციაზე?

თუ „9 ნოემბრის დოკუმენტი“ სრულად შესრულდება, „არაქსისპირა სატრანსპორტო კორიდორი“ საქართველოსათვის კონკურენტული მარშრუტი გახდება. თურქეთმა უკვე გამოაცხადა, რომ ააშენებს რკინიგზას ქ. ნახჭევანამდე, ანუ მომდევნო ათწლეულში, ალბათ, შესაძლებელი გახდება მატარებლით მგზავრობა და ტვირთების გადაზიდვა ბაქოდან სტამბოლში ნახჭევანის გავლით და პირიქით.

ამავე დროს, ნათელია, რომ საქართველოს ტერიტორიაზე აშენებული ნავთობისა და გაზის მილსადენების გადაადგილება შეუძლებელია. უფრო მეტიც, მოსალოდნელია, საქართველოზე გამავალი საერთაშორისო გაზსადენის მნიშვნელობა გაიზარდოს კიდევ თურქმენეთის გაზის ზემოხსენებული TANAP-ით ტრანსპორტირების გზით.

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ მთიანი ყარაბაღის კონფლიქტის საბოლოო მოგვარება, რაც ჯერაც არ შესულა დასკვნით ფაზაში შექმნის მრავალ ახალ პოლიტიკურ-გეოგრაფიულ და ეკონომიკურ-გეოგრაფიული რეალობას სამხრეთ კავკასიაში.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Всесоюзная перепись населения 1926 года, (1929), Т.14. ЗСФСР. Москва.
2. [Всесоюзная перепись населения 1989 года. Распределение городского и сельского населения республик и областей СССР по полу и национальности. Демоскоп.](#)
3. Заявление о прекращении огня (https://ru.wikipedia.org/wiki_2020).
4. Жириков Липаритян о поражении Армении и будущем Карабаха: «Многие думали, что война – это забава». BBC Russian 30.11.2020 (<https://www.bbc.com/russian/features-55132269>).
5. De Waal, Thomas (2012): A broken Region: The Persistent Failure of Integration Projects in the South Caucasus, Europe-Asia Studies, 64:9, 1709-1723.
6. Hauer, Neil. The New Old Frontier: Demarcation Sparks Tensions As Azerbaijani Control Returns Along Southern Armenian Border. Radio Free Europe/Radio Liberty. January 13, 2021 (<https://www.rferl.org/a/armenia-azerbaijan-border-tensions-nagorno-karabakh/31043084.html>).

მაია მანჩხაშვილი

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი,
პოლიტიკის მეცნიერების დოქტორი

თურქეთის სამხრეთკავკასიური პოლიტიკა თანამედროვე ეტაპზე (2008-2018)

თურქეთის სამხრეთკავკასიური პოლიტიკა მუდმივად დამუშავების პროცესშია თურქული დიპლომატიის მესვეურთა და ანალიტიკოსთა მიერ. იმ პროექტებისა თუ შეფასებების ნაწილი, რომლებიც საჯაროა და მკვლევრებისთვის ხელმისაწვდომი, ბევრ საინტერესო დეტალს ნახავთ. ამ შრომებში იკითხება დიდი მცდელობა იმისა, რომ თურქეთმა მოაგვაროს ურთიერთობები სამხრეთ კავკასიის რესპუბლიკებთან.

თურქი მკვლევარი მუსტაფა აიდინი თავის შრომებში წერს, რომ ცივი ომის დასრულების შემდეგ თურქეთს დრო დასჭირდა ახალ რეალობაში ადაპტირებისათვის და მხოლოდ ამის შემდეგ დაიწყო სამხრეთკავკასიური პოლიტიკის ფორმირება და ე.წ. „დიდ თამაშში“ ჩართვა რუსეთთან, ირანთან და აშშ-თან ერთად. მართალია, თურქეთმა თავდაპირველად სწორება კავკასიაში მცხოვრებ მუსლიმ თემზე აიღო, მაგრამ მალე კავკასიის დანარჩენი მოსახლეობაც მისი ინტერესების არეალში მოექცა. ასევე, გააცნობიერა რა თურქეთმა, რომ მის პან-თურქულ იდეებს განვითარების არავითარი შესაძლებლობა არ გააჩნდა, დაიწყო ურთიერთობის ნორმალიზებაზე ორიენტირებული პოლიტიკის გატარება და ურთიერთობების განვითარება აზერბაიჯანთან. ამ ქვეყანასთან ეს რთული არ იყო. ასევე, საქართველოსთან და სომხეთთან, რომელთაც მთიანი ყარაბაღის პრობლემის მიუხედავად, თურქეთს ორმხრივი კავშირების გაღრმავების დიდი სურვილი ქონდა. აქედან მოყოლებული, თურქეთი მუდმივად ცდილობს განავითაროს პოლიტიკური კავშირები ანკარასა და რეგიონის ქვეყნების დედაქალაქებს შორის (Aydin, 2002).

თურქეთის სამხრეთკავკასიურ პოლიტიკაზე მომუშავე ფაქტობრივად ყველა ექსპერტი თანხმდება, რომ თურქეთის საგარეო პოლიტიკაში ეს მიმართულება კრიტიკულად სტრატეგიულია და ეს განსაკუთრებით მას შემდეგ, რაც თურქეთის ვროპისაკენ სწრაფვამ არცთუ წარმატებით იმუშავა. თუმცა, უნდა ითქვას ისიც, რომ თურქეთის რესპუბლიკის დაფუძნების დღიდან (თურქეთის რესპუბლიკა დაფუძნდა 1923 წელს), ყველა მისი პოლიტიკური ლიდერი ლიად აცხადებდა, რომ სამხრეთკავკასიურ მიმართულებას თურქეთის საგარეო პოლიტიკაში ყოველთვის მნიშვნელოვანი ადგილი ეკავა. პირველი ამის შესახებ თავად მუსტაფა ქემალ ათათურქი (Gazi Mustafa Kemal Ataturk – 1881-1938; თურქეთის რესპუბლიკის დამფუძნებელი (1923 წელი) და მისი პირველი პრეზიდენტი) ამბობდა ჯერ კიდევ 1920 წლის 8 თებერვალს საქართველოდან ჩასული დელეგაციის წარმომადგენლებთან: „ჩვენ გვაერთიანებს საქართველოსთან არამც თუ მარტო სიმპათია, არამედ მიზანთა ერთობლიობაც. ჩვენ გვყავს ძლიერი მტერი დასავლეთით და გვესაჭიროება ძლიერი აღმოსავლეთი. განსაკუთრებით გვჭირდება ძლიერი კავკასია და კავკასიაში კი ყველაზე მნიშვნელოვანი ერი – ჩვენ გვჭირდება საქართველო ძლიერი და დამოუკიდებელი. საქართველომ და თურქეთმა იმაზე უნდა იზრუნონ, რომ კავკასიის სხვა სახელმწიფოებიც გახდნენ თავისუფალნი“ (სვანიძე, 2000).

თურქი ექსპერტი კერიმ ჰასი, მის ერთ შრომაში საინტერესოდ ამბობს, რომ „საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ რეგიონები, რომლებიც თურქეთმა აღმოაჩინა, იყო კავკასია, ცენტრალურ აზიასთან ერთად თავისი ისტორიული, ეთნიკური, კულტურული, ლინგვისტური და რელგიური კავშირებით“ (Xac, 2016).

წარმომშობით სომეხი ექსპერტი საერთაშორისო ურთიერთობების საკითხებში გაიანე ნოვიკოვა თურქეთის კავკასიურ პოლიტიკას, განსაკუთრებით „სამართლიანობისა და განვითარების პარტი-

ის“ (AKP) ხელისუფლების სათავეში მოსვლის პერიოდიდან შემდეგ მიზნებზე ორიენტირებულად ახასიათებს:

- გამონახოს ბალანსი სახელმწიფოს უსაფრთხოებასა და პიროვნულ თავისუფლებას შორის;
- იმუშაოს პრობლემების მოგვარებაზე მეზობელ სახელმწიფოებთან;
- კრიზისების თავიდან აცილების მიზნით გაატაროს პროაქტიური დიპლომატიური კურსი;
- თითოეულ სახელმწიფოსთან გატარებული პოლიტიკა იყოს თანმიმდევრული;
- გაზარდოს თავისი აქტივობები საერთაშორისო ორგანიზაციებში;
- იმუშაოს და განავითაროს თურქეთის სახელმწიფოს ახალი იმიჯი, როგორც მსოფლიო აქტორის (Novikova, 2010);

ეს მკვლევარი თურქეთს დინამიკურად მზარდ ძალად მოიხსენიებს ევრაზიის კონტინენტზე და ამბობს, რომ განსაკუთრებით 2002 წლიდან თურქეთი პრაგმატულ საგარეო პოლიტიკურ კურსს ატარებს რუსეთთან და სამხრეთ კავკასიის სახელმწიფოებთან მიმართებით. მაგრამ, ამ რეგიონს მაინც მეორეხარისხოვან რეგიონად ახასიათებს თურქეთის საგარეო პოლიტიკაში და ამბობს, რომ ეს რეგიონი თურქეთისათვის პრიორიტეტული გახდება მას შემდეგ, რაც აღმოიფხვრება თურქეთის პრობლემები აშშ-თან და ევროკავშირთან (Novikova, 2010); გაიანე ნოვიკოვას თქმით, თურქეთი არაა დომინანტი ძალა სამხრეთ კავკასიაში: „მისი სტრატეგიული ინტერესები და პრეტენზიები რეგიონული ძალაუფლების როლს გარკვეულწილად ეწინააღმდეგება. სამხრეთ კავკასიაში რუსული და თურქული ინტერესების ცვალებადობა კონფლიქტის დამატებით პოტენციალს ქმნის რეგიონის ქვეყნებს შორის“ (Novikova, 2010); ავტორი თვლის, რომ თურქეთს არ გააჩნია შესაბამისი მატერიალური რესურსები, რომ უფრო ღრმად ჩაერიოს სამხრეთ კავკასიის საკითხებში, მიუხედავად იმისა, რომ ინტენსიურია თანამშრომლობა რეგიონის ორ სახელმწიფოსთან - საქართველოსა და აზერბაიჯანთან, განსაკუთრებით ეკონომიკასა და სამხედრო სფეროში. თურქეთ-აზერბაიჯანი-საქართველოს სტრატეგიული სამკუთხედი კი უზრუნველყოფს სამხრეთ კავკასიის რეგიონულ პარტნიორობას ნატო-სთან თურქეთის დახმარებით.

რაც შეეხება სომხეთთან მიმართებით 2008 წლის აგვისტოს ომის შემდეგ გატარებულ პოლიტიკას, ავტორი ამბობს, რომ „კავკასიის სტაბილურობის პლატფორმისა“ და წარუმატებელი „საფეხბურთო დიპლომატიის“ მიუხედავად, თურქეთს მოუწევს ურთიერთობების შერბილება სომხეთთან და „თურქეთის მთავრობა იძულებული გახდება გარკვეული ნაბიჯები გადადგას სომხეთთან ურთიერთობების ნორმალიზებაში“ (Novikova, 2010).

პაველ ბეივი თურქეთის კავკასიურ პოლიტიკაზე საუბრისას აღნიშნავს, რომ „თურქეთი ერთადერთი ქვეყანაა, რომელიც გაზრდის თავის პოზიციებს კავკასიაში, მაგრამ იგი მაინც თავს იკავებს ახალი პასუხისმგებლობების აღებისგან კონფლიქტების მართვისას. მართალია, მისი ინციატივა რეგიონული უსაფრთხოების პლატფორმის შესახებ ჩავარდა, მაგრამ ანალიზის შედეგად ჩანს, რომ თურქეთს კარგი შესაძლებლობები აქვს კავკასიაში გასაძლიერებლად. თუმცა, ვიდრე რუსეთი ამ რეგიონში დომინანტურია, ვერ იმუშავებს მისი პოლიტიკა, ნულოვანი პრობლემების შესახებ“ (Pavel, 2013).

სერგეი მარკედონოვის თქმით, სამხრეთ კავკასია ჯერ კიდევ არის გეოპოლიტიკური მეტოქეობის ობიექტი რუსეთსა და აშშ-ს შორის. ვაშინგტონის ინტერესები ამ რეგიონში „ენერგეტიკული პლურალიზმით“ არის განპირობებული, ანუ ალტერნატიული გზების მოძიებით ნავთობისა და გაზის ევროპისათვის მინოდებისათვის. მარკედონოვის აზრით, თურქეთი ამ რეგიონში განსაკუთრებით 2008 წლიდან გააქტიურდა, როცა სტაბილურობის პლატფორმის ინიციატივით გამოვიდა. მაგრამ, ავტორის აზრით, ეს ინიციატივა რეგიონის მოთამაშეებს შორის დაპირისპირების შედეგად იყო ჩამოყალიბებული. მისი თქმით, სამხრეთ კავკასიის ქვეყნები ორ ბლოკში არიან გაერთიანებულები - თურქეთისა და რუსეთის ბლოკში. ანკარას, თბილისისა და ბაქოს პოზიციები ბევრ საკითხში ემთხვევა ერთმანეთს. ერევანთან კი რუსეთი ატარებს დაბალანსების პოლიტიკას მთიანი ყარაბაღის კონფლიქტის გაღვივების პარალელურად (Markedonov, 2016).

მკვლევარი ალი ალიპური კარგად იცნობს თურქეთის ინტერესებს სამხრეთ კავკასიის რეგიონში. თავის შრომებში სიღრმისეულად აანალიზებს თურქეთის როლს ამ რეგიონის გეოპოლიტიკაში, მის კავშირებს და სავაჭრო-ეკონომიკურ ურთიერთობებს აზერბაიჯანთან და საფუძვლიანი ანალიზის შედეგად მიდის იმ დასკვნამდე, რომ თურქეთის ეკონომიკას არ შესწევს უნარი ითამაშოს მნიშვნელოვანი როლი სამხრეთ კავკასიაში მიმდინარე პროცესებში (Alipour, 2015). მიუხედავად იმისა, რომ მის შრომაში ავტორი ვრცლად საუბრობს აზერბაიჯანი-თურქეთის მრავალმხრივ ურთიერთობებზე, საქართველოს, აზერბაიჯანთან ერთად, მაინც თურქეთის მთავარ (a key partner for Turkey in the South Caucasus) პარტნიორად თვლის, რაც საქართველოს სტრატეგიული მდებარეობიდან გამომდინარეობს. ალი ალიპური თვლის, რომ თურქეთი, სავარაუდოდ, ვერ მიაღწევს თავის მიზნებს სამხრეთ კავკასიაში რუსეთის ფაქტორის გამო, ვინაიდან თურქეთის პოლიტიკა დიდი გამოწვევების წინაშე დგას, მაგრამ მაინც აქტიური პოლიტიკის გამტარებელ ძალად დარჩება (Alipour, 2015).

სამხრეთ კავკასიის რეგიონი თურქეთისათვის რამდენიმე ასპექტის გამოა მნიშვნელოვანი: 1) აზერბაიჯანის ფაქტორი - ამ რეგიონის ერთ-ერთი სახელმწიფო - აზერბაიჯანი - თურქეთის მონათესავე ერი/სახელმწიფოა. თურქულ პრესაში ხშირად აღნიშნავენ, რომ ამ კავშირში, გარდა ნათესაობისა, თურქეთისათვის არანაკლებ მნიშვნელოვანი აზერბაიჯანის მფლობელობაში არსებული ბუნებრივი რესურსების საკითხია. მიუხედავად იმისა, რომ აზერბაიჯანმა თურქეთისათვის ბუნებრივი რესურსების შეღავათიან ფასებში მიყიდვის საკითხს გადახედა სომხეთთან დაწყებული დიალოგის გამო, თურქეთისათვის ამ რესურსების თურქეთის მიმართულებით გატარება მაინც უმნიშვნელოვანესი და ხელშეუხებელი თემაა. 2) სამხრეთ კავკასია არის ხიდი თურქეთისათვის, რათა დაუკავშირდეს ცენტრალური აზიის ხალხებს. ეს კავშირები თურქეთისათვის სტრატეგიული მნიშვნელობისაა როგორც სავაჭრო, ასევე პოლიტიკური თვალსაზრისით. 3) გასაღების ბაზარი - სამხრეთ კავკასია - საქართველო და აზერბაიჯანი - თურქეთის რესპუბლიკისათვის გასაღების კარგ ბაზარს წარმოადგენს, ვინაიდან ყოველწლიურად ათეულობით ათასი ტონა უამრავი სახეობის პროდუქცია შემოდის სამხრეთკავკასიურ (სომხეთს თუ არ ჩავთვლით) ბაზარზე.

იმისთვის, რომ თურქეთი ევროპული უსაფრთხოების სისტემის განუყოფელი ნაწილი იყოს, აზიიდან ევროპისაკენ მიმავალი ბუნებრივი რესურსების გზაზე თურქეთი მნიშვნელოვან როლს უნდა თამაშობდეს. ამიტომაც, თურქეთის ხელისუფლებას დიდად არ გაუპროტესტებია აზერბაიჯანის მთავრობის გადამწყვეტილება ნავთობპროდუქტებზე ფასების მომატების შესახებ. ამ ცვლილებას თურქეთში მშვიდად შეხვდნენ. აქ მთავარი იყო ის, რომ ენერგოპროექტების მარშრუტებში ცვლილებები არ იგეგმებოდა და ეს ფაქტი მხოლოდ ორი ქვეყნის ურთიერთობებში არსებულ კრიზისზე მიუთითებდა.

სამხრეთკავკასიური მიმართულების წარმატებით ამუშავება თურქეთის საგარეო პოლიტიკაში ცენტრალური აზიისაკენ მიმავალი პოლიტიკური არხების გამართულ მუშაობასთან კორელაციაშია. ცენტრალური აზია ის რეგიონია, რომელიც ასევე სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია თურქეთისათვის, ვინაიდან ამ რეგიონის ეკონომიკასა და განათლების სფეროში თურქეთს უზარმაზარი კაპიტალი აქვს ჩადებული და, შესაბამისად, დიდ მოგებასაც იღებს. ანუ დაინტერესება იმდენად დიდია, რომ თურქეთის ახალ საგარეო პოლიტიკურ სტრატეგიაში, როგორც ზემოთაც ვნახეთ, ამ მიმართულებებს პრიორიტეტული ადგილი უკავია.

თურქეთის კავკასიური პოლიტიკის კვლევისას, რომელიც ბოლო რამოდენიმე წლის განმავლობაში თურქეთის აქტივობებს ეხება, უფრო სწორად 2008 წლის შემდგომ პერიოდს, ჩანს, რომ ამ მიმართულებით მკვერთ ცვლილებებს ადგილი არ ჰქონია. არც ახალი მოდელი ან პროექტი წამოუყენებია თურქეთის ხელისუფლებას აგვისტოს ომის შემდეგ, გარდა თავად ომის დროს გამოვლენილი აქტივობებისა. ადგილი აქვს მხოლოდ და მხოლოდ ინდივიდუალურ, სამხრეთ კავკასიის თითოეულ ქვეყანასთან მუშაობის გაღრმავების მცდელობებს, მათ შორის სომხეთთანაც, მიუხედავად იმისა, რომ ეს მცდელობები ძალიან შემცირებული და წარუმატებელია; არაერთი სომეხი და თურქი ექსპერტიც აღნიშნავს, რომ არასამთავრობო ორგანიზაციების დახმარებით მიდიოდა და კვლავაც ინტენსიურად გრძელდება მოლაპარაკებები სომხეთთან. ეს ინფორმაცია დაგვიდასტურეს სომეხმა ექსპერტებმა რიჩარდ გირაგოსიანმა და დავით შაჰნაზარიანმა და მათი შეხვედრებისა და მო-

ლაპარაკების ადგილად თბილისი დაასახელეს (ამ ექსპერტებთან ინტერვიუები ჩაგნერეთ 2016 წლის მარტის თვეში).

ჩანს, რომ თურქეთი სომხეთთან ურთიერთობების დარეგულირებით არანაკლებაა დაინტერესებული, ვიდრე აზერბაიჯანთან. მაგრამ, რუსეთის ფაქტორი აქაც გადამწყვეტ როლს თამაშობს. როგორც ექსპერტებთან ინტერვიუებში ჩანდა, ყველა მხარე ცალ-ცალკე ცდილობს გამოიხადოს რუსეთის აცილების საშუალება, მაგრამ ამას ერთობლივად ვერ ან არ აკეთებენ ამბიციების გამო. ეს კი საბოლოოდ რუსეთის ინტერესებზე წყლის დასხმაა. სწორედ ამიტომ იყო, რომ არაერთმა ექსპერტმა და მათ შორის ყველაზე მძაფრად თურქმა ექსპერტებმა გაუსვეს ხაზი ინტერვიუებში იმ ფაქტს, რომ საჭირო იყო თანამშრომლობის ერთიან ფორმატზე დათანხმება და თურქეთის წამოწყებაში ჩართვა. მაგალითად, თურქმა ექსპერტმა კამერ კასიმმა ბოლუში (Bolu – ქალაქი თურქეთში. ინტერვიუ ქამერ კასიმთან ჩაგნერეთ 2015 წლის ივნისში) ინტერვიუს დროს თქვა: “ეს იყო შეცდომა სამხრეთ კავკასიის სახელმწიფოების მხრიდან. რა ინტერესები აქვთ სამხრეთ კავკასიის სახელმწიფოებს? ერთ-ერთი ისაა, რომ ჰქონდეთ თავისუფალი საგარეო პოლიტიკური არჩევანი და არ იყვნენ რუსეთის წნეხის ქვეშ. ხომ ეს სურთ? ჩვენ ვთავაზობდით თანამშრომლობას ამ არჩევანისათვის. მაგრამ, მოხდა ის, რომ შიშმა თუ გარკვეული ძალების მუშაობამ უარი ათქმევინა მათ ამ თანამშრომლობაზე. თურქეთი არის განვითარებული, ნატო-ს წევრი სახელმწიფო. მას აქვს თავისი ინტერესები სამხრეთ კავკასიის სახელმწიფოებთან. არა მხოლოდ აქ, მაგრამ ახლა ამ მიმართულებაზე ვიტყვი. მაგრამ, როგორც ხშირად არასწორად ესმით, ეს ინტერესები არ ეწინააღმდეგება ამ სახელმწიფოების დამოუკიდებლობისა და ტერიტორიული მთლიანობისადმი პატივისცემას. ვინაიდან, თურქეთი ნატო-ს წევრი სახელმწიფოა, მას სხვაგვარად ესმის თანამშრომლობა. თურქეთს სურს ამ ქვეყნებთან აანეკოს კარგად განვითარებული სავაჭრო, ეკონომიკური, სამხედრო და კულტურული ურთიერთობები, ისე როგორც ეს შეეფერება ცივილურ სახელმწიფოს. ამის გარეშე წარმოუდგენელია თანამედროვე სამყარო. ჩვენ ვცდილობთ ვიმოქმედოთ, როგორც დასავლურმა ძალამ. ჰოდა, ჩვენ ვთავაზობთ ჩვენს პარტნიორებს ასეთი ტიპის ურთიერთობებს, პროგრესულს და მეგობრობაზე აგებულს. როგორ იბრძვის მეორე მხარე ამ დროს? ძალადობის, ზენოლის, ბლოკადის, დაყოფის და დეგრადაციისაზე ორიენტირებული მეთოდებით. არჩევანი ამ დროს თავად ამ ქვეყნებმა უნდა გააკეთონ ამ ძალებს შორის” .

გარეთ ჩეპილი კი სამხრეთ კავკასიის რეგიონში ყველაზე გავლენიან ძალებად რუსეთთან და თურქეთთან ერთად ირანსაც მოიხსენიებს, ვინაიდან ეს სამი ქვეყანა ძალიან მჭიდროდაა დაკავშირებული ერთმანეთთან სავაჭრო-ეკონომიკურ სფეროში. ურთიერთდამოკიდებულება მათ შორის დიდია. თუმცა, ცალ-ცალკე სამივე აქტორი ცდილობს დემონსტრირება გაუკეთოს მის ძალას რეგიონში და ჯერ აფხაზეთსა და შემდეგ სამხრეთ ოსეთში განხორციელებულ ქმედებებს რუსეთის მხრიდან სწორედ ამის ჩვენებად თვლის. მისი თქმით, სომხეთთან და აზერბაიჯანთან მნიშვნელოვანი კავშირები აქვს როგორც თურქეთს, ასევე რუსეთს: რუსეთი დაინტერესებულია აზერბაიჯანის გაზის მარაგებით და თურქეთს კი სურდა ურთიერთობების ნორმალიზება სომხეთთან. ინტერესთა ურთიერთგადაკვეთა კი შეუძლებელია თანხვედრაში მოვიდეს ერთმანეთთან და შედგეს წარმატებული თანამშრომლობა (Chappell, 2010).

რუსულ-თურქული დაახლოების მთლად ალიანსად მოხსნიებას სკეპტიკურად უყურებს შენერ აკ-თურქი, განსაკუთრებით 2008 წლის რუსეთ-საქართველოს ომის შემდეგ. მისი აზრით, ორი ქვეყნის ურთიერთობები ომამდე და ომის შემდეგ განსხვავებულია: ამ ომმა თურქეთის სტრატეგიული პოზიციები კავკასიაში დააზიანა, თუმცა, ორ ქვეყნას შორის ურთიერთობები მაინც ინტენსიურ რეჟიმში გრძელდება და იგი დანვრილებით აღწერს რუსეთისა და თურქეთის შესაძლო თანამშრომლობას სხვადასხვა ენერგო პროექტებში, განსაკუთრებით, გაზსადენების (სამხრეთის ნაკადი, თურქული ნაკადი და სხვა) ერთობლივი პროექტების მშენებლობაში (Aktürk, 2013). თურქეთი და შავი ზღვის რეგიონი: სამხრეთკავკასიური მიმართულების პარალელურად თურქეთისათვის მნიშვნელოვანი შავი ზღვის რეგიონის გეოპოლიტიკაა. თურქეთის პოლიტიკა ამ რეგიონში წარმატებულია. თურქეთის დაფუძნებიდან (თურქეთის რესპუბლიკის დაარსება გამოცხადდა 1923 წელს) რამდენიმე წელიწადში, 1936 წელს, შვეიცარიის ქალაქ მონტრეში გამართული კონფერენცია შავი ზღვის რეგიონის სრუტეების შესახებ თურქეთის დიდი გამარჯვებით დასრულდა: მიღებული კონ-

ვენციის მიხედვით, აღდგა თურქეთის სუვერენიტეტი ბოსფორ-დარდანელის სრუტეებზე. ეს რეჟიმი მოქმედებს დღემდე. კომერციული გემებისათვის ამ სრუტეებში გავლა მშვიდობიანობისა და ომის დროს თავისუფალია. შავი ზღვისპირა ქვეყნების სამხედრო ხომალდები სრუტეებში შეზღუდვების გარეშე მოძრაობენ. სხვა ქვეყნების სამხედრო გემების გატარება კი იზღუდება მათი კლასის, ტონაჟის და შავ ზღვაში ყოფნის ვადების მიხედვით. ომის დროს სამხედრო თუ სამოქალაქო გემების გადაადგილებას შავ ზღვაში თურქეთი აკონტროლებს და მას აქვს უფლება შეზღუდოს ნებისმიერი სახელმწიფოს გემების გადაადგილება როგორც შავ ზღვაში, ასევე სრუტეების მისაღდგომებთან. თურქეთს ეს მომენტი დიდ უპირატესობას ანიჭებს შავი ზღვის რეგიონში რუსეთთან მიმართებით და ცდილობს ისარგებლოს ამ უპირატესობით.

ის მომენტი, რომ შავ ზღვის რეგიონის სამი სახელმწიფო (თურქეთი, ბულგარეთი და რუმინეთი) ნატო-ს წევრია, რუსეთისათვის ძალიან არასასიამოვნოდ ჯღერს. ამიტომ, ყირიმის ოკუპაციის შემდეგ რუსეთმა დაიწყო ზრუნვა მეტ-ნაკლებად გაათანაბროს ძალები თურქეთთან. მაგრამ, მას მაინც შეზღუდული შესაძლებლობები აქვს ნატო-სთან შედარებით. თუ მაგალითად, თურქეთი ჩათვლის, რომ გარკვეული საფრთხის მოლოდინები გაჩნდა რუსეთისაგან და ჩაკეტავს სრუტეებს, რუსეთს გაურთულდება ტარტუსზე და ლატაკიაში განლაგებული რუსული ბაზების მომარაგება. ასევე, მისი ნოვოროსიისკის, ტუაფესა და სოჭის ბაზების სწრაფი მომარაგება. ამ შემთხვევაში სახმელეთო გზა უნდა გამოიყენოს. რუსეთის მიერ ყირიმის ოკუპაცია, სწორედ იმ მიზანს ემსახურებოდა, რომ ზამთარ-ზაფხულ გაუყინავი პორტი ყოფილიყო მის მფლობელობაში და თურქეთის უპირატესობები დაეხალსებინა ამ მხრივ შავ ზღვაში. ამდენად, სამხრეთ კავკასიასა და შავ ზღვაში რუსეთისა და თურქეთის, ასევე ნატო-ს პოლიტიკა იმდენად გადაჯაჭვულია, რომ მისი კომპლექსურად განხილვის გარეშე ძნელი გასაგები იქნება.

რას აკეთებს საქართველო იმისათვის, რომ სრულად იყოს ათვისებული ის შესაძლებლობები, რასაც მას გეოგრაფიული მდებარეობა აძლევს? ამ მხრივ არსებობს უამრავი კითხვა. ზოგიერთ მათგანზე ძნელია პასუხის გაცემა;

მართალია, საქართველო სუსტი სახელმწიფოა, რომელსაც, ხშირ შემთხვევაში, არ შეუძლია მისი ინსტერესებიდან გამომდინარე იმოქმედოს და უწევს რეგიონში არსებული პოლიტიკური კონფლიქტურის გათვალისწინება, მაინც ვთვლით, რომ 1990-იანი წლებიდან მოყოლებული, არაერთი შესაძლებლობა გამოტოვა, გამხდარიყო როგორც ეკონომიკურად, ასევე პოლიტიკურადაც უფრო ძლიერი სახელმწიფო. სრულად ვერ იქნა ათვისებული და გამოყენებული მის ხელთ არსებული პოტენციალი. ვფიქრობთ, საჭიროა ახალი მიდგომების შემუშავება და საგარეო პოლიტიკური მიზნების უკეთ განსაზღვრა, რაც ხელს შეუწყობს მის ევროატლანტიკური არჩევანის გზით მყარად სიარულს.

ვფიქრობთ, საქართველოს ხელისუფლებამ, გრძელვადიანი მიზნებიდან გამომდინარე, უნდა გააგრძელოს დიალოგი ყველა მხარესთან, მათ შორის რუსეთთან, ვინაიდან, აუცილებელია, როგორც დიპლომატიური ურთიერთობების აღდგენა, ასევე მრავალმხრივი ურთიერთობების ახალი ფურცლიდან დაწყებაც.

სამხრეთ კავკასიაში პოლიტიკური მოცემულობის სიმძიმე დიდ პასუხისმგებლობას აკისრებს იმ პოლიტიკოსებსა და ანალიტიკოსებს, რომლებიც ქმნიან ამ პოლიტიკას. ინტერესთა კონფლიქტი არ უნდა არღვევდეს ჭეშმარიტებასა და ბუნებრივ სამართალს. მშვიდობიანი თანაცხოვრებისა და ადამიანის უფლებების პრინციპები არ შეიძლება სრულიად უგულვებლყოთ. ამ კონტექსტში საქართველომ უნდა გააგრძელოს მცდელობები, რათა მოხდეს გარღვევის მიღწევა და, შესაბამისად, სასურველი პოლიტიკური შედეგების დადგომა.

მიუხედავად გარკვეული წყენებისა, აზერბაიჯანისათვის თურქეთი მაინც რჩება უფროს ძმად, რომელიც ყოველთვის დაიცავს და მხარს დაუჭერს მას. სწორედ აზერბაიჯანის გამო აქვს თურქეთს განყვეტილი დიპლომატიური ურთიერთობები სომხეთთან, რომელიც დღემდე ვერ დაალაგა. ეს საქციელი, ერთი მხრივ, იყო დიდი ნდობისა და მხარდაჭერის გამოხატულება და მეორე მხრივ იმის

ჩვენება, რომ ზოგჯერ ემოციები ჯაბნის რეალ-პოლიტიკას და გონივრულ დიპლომატიას, თუნდაც გამოუსწორებელი შედეგებით.

აზერბაიჯანსა და თურქეთს აკავშირებს უდიდესი ენერგოპროექტები სამხრეთ კავკასიაში ბაქო-თბილისი-ჯეიჰანის, ბაქო-თბილისი-ერზრუმისა და ბაქო-თბილისი-ყარსის რკინიგზის ხაზის სახით და ცენტრალური აზიის სახელმწიფოებთან მონათესავეობა, რითაც თურქეთს სისხლით მონათესავე პარტნიორები და მხარდამჭერები ეგულება მის ახლო სამეზობლოში.

თურქეთი და სომხეთი: დიდი მცდელობის მიუხედავად, თურქეთი ვერ ახერხებს მის სამხრეთკავკასიურ პრაგმატულ პოლიტიკაში ჩართოს ეს ქვეყანა. რუსეთისაგან მისი მოცილება არამხოლოდ თურქეთის გეგმებშია. ევროკავშირიც მუშაობს ამ მიმართულებით. რაში სჭირდება თურქეთს სომხეთი? ევროპისაკენ მაცურებელ თურქეთს ევროკავშირის პროტოკოლები ხშირად ახსენებს, რომ დიპლომატიური ურთიერთობები არ აქვს ერთ-ერთ მეზობელ ქვეყანასთან. ეს ფაქტი მისი კრიტიკის საფუძველს ხშირად იძლევა ევროპარლამენტარების მხრიდან და ამას ისიც ემატება, რომ თურქეთის მისამართით გამოითქმის საყვედურები და დაჟინებული მოწოდება, აღიაროს გენოციდის ფაქტი, ბოდიში მოიხადოს ამ ერის წინაშე, როგორც ეს თავის დროზე გააკეთა გერმანიამ და გადაიხადოს კომპენსაცია. თურქეთისათვის, როგორც განვითარებული სახელმწიფოსათვის, წარუმატებლობად და მიუღებლად ითვლება, როცა თანამედროვე, ცივილურ სამყაროში ვერ ახერხებს დიპლომატიური ურთიერთობების დამყარებას რომელიმე ქვეყანასთან. სომხეთთან სავაჭრო-ეკონომიკური თუ სხვა ტიპის თანამშრომლობის განვითარება უკვე მეორეხარისხოვანია, თუმცა, ამ მიმართულებით ბევრი საინტერესო პერსპექტივა და ახალი შესაძლებლობები იხსნება მისთვის.

სამხრეთ კავკასიურ პოლიტიკაში თურქეთი დიდწილად წარმატებით ახორცილებს მის პროექტებს, თუმცა, გარკვეული თვალსაზრისით, მისი პოლიტიკა წარუმატებელია და გამოსავალს ვერ ნახულობს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. კოგანი ი., (2013), ორმხრივი ურთიერთობები: რუსეთი/ევროკავშირი/ნატო/ამერიკა-საქართველო, საქართველოს სტრატეგიისა და საერთაშორისო ურთიერთობათა კვლევის ფონდი, თბილისი.
2. Ariel Cohen, Paving the Silk Road: US Interests in Central Asia and the Caucasus, Harvard International Review, Vol. 22, No. 1 (WINTER/SPRING 2000), pp. 70-74.
3. Aydin M., Turkey's Caucasus Policy; UNISCI Discussion Papers, № 23, (May / Mayo 2010).
4. Aydin M., Geopolitics of Central Asia and The Caucasus: Continuity and Change since the end of the cold war, The Turkish Yearbook, Vol. XXXII, 2001, pp. 167-217.
5. Aydin M., (2005), Turkish Foreign Policy at the End of the Cold War: Roots and Dynamics, The Turkish Yearbook, Vol. XXXI, pp. 2-36.
6. Aydin M., Turkey's Policies toward the South Caucasus and its Integration in the EU, Geopolitical Changes in the Post-Soviet Caucasus, Quaderni di Relazioni Internazionali, № 1/2006, pp. 69-84.
7. Celikpala M., Turkey as a Regional Power and the Caucasus, Insight Turkey • Vol. 9 / № 2. 2010. pp. 25-30.
8. Gayane Novikova, (Spring 2015), The South Caucasus between Russia and the West How Pragmatic are the Stakeholders' Approaches? Connections, Vol. 14, № 2 pp. 37-50.
9. Şaban Kardaş, Turkey-Russia energy relations: The limits of forging cooperation through economic interdependence, International Journal, Vol. 67, № 1, Charting the new Turkish foreign policy (Winter 2011-12), pp. 81-100.
10. Kasim K., (2011), Soğuk Savaş Sonrası Kafkasya, Ankara, USAK Yayınları.

COVID 19 Pandemic in the South Caucasus and the Neighborhood: Challenges for Social & Economic Development

In-depth statistical analysis of COVID-19 data and economic indices in both the world and the South Caucasus has proven that: (i) the COVID-19 pandemic may be divided into two periods – January 21-April 20, when the mortality rate increased, huge restrictions were imposed in the majority of countries, economic development stopped, and the future of commodity and capital markets was uncertain, and after April 20, when the mortality rate started to diminish, restrictions were announced to be step-by-step canceled and economy started to renew. (ii) In January 21-April 20 world oil prices were determined by COVID-19 world infection cases: the more infected were identified the lower oil prices were fixed, and the negative correlation between these two indices was very strong. (iii) Today, oil prices are driven by the coronavirus mortality rate. In other words, the decisive drivers for oil prices in the medium term run are pandemic development tendencies instead of the real epidemiological situation. This statement is proven by the regression statistical model of interdependence between oil prices and the COVID-19 world mortality rate. (iv) Coronavirus mortality rate analysis provides the investors with tangible guidelines to assess sustainability of future markets in the medium term run and, therefore, to elaborate investment strategy. (v) The sole economic indicator, which allows analyzing the dynamics of social & economic framework in the South Caucasus countries is the exchange rate of national currencies with the U.S. Dollar. (vi) The analysis of interdependence of the exchange rates of national currencies, with both COVID-19 infection cases and world average weighted crude oil price, brought us to a conclusion that the economic frameworks in Turkey, Georgia and Armenia are synergetic to global economic background, whereas in Azerbaijan it is rigidly controlled by the central government. (vii) GDP per capita strongly depends on world crude oil prices. Correlation coefficient is the strongest in Azerbaijan and the weakest in Georgia. Correspondingly, this phenomenon had a significant impact for GDP per capita forecast for the year 2020. (VIII) The analysis has proven that the economic equilibrium should be regained by the beginning of 2021.

World economy rapidly recovered after the 2009 global economic crisis, and starting from 2010 a fast increase of the world GDP was fixed. In 2018 the world GDP was as high as US\$ 85,9 trillion (Tvalchrelidze&Silagadze, 2020). The first months of the pandemic brought back to memory the period of the Great Depression, when the liberal economic doctrines failed, and governmental interventions became necessary (Jordà, Singh&Taylor, 2020). It is obvious that after the pandemic breakthrough, a lot of fundamental principles will change in the world, including social&economic development doctrines (Silagadze, Atanelishvili&Silagadze, 2019) and regional economic relations (Tvalchrelidze&Kervalishvili, 2019).

There are only a few analytical investigations where the influence of coronavirus pandemic on either economy or commodity markets are discussed. Firstly, it was outlined that in February the coronavirus pandemic dramatically decreased world investments, including portfolio investments, and the negative effect of the pandemic was twice higher than that of 2008-2009 world economic crisis (Coronavirus, 2020). Secondly, the pandemic from the very beginning has had a huge negative impact on the manufacturing industry throughout the world but mostly in China and poor countries (Malden&Stephens, 2020). Thirdly, in a few publications of spring 2020 contradictory information on the pandemic influence on oil markets was released. For instance, in the first article (Albulescu, 2020) the author concluded that the pandemic influence was minor, and the oil price trend followed its imminent regularities. In other publications (Aloui, Goutte, Guesmi&Hchaichi, 2020; Sharif, Aloui&Yarovaya, 2020), on the contrary, the pandemic impact was suggested to be huge. However, at the beginning of May we processed all the available worldwide statistics and concluded that in mid-summer the situation will improve (Tvalchrelidze

& Silagadze, 2020). At the same time, no analysis on COVID-19 pandemic influence on social & economic frameworks in the South Caucasus region has been done yet. So, let us analyze the objective statistical information and identify possible trends of global and regional social & economic development in near future. All statistical information has been retrieved from the official sources (CoVid-19 Coronavirus pandemic, 2020; Weekly Brent, OPEC basket, and WTI crude oil prices, 2020; Daily breakdown..., 2020; USD/GEL historical data, 2020; USD/AMD historical data, 2020; XE currency charts: USD to AZM, 2020; IMF Primary..., 2020) and our recent publication (Tvalchrelidze, 2020).

World Tendencies

Fig. 1 provides basic statistical information on the world COVID-19 coronavirus pandemic by September 14, 2020.

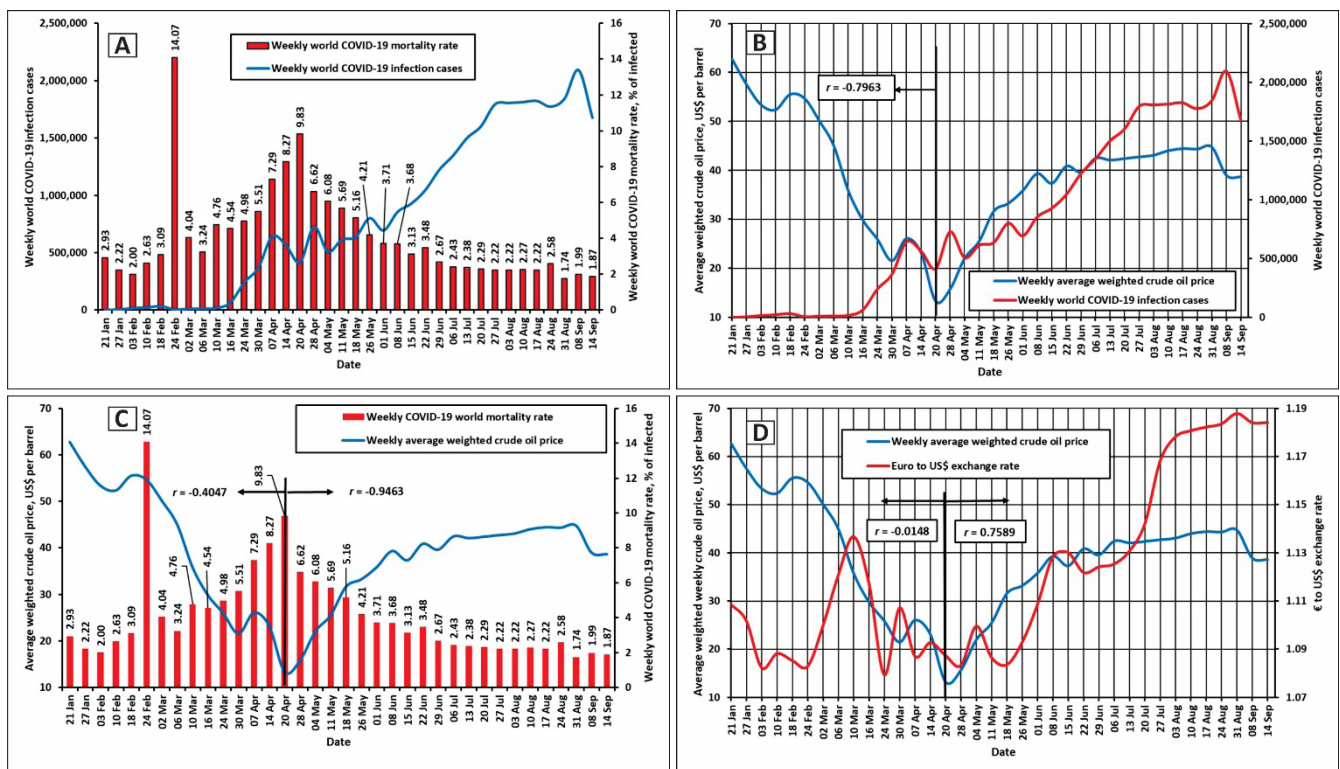

Figure 1: Basic Regularities of World COVID-19 Pandemic by September 14, 2020: A – weekly Infection cases and the mortality rate; B – interdependence between average weighted weekly world crude oil price and infection cases; C - interdependence between average weighted weekly world crude oil price and the mortality rate; D - interdependence between average weighted weekly world crude oil price and average weighted weekly Euro to U.S. Dollar Exchange rate. Here and below r = correlation coefficient

Statistical data were processed in a different way than conducted by WHO: mortality rate was calculated as weekly deaths percentage of infection cases – below it becomes clear that this index has a decisive importance for the analysis of economic development.

Now, the basic rule of world commodity pricing is a strong correlation between the world oil price and Euro to U.S. Dollar exchange rate (Tvalchrelidze, 2011). Taking this fact into account, it is clearly visible that the COVID-19 pandemic may be divided into two periods:

7. January 21-April 20, when the virus was less known, the mortality rate increased, huge restrictions were imposed in the majority of countries, economic development stopped, and the future of commodity and capital markets was uncertain;
8. After April 20, when the mortality rate started to diminish gradually, restrictions were announced to be step-by-step canceled and economy started to renew.

For the first period, a strong negative correlation coefficient between COVID-19 world infection cases and the average weighted world crude oil prices is obvious. During this time the correlation between crude oil prices and Euro to U.S. Dollar exchange rate was canceled. Within the second period, the latter interdependence was restored, and extremely strong correlation between weekly oil prices and COVID-19 mortality rate became actual. Such a relationship allowed us to perform a statistical modelling using a quadratic regression equation according to the methodology elaborated before (Tvalchrelidze, 2011). Modelling of the interdependence between weekly world coronavirus mortality rate and crude oil prices was performed in the SPSS computer software using the ANOVA (Analysis of Variance) method (Fig. 2).

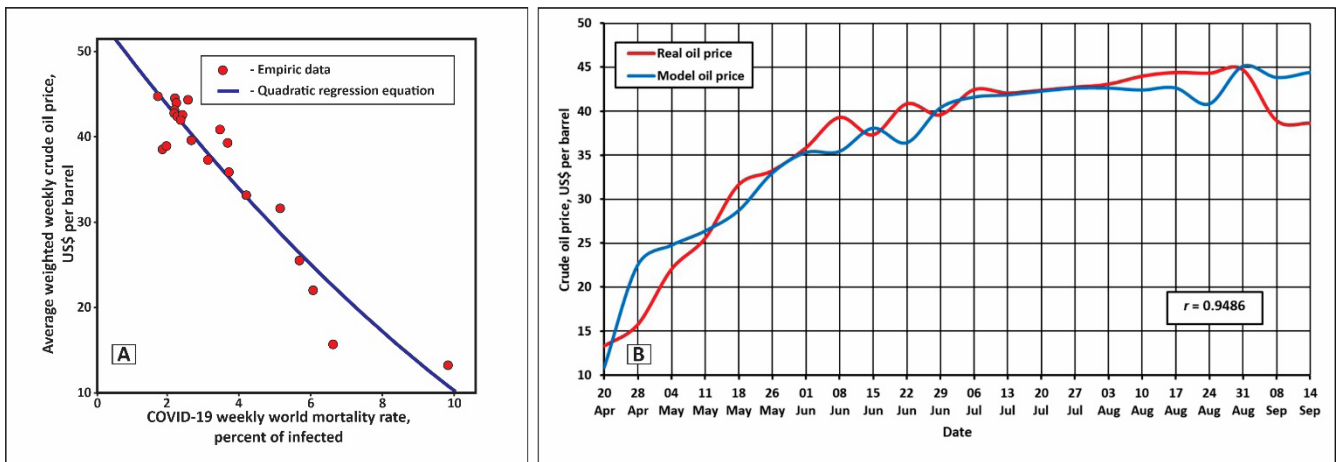

Figure 2: Statistical Model of Interdependence between Weekly World Coronavirus Mortality Rate and World Crude Oil Prices (A) and Comparison of Real and Model Crude Oil Prices (B) in April 20-September 14, 2020

It may be seen that the quadratic regression equation has a quasi linear shape and dispersion of the figurative dots is minimal. Thus, the accuracy of the equation is $\pm 5\%$, and the model curve, where oil prices were calculated from the COVID-19 mortality rate, practically coincides with the empiric plot.

Regional Tendencies

Fig. 3 bears information on the influence of oil prices on the basic economic indicator of the South Caucasus countries – GDP per capita. In spite of the fact that the correlation is the strongest in Azerbaijan – world class crude oil producer, and the weakest in Georgia, in all cases the correlation is significant and represents a fundamental basis for forecasting social & economic framework for the near future. Fig 4 explores COVID-19 total infection cases and the average weighted weekly mortality rate in the region. It should be noted that we were obliged to withdraw Russia and Iran from the analysis as far as their official information on the pandemic statistics does not seem relevant. Nonetheless, it is obvious that in the three South Caucasus states and Turkey the epidemiological situation is much better than the world average: for instance, the mortality rate is 1.94 times less in Turkey (the worst case) than the average world figure, and 3.46 times less – in Georgia (the best case).

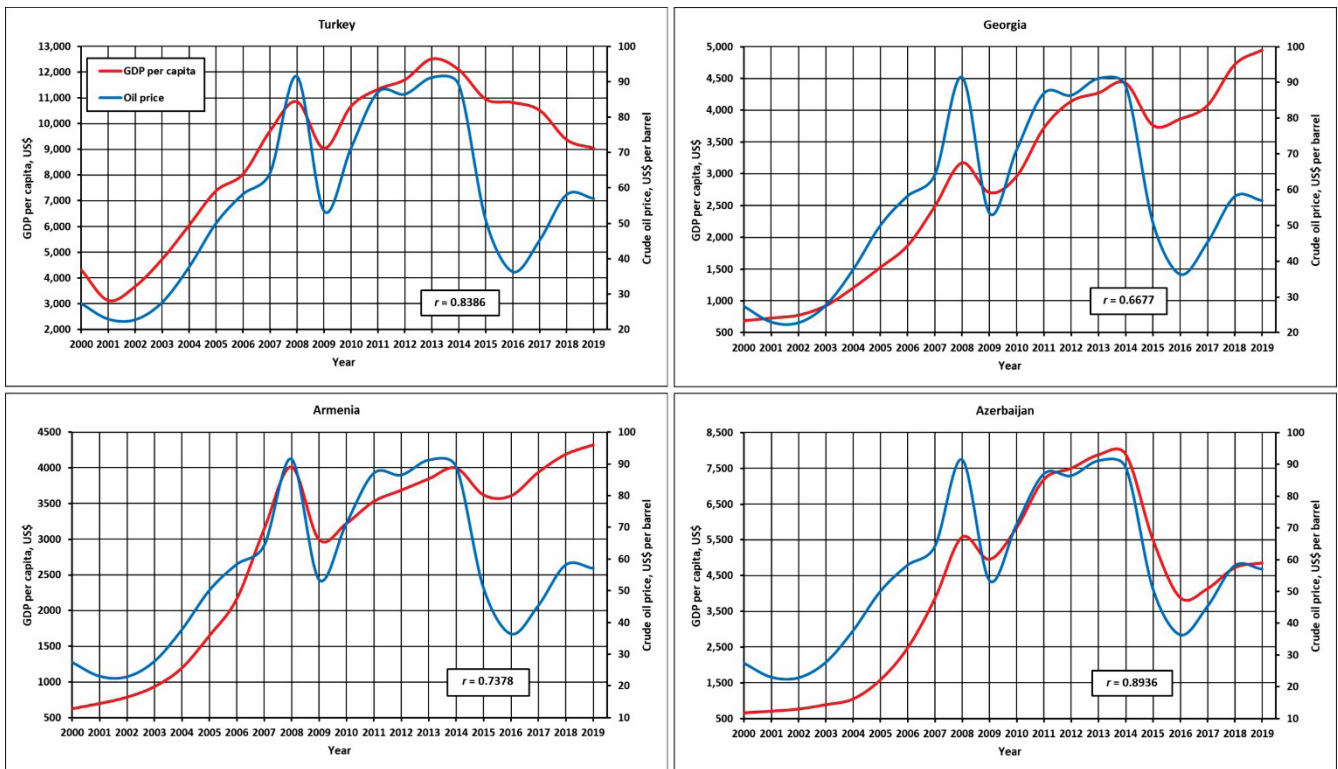

Figure 3: Interdependence between GDP per Capita in South Caucasus Countries and World Crude Oil Price

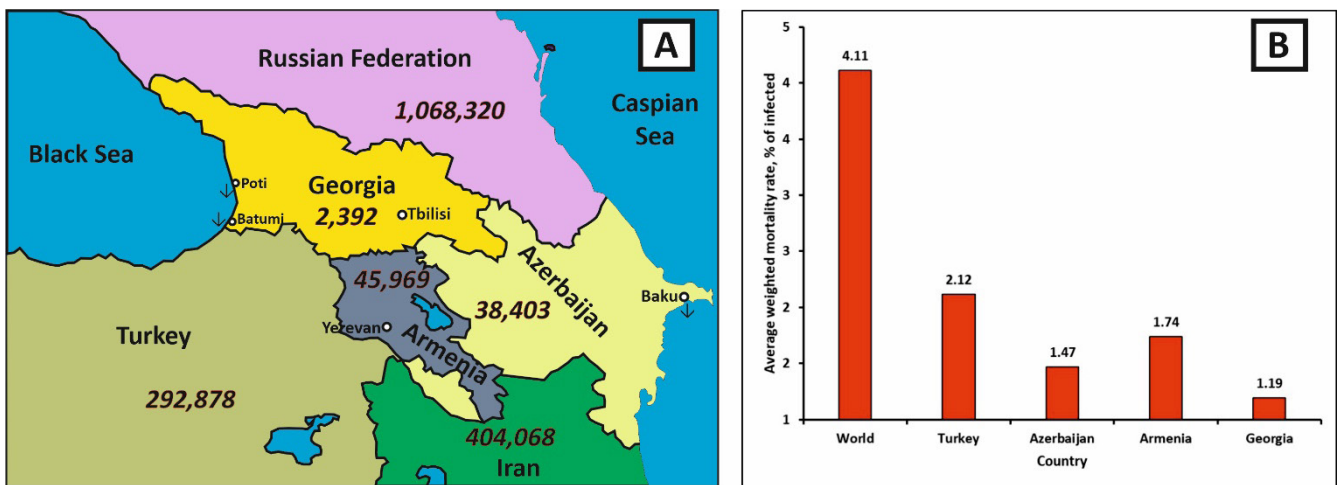

Figure 4: Total Covid-19 Infection Cases (A) and Average Weighted Weekly Mortality Rate (B) in South Caucasus Countries and Turkey by September 14, 2020

Fig. 5 contains information on COVID-19 pandemic statistics on a weekly basis in the South Caucasus and Turkey by September 14. It may be seen that in the region the illness commenced roughly 35-45 days later than when WHO announced the world pandemic (January 21, 2020).

In our opinion, the sole economic index, which allows performing analysis of the pandemic influence on the countries' welfare at the regional level is the exchange rates of national currencies versus the U.S. Dollar. Fig. 6 explores the influence of coronavirus infection cases on the rates of national currencies.

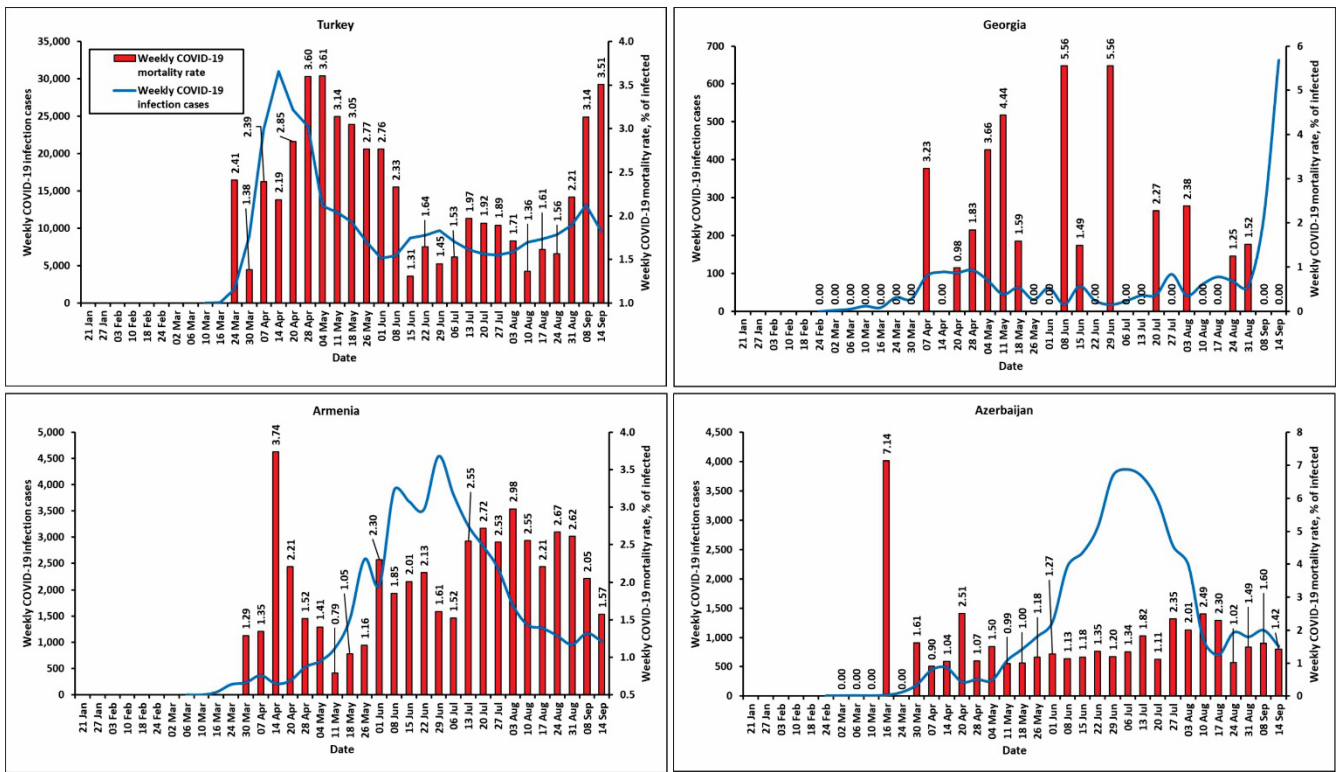

Figure 5: Basic Regularities of World COVID-19 Pandemic by September 14, 2020 in Turkey, Georgia, Armenia, and Azerbaijan

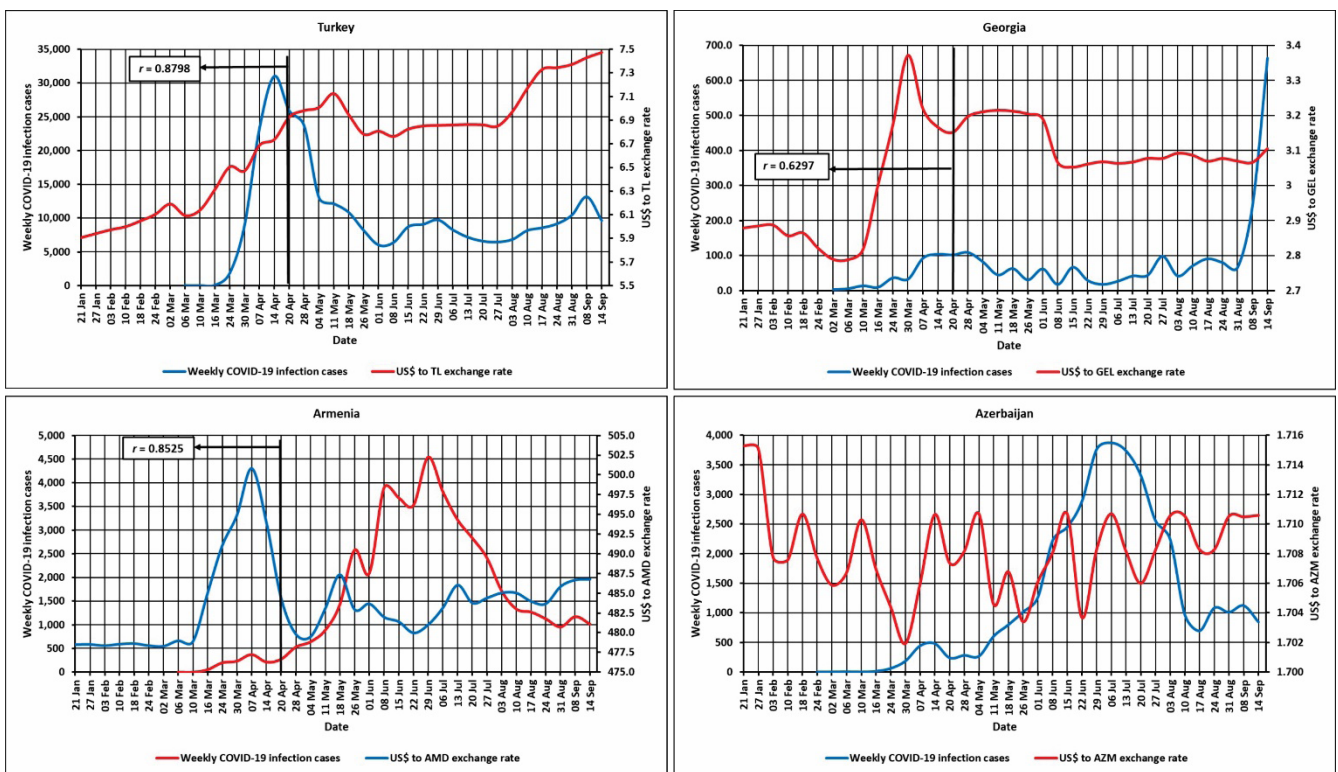

Figure 6: Interdependence between COVID-19 Infection Cases and National Currencies Exchange Rate in South Caucasus Countries and Turkey by September 14

It may be seen that for the first period of the pandemic – till April 20, infection cases governed the strength of national currencies in all countries with the exception of Azerbaijan. Afterwards, the correlation bitterly disappeared. The same may be said about the influence of crude oil prices on national currencies (Fig. 7).

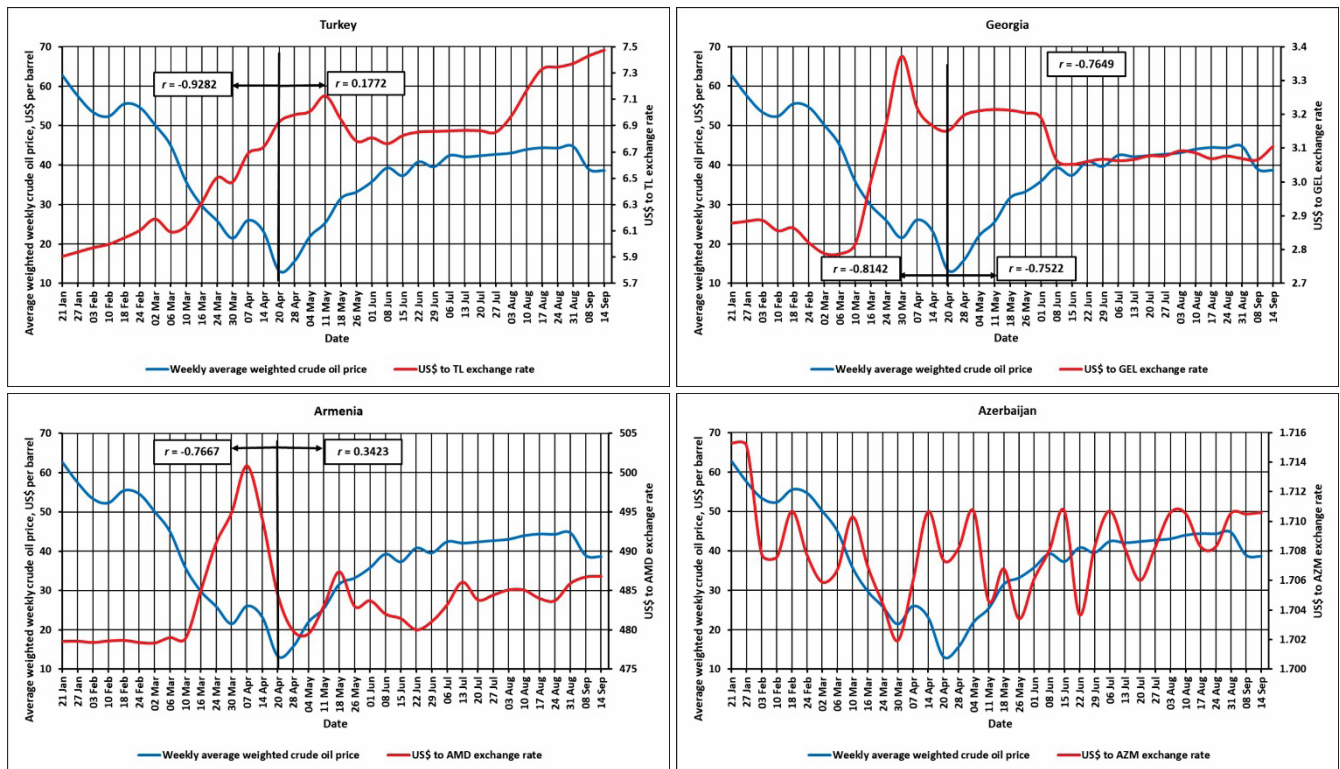

Figure 7: Interdependence between Average Weighted World Crude Oil Price and National Currencies Exchange Rate in South Caucasus Countries and Turkey by September 14

Thus, the economic frameworks in Turkey, Georgia and Armenia are synergetic to global economic background whereas in Azerbaijan it is rigidly controlled by the central government. In other words, the economies of the first three countries obey the regularities of the free market, and the economy of the least state is boldly imposed by the presidential goodwill. Nonetheless, the analysis of the currencies devaluation rates on the quaternary basis and statistical assessment of the correlation coefficient strengths between crude oil prices and the countries' GDP per capita, allowed us to perform the assessment of the GDP decrease for the year 2020, as it is shown on Fig. 8. Thus, the economic deterioration is suggested to be the highest in Azerbaijan and the lowest in Georgia.

Main Conclusions

9. In January 21-April 20 crude oil prices were determined by COVID-19 world infection cases: the more infected were identified the lower oil prices were fixed, and the negative correlation between these two indices was very strong.
10. Today, oil prices are driven by the coronavirus mortality rate rather than by the absolute number of infection cases. In other words, the decisive drivers for oil prices in the medium term run are the pandemic development tendencies instead of the real epidemiological situation. This statement is proven by the regression statistical model of interdependence between oil prices and the COVID-19 world mortality rate after April 20, 2020.

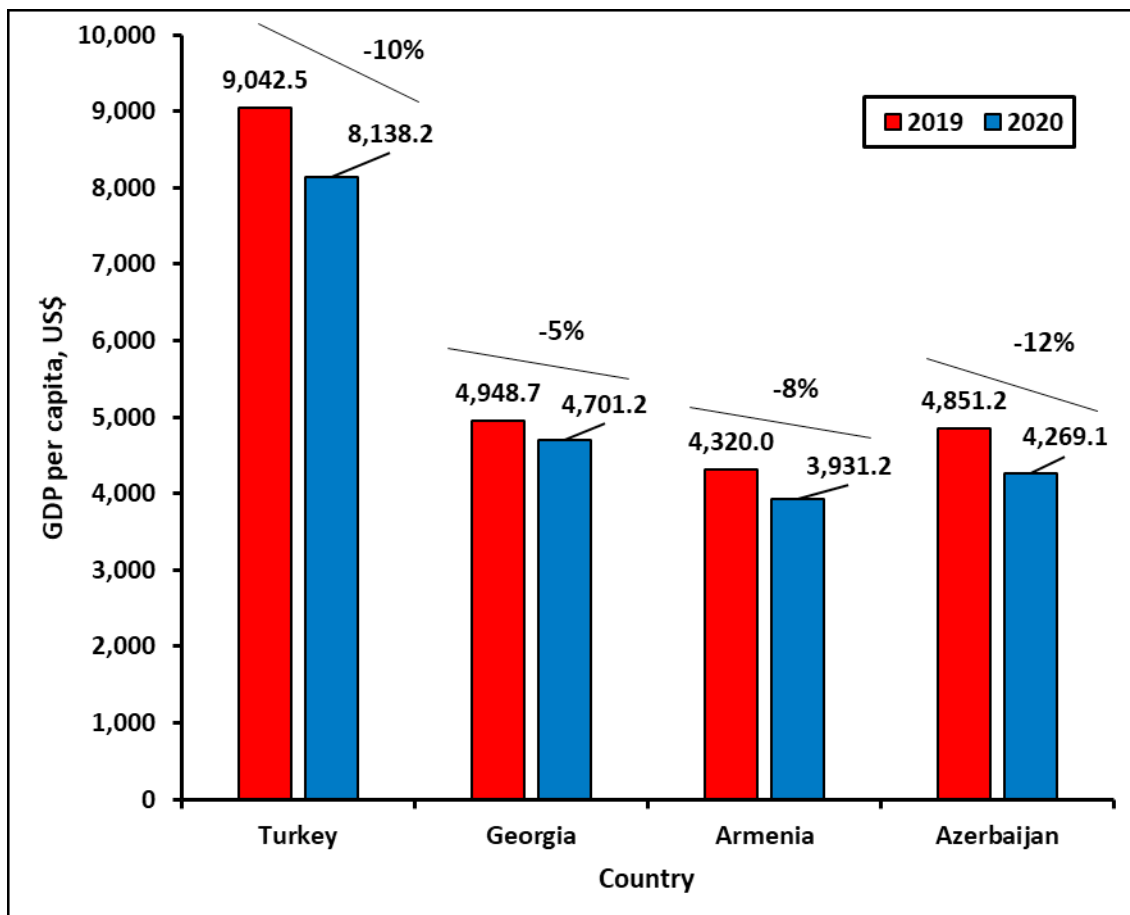

Figure 8: GDP per Capita Decrease Forecast in South Caucasus Countries and Turkey in 2020

11. Coronavirus mortality rate analysis provides the investors with tangible guidelines to assess the sustainability of future markets in the medium term run and, therefore, to elaborate the investment strategy.
12. After April 20 the oil markets achieved equilibrium, which is proven by the restored correlation between oil prices and Euro to U.S. Dollar exchange rate.
13. In our opinion, the sole economic indicator, which allows to analyze and to compare the dynamics of social & economic framework in the South Caucasus countries on the weekly basis is the exchange rate of national currencies with the U.S. Dollar – the basic reserve currency of the world in which commodity prices and exchange quotes are fixed.
14. The analysis of interdependence of the exchange rates of national currencies with both COVID-19 infection cases and the world average weighted crude oil price brought us to a conclusion that the economic frameworks in Turkey, Georgia and Armenia are synergetic to global economic background whereas in Azerbaijan it is rigidly controlled by the central government. In other words, the economies of the first three countries obey the regularities of the free market, and the economy of the least state is boldly imposed by the presidential goodwill.
15. At the same time, basic economic indices, and, first of all, GDP per capita strongly depends on world crude oil prices. The correlation coefficient is the strongest in Azerbaijan and the weakest in Georgia. Correspondingly, this phenomenon has a significant importance for GDP per capita forecast for the year 2020.
16. The economic equilibrium is considered to be regained by the beginning of 2021.

References:

1. Albuлесcu, C.T. (2020). *Coronavirus and oil price crash*. ResearchGate, March, 1-13.
2. Aloui, C., Goutte, S., Guesmi, K., & Hchaichi, R. (2020). *COVID 19's impact on crude oil and natural gas S&P GS Indexes*. Halshs Archives ouvertes, halshs-02613280, 1-16.
3. Coronavirus (COVID-19) risks major setbacks for financing for sustainable development (2020). OECD Family of Sites. Retrieved on July 25, 2020 from <http://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/the-impact-of-the-coronavirus-covid-19-crisis-on-development-finance-9de00b3b/>
4. CoVid-19 Coronavirus pandemic (2020). Worldometer Family of Sites. Retrieved on September 14, 2020 from <https://www.worldometers.info/coronavirus/>
5. Daily breakdown for U.S. dollar to Turkish Lira effective exchange rate in 2020 (2020). PoundSterling Live Family of Websites. Retrieved on September 14, 2020 from <https://www.poundsterlinglive.com/bank-of-england-spot/historical-spot-exchange-rates/usd/USD-to-TRY>
6. Euro to U.S. Dollar exchange rate (2020). Exchange rates UK Family of Sites. Retrieved on September 14, 2020 from <https://www.exchangerates.org.uk/EUR-USD-exchange-rate-history.html>
7. IMF primary commodity prices (2020). IMF Family of Websites. Retrieved on September 3, 2020 from IMF primary commodity prices. <https://www.imf.org/en/Research/commodity-prices>
8. Jordà, Ò., Singh, S.R., & Taylor, A.M. (2020). Longer-run economic consequences of pandemics. Working Paper 2020-09. San Francisco: Federal Reserve Bank of San Francisco.
9. Malden, K., & Stephens, S. (2020). Cascading economic impacts of the COVID-19 outbreak in China. Washington, DC: U.S. – China Economic and Security Review Commission.
10. Sharif, A., Aloui, C., & Yarovaya, L. (2020). COVID-19 pandemic, oil prices, stock market, geopolitical risk and policy uncertainty nexus in the US economy: Fresh evidence from the waveletbased approach. *International Review of Financial Analysis*, 70, Article 101496.
11. Silagadze, A., Atanelishvili, T., & Silagadze, N. (2019). *Economic doctrines. The origins*. New York: Nova Science Publishers Inc.
12. Tvalchrelidze, A.G. (2011). *Economics of commodities and commodity markets*. New York: Nova Science Inc.
13. Tvalchrelidze, A.G. (2020). Chapter 3. Energy and economic security of the South Caucasus and neighboring countries. In: A. Tavidze (Ed.) *Progress in Economics Research*, Vol. 44. New York: Nova Science Publishers, Inc., 98-141.
14. Tvalchrelidze, A.G., & Kervalishvili, P.J. (2019). Economic security of the Southern Caucasus: opportunities and challenges. *Nanotechnology Perceptions*, 15, 21-47.
15. Tvalchrelidze, A., & Silagadze, A. (2020). COVID-19 coronavirus pandemic influence on crude oil prices: A preliminary statistical analysis. *Economics and Business*, XII (2), 82-88.
16. USD/AMD historical data (2020). Investing.com Family of Websites. Retrieved on September 14, 2014 from <https://www.investing.com/currencies/usd-amd-historical-data>
17. USD/GEL historical data (2020). Investing.com Family of Websites. Retrieved on September 14, 2014 from <https://www.investing.com/currencies/usd-gel-historical-data>
18. Weekly Brent, OPEC basket, and WTI crude oil prices from December 30, 2019 to September 14, 2020 (2020). Statista Family of Sites. Retrieved on September 14, 2020 from <https://www.statista.com/statistics/326017/weekly-crude-oil-prices/>
19. XE currency charts: USD to AZM (2020). XE Currency Charts Family of Websites. Retrieved on September 14, 2020 from <https://www.xe.com/currencycharts/?from=USD&to=AZM>

The Church of Georgia and the People's Council of Abkhazians - from the History of Relations between the Church of Georgia and the People's Council of Abkhazians (1917-1919)

After the Russian Revolution of February 1917, since March 9, the Special Transcaucasian Committee represented the local authority in Transcaucasia. On March 10 the regional authority subordinate to it, Committee of Public Safety under the leadership of Alexandr Shervashidze, was set up in Sokhumi.

The autocephaly of the Georgian Church was restored on March 12 (25) of the same year. Prior to the election of a permanent authority, it was governed by a temporary government headed by Bishop Leonid (Okropiridze, later the Catholicos-Patriarch of all Georgia from 1918-1921). The Provisional Government recognized the independence of the Georgian Church only on national grounds. i. e. only Georgians should be united in the liberated church. This meant the legalization of phyletism forbidden by ecclesiastical laws. The protest expressed by the Georgians did not yield any results: the attitude towards the Georgian Church, in particular, had to be decided by the Abkhazians and Ossetians themselves (The journals, 2016).

Abkhaz separatists tried to oust Abkhazia from Georgia, both ecclesiastically and politically. On May 24-27, 1917, the "Congress of the Abkhazian Orthodox Clergy and Elected Secular People" was held in Sokhumi. The Provisional Government of the Georgian Church sent a delegation to negotiate with its leaders.

In the report «Краткий очеркъ истории Абхазской Церкви»/"A Brief History of the Abkhazian Church" read by Mikhail Tarnava at the congress, the patriarchate of Western Georgia (Abkhazia) was presented as the "National" Independent Church of Abkhazia. However, the author could not ignore all the Georgian leaders of the church (Papaskiri, 2007).

Parthen Gotua made a speech on May 30 on behalf of the delegation returning from Abkhazia to the Provisional Government of the Georgian Church.

The congress rejected the unification of the Abkhazian Church with the Russian Church, but did not want to return to the Georgian Church either and announced the establishment of an independent Abkhazian Church; on the advice of the Georgian delegation, a decision was made to set up a commission to review the possibility of implementing this resolution. P. Gotua noted that the unification with the Russian Church was denied thanks to Tatash Marshania.

The Congress welcomed the Georgian Church, and congratulated it on the restoration of independence. The Provisional Government of the Church of Georgia did not consider the Abkhazians' decision to be dangerous for the unity of the Church (Gamakharia, 2005).

In September 1917, at the First Ecclesiastical Assembly of Georgia, the Diocese of Abkhazia was approved under the name of Tskhum-Bedia. However, its opening was delayed until Abkhazians expressed their desire to join the Georgian Church. Metropolitan Ambrose Chkondideli (Khelaia, later the Catholicos-Patriarch of all Georgia from 1921-1927) was requested to explain to Abkhazians the need to renew church ties with Georgians (Case, 6675).

Abkhazian People's Assembly organized by anti-Georgian Abkhazians on November 7-8, 1917 served the purpose of separation of Abkhazians from Georgia. "People's Council of Abkhazians" was elected under the leadership of Simon Basaria, who was instructed to work on the issues of self-determination of Abkhazia.

The assembly announced the enrollment of the Abkhaz people in the Union of Caucasus Mountaineers.

The assembly did not express the will of the entire population of Abkhazia. The People's Council was only a political body of the Abkhaz people and did not claim to be in power. However, the organizers of the meeting demanded that the Committee of Public Safety take action in coordination with the People's Council of Abkhazians.

According to Mikheil Tarnava, the congress was attended by Akaki Chkhenkeli, a member of the Special Transcaucasian Committee, Giorgi - the son of the last principal of Abkhazia Mikheil Sharvashidze and other persons. G. Sharvashidze appealed to the people for an inseparable union with Georgia. But his advice was not shared by the majority of those present and he left the congress.

We also note that Giorgi Sharvashidze, the great guardian of Georgian-Abkhazian unity, died very soon, on February 19, 1918 (Papaskiri, 2007).

During this period, the following directions were identified in Abkhazia in terms of political orientation: the population of Samurzakano was in favor of the unity of Abkhazia and Georgia; Sharvashidze-Marshania's princely group supported a pro-Turkish orientation; Basaria advocated unification in the Union of Mountaineers; Bolsheviks: Ephrem Eshba, Nestor Lakoba – supported pro-Russian orientation; There was also a group of supporters of Abkhazian independence (Chachkhiani, 2014; Janelidze, 2018).

All this endangered the unity of Abkhazia.

From the ecclesiastical point of view, it was forbidden to mention the Catholicos-Patriarch of all Georgia during liturgy by the decree of Sergi (Petrov), the Bishop of Sokhumi (Case, 6675).

Samurzakano parish joined the Georgian Church at the end of 1917. Abkhazians had not yet made that decision due to political considerations (Case, 6675, Case, 689).

Russian Patriarch Tikhon (Belavin, 1917-1925) and His Grace Sergi did not recognize the transfer of the Samurzakano parish to the Georgian Church (Case, 463). This occurred when the Abkhazian Church declared independence in May 1917.

In terms of both political and ecclesiastical attitudes, the threat of Abkhazian disassembling prompted the anti-Georgian majority of the Abkhaz People's Council to begin negotiations with Tbilisi.

On February 9, 1918, members of the Georgian National Council offered the delegation of the People's Council of Abkhazians the restoration of Abkhazia with the autonomous status between the rivers Mzimta and Enguri, and demanded only the withdrawal of Abkhazians from the Union of Mountaineers (Papaskiri, 2007).

The meeting was followed by the convergence of Georgia-Abkhazia:

On March 4-9, 1918, the Abkhaz Peasants' Congress recognized the People's Council of Abkhazians as the highest body of government in Abkhazia, expressed a desire to connect with Georgia and decided to join the Transcaucasian Federation.

On June 11, 1918 the solid foundation was laid for Abkhazia's incorporation into the already independent Georgian Republic as an autonomous state. This incorporation was ratified on 20 March 1919.

The June 11 agreement meant the recognition of the People's Council of Abkhazians as a governing body. Its functions included the internal governance and self-government of Abkhazia. The necessary funds for this should be allocated from the government of the Democratic Republic of Georgia. At the request of the Government of Georgia, the composition of the Council should have been filled with representatives of other nationalities living in Abkhazia before the democratic elections (Papaskiri, 2007).

Every step taken towards Georgia was followed by attacks on Abkhazia by the Bolsheviks, the Turkish Askers and the Alekseev-Denikins. During 1918, first the military forces of the Transcaucasian Federation and then the Republic of Georgia under the leadership of General Giorgi Mazniashvili (1872-1937) successfully dealt with them. In Abkhazia, the enemies used provocations to induce anti-Georgian attitude as one of the methods of struggle. This was acknowledged by the chairman of the People's Council of Abkhazians, Varlam Sharvashidze, Archpriest Dimitri Margania and all those involved in the case (Case, 6465; Papaskiri, 2007).

In June 1918, anarchy in Abkhazia sparked by the raids of the Bolsheviks and the Ottoman army took Samurzakano out of control of the People's Council of Abkhazians. Varlam Sharvashidze asked the Government of the Republic of Georgia to take measures to restore law and order there (Papaskiri, 2007).

The government took several measures to stabilize the situation and establish control over the government. Samurzakano was temporarily subordinated to the Kutaisi Regional Commissioner, appointed Giorgi Mazniashvili as the Governor-General of Abkhazia, and replenished the reduced Georgian military forces.

In July 1918, Mazniashvili liberated the Black Sea coast from the Bolsheviks, including Tuapse. But this success turned out to be temporary. According to the agreement of May 7, 1920, the border between Georgia and Soviet Russia was established on the river Psou (Chachkhiani, 2014).

The majority of Askers were descendants of Muhajirs from Abkhazia - Ottoman army officers. By talking about their ancestors as being Muhajirs, the Abkhazians being in alliance with the landing troops tried to disguise their purpose.

Pro-Georgian Abkhazians, on the other hand, clearly saw the threat posed to them by members of the Ottoman regular army (Gamakharia, 2018).

According to Metropolitan Ambrose, the Georgian government did not oppose to the return of the Muhajirs, but it should have happened in another way (Case, 6465).

The Georgian bishop was well-aware of politics in this case as well. Even during the existence of the Transcaucasian Democratic, Federal Republic, Akaki Chkhenkeli demanded that the future treaty with the Turks to include an article on the return of Muhajirs. The occupation of Georgia facilitated the possibility of resolving the issue in any way (Gamakharia, 2018).

As a result of General Giorgi Mazniashvili's actions, most of the Turkish landing troops left Abkhazia. The remaining military forces created the reasons for disagreement among Georgians and Abkhazians by provocations. This made their intentions clear (Case, 6465; Papaskiri, 2007).

During the period of the defeat of the next Bolshevik uprising and the intensification of the fight against the Askers in the autumn of 1918, Metropolitan Ambrose of Chkondidi was in Sokhumi.

The representative of the Georgian Church in Abkhazia was invited to conduct a funeral service for Giorgi Sharvashidze. The Catholic Council asked the Government of the Republic of Georgia and the Chairman of the People's Council of Abkhazians, Varlam Sharvashidze for assistance (Case, 689).

The government requested Generals Giorgi Mazniashvili and Giorgi Amirejibi to welcome His Grace Ambrose to Sukhumi and allow him to perform the liturgy in the cathedral (Case, 6465).

General Amirejibi's letter to let Ambrose Chkondideli enter the cathedral was approved by the Bishop Sergi's resolution on 28 August. But the next day he withdrew his resolution and forbade the cathedral assembly to receive Metropolitan Ambrose (Case, 6465).

For his part, the chairman of the People's Council of Abkhazians was not satisfied with just informing His Grace Sergi. He expressed special interest in the events planned to welcome the Georgian Bishop. Varlam Sharvashidze did not accept the denial from Bishop Sergi, by the repeated telegram he demanded not only the concession of the cathedral, but also to welcome Chkondideli and conduct the liturgy with him (Case, 6465).

Bishop Sergi did not welcome Metropolitan Ambrose. Nevertheless, Varlam Sharvashidze's actions were of great importance. Support for His Grace Ambrose meant respect for the Georgian Church from the side of the Chairman of the Abkhazian Council. This fact was all the more appreciated because the case concerned the memory of Giorgi Sharvashidze, an Abkhazian patriot of Georgian orientation.

During his stay in Sokhumi, His Grace Ambrose explained to the Chairman of the People's Council of Abkhazians the reason for Bishop Sergi's action in the written form. The Archbishop noted that the representatives of the Georgian Church did not recognize the autocephaly of the Georgian Church and the consecrated hierarchy after March 12, 1917. He, as a member of the Georgian Church, was refused to enter the cathedral for this reason.

Despite the ban from the bishop, the head of the cathedral, Archbishop Giorgi Golubtsov, handed over the key to Metropolitan Ambrose and asked for his participation in the funeral service. The high priest accepted the offer because Reverend Sergi had originally given his consent to the concession of the temple.

After the service, His Grace Ambrose spoke about the contribution of Giorgi Sharvashidze in the fraternal attitude of Abkhazians and Georgians. He explained to the parishioners that this path was true, historical, that this foundation had been deeply rooted throughout history, and that it was impossible to turn this historical path, to turn the wheel of people's lives upside down. That people who rejected the historical path would not be guided by the experience of history, who, no matter how old the culture, cut ties with it, would hardly be able to go out on the path of cultural development... The deceased understood this and selflessly served the cause of strengthening the unity of Georgians and Abkhazians. Giorgi Sharvashidze, who had not seen anything in this country except suffering and sorrow, ...who did not even seek worldly glory and denied the honors bestowed on him as mercy and returned it to those from whom he owed it - Giorgi Sharvashidze in spite of all this "felt happy because he was doing his duty". Chkondideli reminded the people gathered at the Sokhumi Cathedral that Giorgi Sharvashidze "left us a testament to diligently serve the unity of Abkhazians and Georgians, and that if we want to honor his memory, we must fulfill his will, join together, embrace each other, live together. That we may be victorious and not lose our lives for life during this unprecedented struggle" (Case, 6465).

The Russians also took part in the liturgy and funeral service. Due to their widespread rumors that Georgians had renounced Orthodoxy, they were surprised that the services held by Georgian and Russian priests did not differ from each other. (Case, 6465).

After the service, the Chairman and members of the Abkhazian Council shared their views with Metropolitan Ambrose on the need for Abkhazians and the measures needed to strengthen relations between Georgians and Abkhazians:

1. Release of the innocent or criminals with minor offenses from Sokhumi prison;
2. Compensation for the damage caused to the population by the burning and devastating of their houses;
3. Quit burning down the houses of innocent Abkhazians;
4. Allocation of allowances by the Georgian Church to the victims, which would have a moral significance.

The first three issues are also mentioned in the letter sent by Varlam Sharvashidze to the Government of Georgia, which was published in the newspaper "The Republic of Georgia" (7.09.1918).

During the battle with the Askers, the Georgian military harassed the locals due to the fact that the locals gave shelter to Muhajirs. They sometimes exceeded the limit in the use of force. In this Metropolitan Ambrose agreed with V. Sharvashidze (Case, 6465).

Even today, Georgian scholars point out that the arrests and detentions of peaceful civilians were not always due to necessity. However, it should be noted that when talking about the excessive punitive actions of the Georgian army, the Abkhaz leaders emphasized the special cruelty of the Cossacks in this army (Papaskiri, 2007).

The chairman of the Abkhazian Council, representatives of Georgian, Greek and other nationalities remained at the dinner with the Metropolitan. They referred to the unity with Georgians, especially the unity of Abkhazians and Georgians. J. Sharvashidze and His Grace Ambrose spoke in Megrelian about the condition of Samurzakhan, the inclination of its inhabitants towards Georgia, the importance of Samurzakhan as a bridge connecting the Georgians and Abkhazians. J. Sharvashidze handed over the money to His Grace, which was to be received as a bonus to the one who had written the best work on the Abkhaz-Georgian relations since ancient times.

The next day, Varlam Sharvashidze was to be provided with additional information to initiate a motion with the government. He came very excited as he received the news that the army had burned down several houses again.

As His Grace Ambrose later learned, this time the reason for the brutality was the rumors spread by the provocateurs – as if Abkhazians were going to attack Ochamchire.

Due to the presence of Governor-General Giorgi Mazniashvili in Tuapse, Metropolitan Ambrose appealed to the Chief of Staff of the Armed Forces Tkhareli, who was in the hospital at that time. The Bishop called on him to show a generous attitude towards the Abkhazians from the part of the army, especially since the population was misled by provocateurs. He also introduced 3 points of essential measures.

Tkhareli's actions were published in the Abkhazian newspaper «Наше Слово» - “Nashe Slovo”. The colonel gave orders to stop the rioting of the population before his arrival and to evacuate troops from all areas where their presence provoked protests from civilians. On the basis of preliminary inquiry, a list of peasants with minor crimes who could be released at the request of the Metropolitan of Chkondidi should have been presented. The heads of the individual units were strictly required to execute the orders (Case, 6465).

According to Ambrose Chkondideli, a list of people released on September 4 was published in the newspaper later.

Metropolitan Ambrose also petitioned Mazniashvili, who had returned from Tuapse, to release the son of Dimitri Marshania, a member of the Abkhazian People's Council.

His Grace Ambrose explained the action of the Democratic Republic's army by the necessity of fighting against the Askers. However, he openly noted that the excessive brutality aggravated the Abkhaz-Georgian relations. As a recommendation, the Bishop offered the military leadership to tighten control over the entry of soldiers into Abkhazia.

During his stay in Sokhumi, Metropolitan Chkondideli also met with other influential Georgians, Abkhazians and Greeks.

Upon his return to Tbilisi, Metropolitan Ambrose read the above-mentioned 4-point petition of the Catholic Council in his completed form.

The following are of great importance: To guarantee Abkhazians the inviolability of their morals, nationality and language, and to promote their national development; caring for the upbringing of their ecclesiastical capacity; ensuring that the liturgy is heard in their own language and denying a policy similar to that of the Russian Church,

which fostered the Russification of the Abkhazians; inviting an Abkhazian clergyman to the Catholic Council for establishing closer relations between Abkhazians and Georgia.

According to the Reverend, the Georgian government should have paid timely attention to the anti-Georgian activities of Bishop Sergi. Prayer service for the Russian authorities at the Sokhumi Cathedral should have been stopped.

The candidate for the bishop in Abkhazia should have known Abkhazian or Megrelian at least, because Abkhazians understood Megrelian as well. The title of the chair should have been “Abkhazia”, because Abkhazians associated it with nationality. Finally, the Georgian Church should pay attention to the ecclesiastical status and national strengthening of the Georgians living in Abkhazia. The unity of Abkhazians and Georgians with the Georgian Church would be of great importance for political unification. As His Grace Ambrose noted, the Georgians of Sokhumi made up almost 2/3 of the inhabitants of Sokhumi and were deprived of performing liturgy in their mother tongue. (Case, 689; Case, 6465).

As a result of the democratic elections held in Abkhazia on February 13, 1919, the People’s Council of Abkhazians was formed by the entire population.

Metropolitan Ambrose’s relations with the Abkhazians were further strengthened by his appointment as head of the Abkhazian Orthodox Churches on the basis of the decree of the Abkhazian Commissariat of September 1, 1919.

The Government of the Republic of Georgia allocated 80,000 Rubles for the organization of a diocesan assembly in Abkhazia and the election of a bishop.

On October 7, 1919, at the Tskhum-Abkhazian Diocesan Assembly, His Grace Ambrose was unanimously elected as Bishop of Abkhazia. The boundaries of the diocese extended between the rivers Enguri and Mekhadir. The name Abkhazia was also an expression of the national feeling of the locals (Case, 6676).

Metropolitan Ambrose earned great trust and respect of the locals as a result of his travels to Abkhazia in 1918-1919. This had a positive effect on the normalization of Georgian-Abkhazian relations, but it was impossible to erase the traces of anti-Georgian activity nurtured by the Russian ideology for more than a century in a short time. Due to the political significance of the Georgian issue, the relationship of the Georgian Church with the People’s Council of Abkhazians was an important, successful part of this work.

References:

17. Georgian Patriarchate Archives, ref. 1, Case 463.
18. Georgian Patriarchate Archives, ref. 1, Case 689.
19. Georgian Patriarchate Archives, ref. 1, Case 6465.
20. Georgian Patriarchate Archives, ref. 1, Case 6675.
21. Georgian Patriarchate Archives, ref. 1, Case 6676.
22. Chachkhiani A., 2014, *Russian-Georgian Military-Political Relations and Combat, Operations on the Black Sea Coast (1918-1920 years)*, Tbilisi.
23. Gamakharia J., 2005, *Orthodoxy and Abkhazia (From the I c. to 1921)*, Tbilisi.
24. Gamakharia J., 2018, *Issues of the History of Abkhazia (Georgia), (reading book)*, Tbilisi.
25. Janelidze O., 2018, *Essays on the History of the Democratic Republic of Georgia*, Tbilisi.
26. Papaskiri Z., 2007, *Essays of the Historical Past of Modern Abkhazia*, II.

27. *The journals of the Provisional Government of the Georgian Orthodox Church (March 13-September 14, 1917)*, were prepared for publication, the preface, comments and biographical information have been attached by Doctors of History Nino Shiolashvili and Irina Arabidze, Tbilisi, 2016.

“The Issue of the Ottoman” in Russian Foreign Policy

(First half of the 19th century)

The turn of the 18th-19th centuries is a difficult period in the history of the Near East - in 1798 Napoleon began the conquest of Egypt which was under the subjugation of the Ottomans. Russia took advantage of the difficult situation of the Ottomans and in November 1799 sent troops to the territory of Kartli-Kakheti, which should be considered as an attempt by Russia to establish itself in Transcaucasia and put pressure on the Ottomans, with whom Paul I (1796-1801) negotiated during this period. On December 23, 1798 (January 3, 1799) an eight-year military-defense alliance was signed against Napoleon between Russia and the Ottomans (K. Zhukov, 2009). The alliance was joined by Great Britain and Austria. After their military intervention, Bonaparte ceased hostilities against the Ottomans (History of the USSR, 1979, 454-456). This treaty was renewed in 1805.

The weakening of the Ottomans and the defeat of France by Russia, the most powerful state of the period, created the illusion of Russia's excessive power in St. Petersburg, which was reflected in the views of F. Rostopchin, the Head of the Board of Foreign Affairs. In his view, the Ottoman Empire was hopelessly sick and Russia had to divide its territory with France, Prussia and Austria. This memorandum was signed by Paul I in October 1800, thus defining Russia's foreign policy course in relation with the Ottomans during the years of his reign (Stanislavskaya, 1962).

Presumably, the priority of this direction (Ottoman partition) in Russian foreign policy was related to the ambition of Paul I. He seems to have wanted control of the straits during his reign, so the political elite considered such a way of resolving the issue expedient, as Rostopchin's suggests in his writings: "Russia must become the strongest state in the world. To achieve this, the country needs to divide the Ottoman lands with France, Prussia and Austria. This will put the country ahead of other nations, and Paul's name will become more prominent than all the other rulers who shared immortality after death. Russia and the 19th century are rightly proud of Paul's imperial majesty, which will unite the thrones of two great rulers, Peter and Constantine." Paul the first agreed with Rostopchin (Tyavashvili, 2017).

On March 24, 1801, Paul I became the victim of a conspiracy. The Cabinet of Ministers of Alexander I (1801-1821) had a different view on the relations with the Ottomans. In 1802 the Head of the Board of Foreign Affairs V. Kochubei, in his views presented to Alexander I, considered the Ottoman partition to be harmful to Russia: "Russia, along with France and Austria, must either divide Turkey or try to prevent this harmful action... Russia no longer needs territorial expansion. We do not have more peaceful neighbors than Turks and their retention should become the main rule of our policy" (Solovyov, 1882).

Russian Ambassador to France, Count A. Morkov informed St. Petersburg that Bonaparte was constantly talking about the dissolution of the Ottoman Empire. In December 1802, Chancellor A. Vorontsov sent a letter to Morkov authorizing him to reply to Napoleon every time that the emperor would not take part in anti-Ottoman actions (Solovyov S., 1882, 16), which indicates that the plan of partition of the Ottoman Empire was also known to the French state leaders. This contradicts the opinion of some historians that Rostopchin's project of "Partition of the Ottoman" did not extend beyond the interior kitchen of the Russian royal court. It is obvious that along with the declaration of defense with the Ottomans, the Cabinet of Ministers of Paul I was also actively working on the partition of its territory, and the good neighborliness of these two countries was of an illusory nature. As we have already mentioned, the Ottoman retention in Russia's favor was considered after Alexander I came to power (Stanislavskaya, 1962).

Russia made good use of the eight years spent in “friendship” with the Ottomans, and disguised in “good-neighborliness”, conquered the whole Eastern Transcaucasia in front of the weakened Ottomans. The Russo-Ottoman Treaty of 1799 was replaced by a new Russo-Ottoman War (1806-1812) as soon as the time expired. With the Treaty of Bucharest, Russia strengthened its position in the Caucasus (Complete Collection of Laws of the Russian Empire, 1830).

In the 1920s, the issue of the Balkans came to the fore in Russian-Ottoman relations - the Greeks revolted against the Ottomans. The “Protocol of St. Petersburg” signed in March 1826 between Great Britain and Russia, aimed at regulating Ottoman relations with the Greeks, according to which only the Sultan’s nominal supreme power remained in Greece and it was granted full internal autonomy. Russia and Great Britain came out as guarantors of the maintenance of the new state system in Greece (Surguladze, 1973).

In July-September 1826, the Akkermann Convention was signed between the Russo-Ottomans, granting Russia freedom of navigation and trade in the Black Sea. The rights of the Ottomans in Moldavia and Wallachia, who were granted freedom of trade and industry and independence in internal governance, were defined. Serbia gained the right to an independent administrative arrangement and its internal autonomy was strengthened (Yuzefovich, 1869).

The “London Convention” signed in July 1827, between three states: Russia, Great Britain and France, also considered armed intervention in Greek affairs if necessary, which was followed by the dissatisfaction of the Ottoman Sultan. He began to punish the rebels with particular cruelty. To stop the Ottoman aggression in 1827, the combined naval forces of Russia, France and Britain entered the Bay of Navarino and destroyed the Ottoman fleet almost completely in the battle of October 20, after which Porte canceled all treaties with Russia, closed the Bosphorus and the Dardanelles and confiscated the Russian goods. The Sultan declares Russia to be the main culprit in the Balkans, and appeals to the Muslim world to start a Holy War against Christians (Surguladze, 1973). In April 1828, Nicholas I (1825-1855) issued a manifesto declaring war against the Ottomans. Russia succeeded in the war on both the Caucasus and the Balkan fronts.

On September 2, 1829, the Treaty of Adrianople was signed between the Russo-Ottomans, according to which Akhaltsikhe, Akhalkalaki, the confluence of the Danube and the adjacent islands and the Black Sea coast from the confluence of the Kuban to the Cape of St. Nicholas were handed over to Russia. The Black Sea Straits were opened to Russian and European merchant ships, and Russian merchants were allowed to trade freely in the Ottoman Empire. The Ottomans recognized the internal autonomy of Greece, giving Moldavia and Wallachia independence in internal governance. The population of the principalities was exempted from Ottoman taxes. The terms of the Akkermann Convention were restored to Serbia (Yuzefovich, 1869).

On July 9-21, 1832, an agreement was signed in Constantinople between Russia, England and France on the separation of the Ottoman and Greek territories and the defining of borders (Yuzefovich, 1869), which granted independence to Greece. It is obvious that in the first third of the 19th century, instead of dividing the Ottoman territory between European states, the process of granting independence to its subordinate territorial units began, led by Russia. The ongoing processes in the Balkans are like the example of Crimea, which Russia first recognized as an independent political entity and then conquered.

Of particular importance in Russian-Ottoman relations was the Treaty of Unkiar Skelessi, signed in June 1833, which provided Russian military assistance to the Ottomans in the fight against the Egyptian Pasha. According to the treaty, the union between the two states served to “ensure the existence, retention and full independence of the Sublime Porte”. The Russian emperor was obliged to mobilize the number of troops determined by the Ottomans in case of need for military assistance to the Ottomans. Under the secret point of the agreement, the Ottoman sultan pledged to close the Dardanelles to other states “in favor of the Russian Emperor” (Yuzefovich, 1869).

It is noteworthy that when, under the Treaty of Unkiar Skelessi, Russia had the opportunity to resolve the issue of the Ottomans and the Straits in its favor or to take certain steps in this direction, it acted as a defender of the weakened Ottomans and a guarantor of its statehood.

In September 1833, Nicholas I signed an agreement with Austria in Munich gertz, the main issue of which was the retention of Ottoman statehood by both countries under the Ottoman dynasty. This treaty put an end to Russia's solitary interference in the Ottoman affairs of the Ottoman Empire, forcing Russia to refrain from uncontrolled actions against the Ottomans. Military provocations against Russia were also expected against the background of the strengthening of Russia's position in the Ottoman Empire. The Munich gertz Agreement was intended to prevent them. In case of appearance of Navy of the hostile states, Austria could have resisted ground forces from Western Europe to Russia (A Dictionary of Diplomacy, 1948).

The Treaty of Unkiar Skelessi was signed for eight years. It was obvious to Russia that this period was not enough to resolve the Ottoman issue, as it felt rather unstable in Transcaucasia, and the North Caucasus was not going to submit. In such a situation, getting involved in the battle for the straits with the most powerful states in the world, the consequences of which were unpredictable, did not offer anything good to Russia. Because of all this, the Russian ruling circles considered it expedient to use this time for a more real purpose - to consolidate positions on the northeastern shore of the Black Sea - which the Russian military have successfully coped with.

In 1840, Russia signed the "London Convention" with England, Austria and Prussia, under which the Ottoman Empire came under the auspices of these countries (Yuzefovich, 1869).

In 1841, Nicholas I agreed in London with the five great states (including France) that in peacetime the Black Sea Straits would be closed to warships, and in case of war their opening depended on the will of the Sultan. The Porte received the right to deploy a fleet of Western countries in the Black Sea in case of war (Yuzefovich, 1869). Such a course of Ottoman foreign policy in the event of a Russo-Ottoman confrontation gave the British and French navies the prospect of free entry into the Black Sea, which could have a serious impact on the situation in the Caucasus.

In the first half of the 19th century, Russia's policy towards the Ottomans could be briefly summarized as follows – in parallel with establishing a strong presence in the Caucasus, making a permanent war to conquer the peoples of the North Caucasus, and maximizing the weakening of the Ottoman economic, political, and ideological influence on the peoples of the Caucasus and the Balkans, a tireless struggle to maintain the Ottoman Empire on the international stage.

References:

28. Дипломатический словарь, (1948), Москва.
29. К. Жуков, (2009), Некоторые узловые моменты русско-турецких отношений в конце XVII-начале XX вв., Вестник Санкт-петербургского университета, сер. 13, вып. 2.
30. История СССР, ч. первая, ред. В. Мавродин, Москва, 1979.
31. Полное собрание законов Российской Империи, (1830), первое собрание, т. 32, СПб.
32. Соловьев С., (1882), Восточный вопрос, Сочинения, СПб.
33. Станиславская А., (1962), Русско-английские отношения и проблемы средиземноморья (1798-1807), Москва.
34. Юзефович Т., (1869), Договоры России с Востоком. Политические и торговые, СПб.
35. A. Surguladze, (1973), The Russian Empire in the 19th Century, Tbilisi.
36. М. Tkavashvili, (2017), Relations between Russia, Ottomans and Georgia (beginning of the 19th century), Studies in Modern and Contemporary History, 1 (20), Tbilisi.

Nato Songulashvili

Georgian Technical University, Associate Professor

Education in the First Republic of Georgia (1918-1921)

After the restoration of Georgia's state independence in 1918, the Georgian political and cultural elite resolved various problems. The years 1918-1921 represent a politically highly charged period in the history of Georgia. The declaration of independence brought many problems together with many positive developments. That was related to the preservation and revival of national symbols, as well as to political, social, economic, and cultural reforms that envisaged eventual changes of the consciousness of the Georgian society within the frames of a new state. Along with various state-of-the-art transformations and measures, all the problems that constituted the remnant of Russian rule were to be resolved. This primarily concerned the education system. There was an urgent need to carry out educational work in the Georgian language in schools.

Fundamental researches and many scientific works have been devoted to different political, cultural, social-economic or religious problems of the history of Georgia. But it is also important to study in depth the issues that will allow us to find out how the Georgian nation perceived itself in the course of time and what value system determined its struggle for self-preservation and self-esteem.

The study of educational problems in various chronological sections occupies an important place in Georgian historiography and numerous works were created in this field. However, the present work aims to investigate the role of education as a means of: 1. A national liberation movement, 2. A national identity and 3. A rapprochement among social layers. The study of the mentioned issue from this point is important and relevant.

Georgia faced new challenges. On the one hand, it had to overcome the problems arisen from the break-up of the feudal system and establish itself in a new socio-economic environment; on the other hand, more importantly, Georgia had to continue fighting for the restoration of state independence of Georgia, in a different way, instead of armed protests, through education, knowledge and self-discipline, in order to be in line with the epoch, the interests and capabilities of Georgia.

This was the period when the Georgian cultural elite was trying: to propagate nationalism, raise knowledge, introduce more widely the history of the country to the population, idealize the past, raise the significance of preservation of the national values.

Since the 1890s, new social layers emerged: the proletariat and the bourgeoisie; different political parties with their own visions of independence and future development of Georgia were formed.

With the unsuccessful end of the national-liberation movement in the first half of the 19th century, a new phase of the national movement began in the second half of the 19th century. The Georgian political and cultural elite realized that for the mobilization of the masses of people in the struggle for freedom neither only slogans nor endless unsystematic armed protests could bring desirable results. There was a need to reach out people as much as possible and speak understandably to them.

From the foregoing, since the 1850s started the period of struggle for freedom and formation of the national idea, which created the basis for the restoration of Georgia's state independence in 1918.

In modern times, education plays a major role in shaping the society's thinking. The research of the issue of education is important not only from the point of dissemination of knowledge, but also for the development of the national consciousness and formation of the national thinking. Therefore, the problem may be set as follows: The role of education in the struggle for freedom. The establishment of the capitalist order induced the formation of new social strata: the proletariat and the bourgeoisie. The abolition of domination significantly changed the world political, social and economic system. New requirements and challenges emerged in the new environment. Not only the proletariat and the bourgeoisie, but the whole society were undergoing fundamental transformations. Especially, in the 19th century the national-liberation movement was greatly enhanced, which resulted in the formation of nation-states. Georgia underwent these changes differently. As a conquered part of the empire, it was naturally affected by the ongoing processes and while the process of nation-state building in Europe was underway, Georgia was looking for new ways to fight for freedom. The Georgian cultural and political elite through different methods of struggle strived to create a common Georgian space by raising the national awareness of society and by equally involving all social strata in the struggle for independence.

The role of education in the strengthening of the national identity

Once the state independence of Georgia was abolished and the King's main loyalty to the nation no longer existed, just as the autocephaly of the Georgian Orthodox Church, the clergymen faced serious obstacles to the realization of rights that had been established for centuries. The clergy had always been carrying out national ideas and used to serve as the main link between the people. After the deprivation of their right partially, as Russia failed to completely eliminate the centuries-old union between the people and the church, it was necessary to create a new body that would promote unity with people and, most importantly, propagate national ideas. A new epoch put new requirements/demands on school as an educational institution.

The issue of bringing social strata closer

The abolition of domination resulted in the establishment of a capitalist order. The new economic form caused definite changes in the social system. As mentioned above, new social classes emerged: the bourgeoisie and the proletariat. In fact, the threat of extinction of the nobility was real and proceeded gradually. Peasantry, due to their restricted functions, could establish themselves with difficulty in a different environment. The bourgeoisie, composed of non-Georgians, represented an economically powerful force which was less interested in the problems of the Georgian nation; and the proletariat, at an early stage, was obsessed by class consciousness. All this had a negative impact on the unity of Georgians. Therefore, Georgians could unite only around a firmly established ideology. The given problem is a proper and clear manifestation of the changes in the nation's consciousness and its gradual conversion due to new times, by maintaining the Georgian national values and forming educated, organized, cohesive society, whose main idea was national freedom.

This period is one of the most difficult times in the history of Georgia. On the one hand, the ideological forms of the national movement were established and, on the other hand, they continued evolving, the foremost expressions of which was the educated and knowledgeable society, knowing their own history, which had to play a great role in the struggle for Georgia's independence.

After the restoration of Georgia's independence in 1918, the Georgian cultural and political elite had to resolve various problems. The period of 1918-1921 was very difficult in the history of Georgia. Declaration of independence, together with many positive developments also brought many problems. This was related to the preservation and revival of national symbols, as well as to political, social, economic, cultural reforms that eventually brought the Georgian public consciousness into new state borders. Along with various state-of-the-art transformations and measures, all the problems that constituted the remnant of Russian rule had to be resolved. This primarily concerned the education system. There was an urgent need to introduce the Georgian language for education of society in schools.

According to the data of September 13 of 1918 of the Ministry of Education, “People’s education is not equal in different parts of Georgia. In this regard, West Georgia is in better conditions. Therefore, this time, the government’s special attention should be paid to eastern Georgia i.e. the Tbilisi province. There are two kinds of low education schools: primary – elementary and high-elementary ones. The number of both types of schools is very small, especially the higher primary schools. For this reason, the graduates of primary schools are often either unable to continue their studies or have to spend a lot of time and energy to achieve their goal and receive higher education. For example, there are 60 first and second grade primary schools in the Tbilisi District and none of higher grade education institutions, except for Tbilisi itself. There are 117 primary schools in the Gori District and only one governmental high-primary school. There are 32 primary schools in the Dusheti District and none of higher grade schools, except one higher primary school in Dusheti, kept at the expense of society” (Bendianishvili, 2001).

The opening of educational institutions and increasing the number of pupils and teachers’ contingents naturally served one purpose - to raise the educational level and national awareness of the society. Under the control of the Russian Empire, there were schools in different parts of Georgia but receiving education was hampered due to applying the Russian language in the process of education. After the restoration of Georgia’s state independence, the government continued the course, taken after the bourgeoisie-democratic revolution of February 1917 and accelerated the process of nationalization of schools. This was primarily expressed by the increase of the rights of the Georgian language, but the ethnic composition of pupils in schools complicated the process.

In addition, the curriculum was designed and applied in grades 1-8. Naturally, the full program cannot be covered here, although there may be mentioned the authors whose works were taught in schools. These are: Jacob Khutsesi, Ioane Sabanisdze, George Merchule, Basil Zarzmel, Shota Rustaveli, Sulkhan-Saba Orbeliani, Davit Guramishvili, Ilia, Akaki, Vazha, Rapiel Eristavi, Soprom Mgaloblishvili, Ekaterine Gabashvili, Niko Lomouri, Shio Aragvispireli and others.

By September 1918, there were 24 gymnasiums for boys and 21 for girls throughout Georgia, one pedagogical institute and 4 professional seminaries, 3 real and 3 commercial schools. In addition, there were many private gymnasiums, real and commercial schools along with the public schools of the Ministry of Education in Georgia. According to the statistics of 1919, there were 26 private gymnasiums for men and women, 3 real schools, 2 commercial schools, 8 accounting courses in Georgia.

Primary, low and upper secondary schools were included in the overall system of education and training, but were registered separately. In 1919 there were acting 1,860 primary schools throughout Georgia, out of which only 120 were non-Georgian schools.

As it has been mentioned, since the restoration of Georgia’s state independence, the government implemented many important reforms. Among them were transformations in the field of education. The leading part of the Georgian society, while still part of the Russian Empire, was trying maximally to raise the level of education among the broader layers of society. Naturally, after the restoration of state independence this issue became the subject of primary discussion. This was expressed primarily in the nationalization of schools, since the bourgeoisie-democratic revolution of February 1917 and continued upgrading after 1918. All this was related to the school reorganization program, which primarily involved teaching and education in Georgian and incorporating Georgian history, Georgian language and literature and Georgian geography into the curricula.

References:

37. Al. Bendianishvili (2001), *The First Republic of Georgia (1918-1921)*, Tbilisi: Chronicler.

კონსტანტინე ვეკუა

თბილისის ღია სასწავლო უნივერსიტეტი, ასოცირებული პროფესორი

საქართველოს სუვერენიტეტი XVIII-XIX საუკუნეების მიჯნაზე: მითი თუ რეალობა

XIX-XX საუკუნეების მანძილზე ქართულ ისტორიოგრაფიაში მუსირებდა ხელოვნურად შეკონსინებული აზრი, რომლის მიხედვითაც საქართველო გაქრობას რუსეთის იმპერიამ გადაარჩინა და რომ არა ეს უკანასკნელი, ქართველი ერი ვერ შეძლებდა აღმოსავლეთის ისლამური იმპერიების აგრესიის გამკლავებას და გაქრებოდა პირისაგან მიწისა. ასევე, მოცემული თეზისის თანამდევია ის შეხედულება, რომლის საფუძველზეც 1801 წლამდელი საქართველოს მდგომარეობა წარმოჩენილია, როგორც გამოუვალი და რომ თითქოს თვითონ ქართულ სამეფო-სამთავროებში არ შეიმჩნეოდა არანაირი საიმედო ძვრა მდგომარეობის გაუმჯობესების მიზნით. წყაროებსა და ისტორიულ რეალობაზე დაყრდნობით, ნაშრომში სწორედ საპირისპირო ხაზია გატარებული, რაც ამხელს ქართულ ისტორიოგრაფიაში ცრუ, ფსევდომეცნიერულ მოსაზრებას და მისი ხელოვნურად გაბატონების მცდელობას.

არახალია, რომ საქართველო ძველთაძველი ქვეყანაა. დმანისში, დედოფლისწყაროში, გონიოში, აწყურში ჩატარებული უახლესი არქეოლოგიური გათხრებიც ასაბუთებენ ამას. თუმცა, ჩვენი ღრმა რწმენით, ეს ზღვაში წვეთი შეიძლება იყოს იმასთან შედარებით, რაც მომავალში გველოდება - იმხელა იდუმალების მატარებელია ქართული მიწა. რომ არაფერი ვთქვათ ჩვენს შორეულ წარსულზე, რომელიც უეჭველია, უამრავ სიურპრიზს გვპირდება, ბევრად უკეთესი მდგომარეობა არც ახალი ისტორიის ობიექტურად შესწავლის საქმეში გვაქვს - მტერი, შინაური თუ მომხვედური, არაერთი გვეოლია, რის გამოც ათასობით უმნიშვნელოვანესი ძეგლი განადგურდა და დღესაც ნადგურდება. შედეგად, გაძნელებულია ჩვენი ნამდვილი ნამყოს დაზუსტება.

წინამდებარე ნაშრომი მიზნად ისახავს გარკვეულწილად მაინც განიხილოს XVIII საუკუნის მეორე ნახევრისა და XIX საუკუნის დასაწყისის საქართველო, ძირითადად კი ქართლ-კახეთის სამეფო, რამეთუ სწორედ ეს ქართული პოლიტიკური ერთეული აღმოჩნდა იმ პროცესების ცენტრში, რომელთაც განაპირობებს ჩვენი სამშობლოს დაცემა და ორსაუკუნოვანი მონობა. მთავარია, გაანალიზებულ იქნეს იმ ტრაგედიის მიზეზები, რომელთა ნაყოფს დღესაც ვიმკით. მოცემული პერიოდი მეტად ღირებული და მრავლისმეტყველია. აქ ერთმანეთს კვეთს ჩვენი წარსული და მომავალი. ისტორიამ მძიმე გამოცდა ჩაგვიტარა და იგი ჯერ კიდევ არაა დასრულებული.

ქართველმა ერმა არაერთ დამპყრობელს გაუძლო. უკანასკნელი მათ შორის იყო ბრიტანული თვითმმართველობის სისტემისაგან განსხვავებულ თვითპყრობელობაზე დაფუძნებული რუსეთის იმპერია. აქედან გამომდინარე, ადვილი წარმოსადგენია, თუ რაოდენ უხეში და ქართული სინამდვილისათვის მიუღებელი სახელმწიფოებრივი წყობა გააჩნდა ამ ქვეყანას (მიუხედავად იმისა, რომ ქართველი ერი მუდმივ ბრძოლას აწარმოებდა უცხოელი აგრესორების წინააღმდეგ, სახელმწიფოებრივი წყობით სამოქალაქო ტიპისა იყო და სამხედრო ყაიდაზე მხოლოდ მაშინ გადადიოდა, როდესაც უმძიმესი ქარტახილები ატყდებოდა თავს; ქართული სამართლის ძეგლები ამას შესანიშნავად ასაბუთებენ, რაც პირველად სულმნათმა ივანე ჯავახიშვილმა აღნიშნა), რომელიც მუდამ-ჟამს ოდენ საკუთარი ინტერესებით ხელმძღვანელობდა. ყოველივე ამას, სამწუხაროდ, უდიდესი მსხვერპლი მოჰყვა. აი, ასეთი სახელმწიფოსაგან აპირებდა საქართველოს ერთ-ერთი უკანასკნელი დიდი გვირგვინოსანი, ერეკლე II მფარველობა-მოკავშირეობის მიღებას.

ქართულ ისტორიოგრაფიაში განმტკიცებულია აზრი იმის შესახებ, რომ მოცემულ პერიოდში ქართლ-კახეთის სამეფოს და საერთოდ, ქართველ ერს არ შეეძლო (*sic*) შექმნილი წინააღმდეგობის დაძლევა და დამოუკიდებელი არსებობა; რომ არ ჰქონდა ხელსაყრელი პირობები ამისათვის. ამგვარი შეხედულების წარმოქმნა სავსებით კანონზომიერად მიგვაჩნია ჩვენში რუსეთის იმპერიის ბატონობის ჟამს; მაშინ, როდესაც ბევრ რამეზე ტაბუ იყო დადებული, ხოლო ადგილობრივი საზოგადოების ნაწილი ყოველმხრივ სასარგებლოდ თვლიდა „ჩრდილოეთის მზის“ ბრმად თაყვანისცემას, რასაც ხელს რუსიფიკატორული პოლიტიკა უწყობდა. გავიხსენოთ 1901 წელს ქართველი თავადაზნაურობის მიერ საზეიმოდ აღნიშნული საქართველოს რუსეთთან „შეერთების“ ასი წლის იუბილე, ან კიდევ მიუნხენის სამხატვრო სკოლადამთავრებულის, ბრწყინვალე თავადის, დავით გურამიშვილის 1915 წელს, ოსმალთაგან სარიყამიშის დაკავებით თბილისში გამოწვეული პანიკის დროს რუსულად წარმოთქმული სიტყვა:

„რუსის ჯარი, რომელიც იცავდა საქართველოს 115 წლის განმავლობაში თათართა ურდოები-ასგან, სტოვებს კავკასიას; აი, ეხლა, დღესა თუ ხვალ, მთავარსარდალი ააფეთქებს მხცოვან თბილისს; ჩვენი მოქალაქეობრივი წმინდა ვალია, ზედმინვდენით შევასრულოთ მისი ბრძანება, დავანგრიოთ, გადავწვათ ყველაფერი, რომ ვერაგ მტერს არ დარჩეს არაფერი... უნდა ყველამ ხელში ავიღოთ მაჟარა (ძველებური კაჟიანი თოფი), თუ სხვა იარაღი არ გვექნება და გავყვეთ რუსის ჯარს... გაწყდეთ ყველანი და თუ ერთი ქართველი არ დარჩა, ისტორიაში მაინც დარჩება სახელი, რომ რუსის იმპერატორსა და ხალხს ისეთი ერთგული ხალხი ჰყავდა, როგორიც არის რაინდი ქართველი ერი, რომელმაც არაფერი დაზოგა და თავი დასდო, პატარა სამშობლო დიდი მამულის სამსხვერპლოზედ მიიტანა“ (დაბრუნება, 1992).

ხოლო 1983 წელს დიდი ზარ-ზეიმით გადახდილი გეორგიევსკის ტრაქტატის ორასწლოვანი იუბილე ზემოაღნიშნული ტრაგიკომედიის უმწვერვალესი გამოვლინება იყო.

დადგა დრო, როდესაც ყველაფერს თავისი სახელი უნდა დაერქვას: სწორედ, საქართველოს დამოუკიდებლად არსებობის შესაძლებლობაზე მიუთითებს ის ორსაუკუნოვანი ბრძოლა, რომელსაც ჩვენი სამშობლო აწარმოებდა დამპყრობელთან. 1802, 1804. 1812, 1819-1820, 1832, 1921, 1924, 1956, 1978, 1989, 1992, 1993 წლები, „თერგდალეულთა“ ღვანლი და ეროვნულ-გამათავისუფლებელი მოძრაობა ზვიად გამსახურდიასა და მერაბ კოსტავას მეთაურობით ქართველი ერის პოტენციალზე მეტყველებენ, რომელიც დამოუკიდებლობისა და თავისუფლების მოსაპოვებლად, თუ განვითარებისთვისაა საჭირო.

ჯერ კიდევ, 1956 წელს (*sic*) დიდი ქართველი მეცნიერი, ნიკო ბერძენიშვილი წერდა:

„შექმნილი იყო ხელსაყრელი საერთაშორისო პირობები იმისათვის, რომ საქართველო დამოუკიდებელ ძალად გამოსულიყო სპარსეთს, ოსმალეთსა და რუსეთს შორის“ (ბერძენიშვილი, 1956).

რაც მართებული ჩანს და ამის თაობაზე ქვემოთ ვისაუბრებთ.

აქედან გამომდინარე, მთავარია, გავარკვიოთ, თუ რა ალტერნატივა გაგვაჩნდა და რა იყო 1801 წლის ანექსიის ნამდვილი მიზეზი.

ქართლ-კახეთის საშინაო მდგომარეობა 1790 წლამდე

მაშინ, როდესაც ევროპაში განმანათლებლობის ბუმი იდგა და *Ratio* გამარჯვებას ზეიმობდა, სამეფო-სამთავროებად დაშლილი საქართველო სამსაუკუნოვან ბრძოლას აწარმოებდა მაჰმადიანური აგრესიის წინააღმდეგ. ეს ბრძოლა გარკვეულწილად განაპირობებდა დასავლეთის სტაბილურ მდგომარეობას, რაც უმძიმეს ტვირთად აწევობდა ჩვენს სამშობლოს. შემთხვევით არ იტყვის მეოცე საუკუნის ერთ-ერთი გამოჩენილი პოლიტიკური ფიგურა, პაკისტანის პრემიერ-მინისტრი, ბენაზირ ბჰუტო:

„მაჰმადიანთა უპირველესი მტერი საქართველოა, რომელიც ჩვენ გზას გვიღობავდა ევროპისკენ“-ო.

უკვე XVIII საუკუნის შუა ხანებში ქართულ სინამდვილეში შეიმჩნევა გარდატეხა; 1745 წლის 1 ოქტომბერს სვეტიცხოველში ქრისტიანული წესით მეფედ ეკურთხა თეიმურაზ II და ეს ხდება ირანში ნადირ-შაჰის ბატონობისას: დამარცხდა აღმოსავლური დესპოტიის მისწრაფება ქართლ-კახეთის სახანოებად ქცევისა; გაიმარჯვა ეროვნულმა სულმა, რომელიც იმ წლებიდან მოყოლებული, ვიდრე საუკუნის დასასრულამდე აღორძინებას განიცდიდა, რაც აღინიშნა კიდევ კულტურის გამოცოცხლებით. ერეკლე მეორის პერიოდი, შეიძლება ითქვას, გარდამავალი ხანა იყო ისლამურ ექსპანსიასა და ნაციონალურ თვითმყოფადობას შორის.

„ერეკლე მეორის ჩაცმულობისას ირანული სტილის უპირატესობის აღიარება შემთხვევითი არ უნდა იყოს. ვფიქრობთ, ყიზილბაშური ქუდი ერთგვარი საშუალება იყო საქართველოში დამკვირდებულ მაჰმადიანობასთან მტრული დამოკიდებულების გარკვეული შერბილებისა (ნაცვალაძე, 1998). აქ მეორედებოდა ჯერ კიდევ დავით აღმაშენებლის ნაცადი სქემა, რომლის მიხედვით:

„მაჰმადიანობა ქრისტიანთა მხრიდან უნდა გააზრებულყო არა როგორც ქრისტიანობისადმი მტრობა, არამედ როგორც გარკვეული კულტუროლოგიური ფენომენი. ანალოგიური დამოკიდებულება უნდა ჰქონოდა მაჰმადიანს ქრისტიანის მიმართ“ (ნაცვალაძე, 1998).

ყოველივე ეს მიანიშნებდა ევროპული კურსის განახლებაზე, რასაც არ შეიძლებოდა კეთილისმყოფელი გავლენა არ მოეხდინა ქვეყანასა და მის მომავალზე. შედეგად, ანტონ I კათალიკოსი თავისი მოღვაწეობით ცდილობდა:

„სპარსული კულტურის ზეგავლენის შესუსტებას და ქართველი ერის მობრუნებას ნაციონალური და ქრისტიანული კულტურული ტრადიციებისაკენ“ (იოსელიანი, 1978).

ხოლო გიორგი XII: „ყოვლისა ღონისძიებითა მეცადინებოდა, დაესუსტებინა და განექარვა სპარსთა წესნი და ჩვეულებანი, როსტომ მეფისა დროდგან ქართველთა შორის შემოტანილნი და დამკვიდრებულნი“ (იოსელიანი, 1978).

ე. ი. დანყებული იყო ქართველი ერის აღორძინება („მცირე აღორძინება“), რომელიც ისეთივე სულიერი ასპექტის მატარებელი იქნებოდა, როგორებიც იყვნენ IV-X საუკუნეები საქართველოს „ოქროს ხანასთან“ მიმართებაში. ქართული რენესანსი კი ჰარმონიულად შეხამებული ანტიკური სიბრძნისა და ქრისტიანული კულტურის პირმშოა.

ეროვნული ნიშის მომძლავრების ტენდენციას წინ უძღოდა ჯერ კიდევ ვახტანგ VI-ის სამეფო კარზე დაფუძნებული კულტურული მოღვაწეობა, რომელსაც აწარმოებდა „სწავლულ კაცთა კომისია“ (ამილახვარი, 1997).

ერეკლე II-მ არაერთი ღონისძიება გაატარა სახელმწიფოს შიგნით: სამხედრო (მორიგე ჯარის შექმნა), ადმინისტრაციული (ქსნისა და არაგვის საერისთავოთა გაუქმება და სამეფოს საუფლისწულოებად დაყოფა), საგლეხო რეფორმა, ფუნქციონირება დაანყებინა ახტალისა და ალავერდის საბადოებს, დაარსდნენ მანუფაქტურები (ჭურჭლის ქარხანა დიღმის ველზე, მარილის სანმენდი და ლითონის სადნობი ქარხნები თბილისში) და სემინარიები (თბილისში, თელავში), რაც ისევ და ისევ ქვეყნის გაძლიერებასა და ცენტრალიზაციას ისახავდა მიზნად ლეკიანობის, ჩამკვდარი ეკონომიკური ცხოვრებისა და ფეოდალური რეაქციის აღსაკვეთად. შეინიშნება ერთგვარი „დემოკრატიზაცია“ სამართლის დარგში - მიღებულ იქნა კანონი იმის შესახებ, რომ უმემკვიდრეოდ გარდაცვლილის ქონება უნდა დარჩენოდა არა მეფეს (როგორც ეს შუა საუკუნეებში ხდებოდა), არამედ გარდაცვლილის ნათესავს, ან ახლობელს. „ყიზილბაშობის“, „ოსმალის“ და განსაკუთრებით, ლეკთა გამუდმებული თავდასხმების შედეგად შემცირებული მოსახლეობა კვლავ მომრავლდა. განათლების დარგში, მეცნიერების სხვადასხვა სახეობისათვის პატარ-პატარა სახელმძღვანელოები

გამოიცა, ითარგმნებოდა ევროპული მეცნიერების საუკეთესო თხზულებები. ქართლისა და კახეთის ერთ სხეულად გარდაქმნის მიზნით ერეკლე II სამეფოს საუფლისწულოებად ჰყოფს თავის მრავალრიცხოვან შვილებს შორის და ხდება მათი დამოყვრება ადგილობრივ თავადთა სახლეულობებთან, რათა თეიმურაზ II-ის შვილი „ქართლის მამინაცვალიდან ქართლის მამად“ იქცეს. თუმცა, ეს დაცალკევება გახდა კრწანისის ტრაგედიის ერთ-ერთი უმთავრესი მიზეზი. ამის შესახებ პლატონ იოსელიანი წერს:

„სიმრავლე სამთა ცოლთაგან ძეთა და ასულთა ირაკლისა, იყო მიზეზი სამეფოისა სახლისათვის კეთილისა და ბოროტისა. ნაყოფი ესრეთისა შვილთა სიმრავლისა იყო ესე, რომელ დაშორებული ძველად ქართლი და კახეთი შეერთდა უფრო მტკიცედ. სასახლემან მეფისამან მოითხოვა ქართლი-დამ, რომელიცა უწოდებდა აქამდე მეფესა ირაკლისა კახთბატონსა, და არა მეფესა (მონიშვნა ჩვენია - კ.ვ.)“, სასძლონი და მეფისა ასულნი მოიძიებდნენ თვისდა საქმროთა ქართლისა თავადთა სახლთაგან... მეორის მხრით, სიმრავლემან ძეთა და ასულთა დაბადეს შური და მტერობა ურთიერთისადმი“ (იოსელიანი, 1978).

ცხადია, ერეკლე II ორმხრივ პოლიტიკას ეწეოდა, რომელმაც საბოლოოდ, დადებით შედეგებთან ერთად მძიმე უარყოფითი შედეგიც გამოიღო.

ასევე, დიდმნიშვნელოვანი იყო ეკლესიის სფეროში მომხდარი ძვრები, რომლის ორგანიზატორს წარმოადგენდა ღრმადგანათლებული დიდი ქართველი მოღვაწე, ანტონ I კათალიკოსი. მას ამ თანამდებობის მიღება „სთხოვეს“ თვით თეიმურაზ II-მ და ერეკლე II-მ, რაც მიზნად ისახავდა მეფის ხელისუფლების განმტკიცებასა და ცენტრალიზაციას, „სამღვდელოების განწმენდვას უღირსი ელემენტებისაგან, საეკლესიო სასამართლოს ორგანიზაციას“ (ქიქოძე, 1991).

ყველაზე არსებითი იყო კულტურული გამოცოცხლება და წინსვლა, რადგან სწორედ იგია ერის ბუნებისა და მდგომარეობის საუკეთესო გამოხატველი. უნდა აღინიშნოს, რომ ერეკლეს დროს დაწყებული აღმავლობა მეცნიერებასა და ხელოვნებაში ნიშნავდა იმ უდიდესი ვაკუუმის ამოვსებას, რომელიც წარმოიშვა ვახტანგ მეექვსის მიერ 1200-კაციანი ამაღის - ქართველთა რჩეული ნაწილის - რუსეთში თან წაყვანით.

მაშინდელი ისტორიული სინამდვილის ობიექტური სურათის გადმოცემისას ნათელი ხდება, რომ საქართველოს გააჩნდა საკმარისი პოტენციალი საკუთარი დამოუკიდებლობის შესანარჩუნებლად. უბრალოდ, უფრო ღრმა დაკვირვება სჭირდება ყოველივეს.

მიუხედავად წინსვლისა, ქვეყნის შიგნით იყო სირთულეებიც. თუნდაც, მორიგი ჯარის საბოლოო დაშლა 1786 წლისათვის, რაც ფეოდალთა გამარჯვებას წარმოადგენდა; რუსეთის იმპერიის მიერ ინსპირირებული შეთქმულება სამეფო სახლის წინააღმდეგ; საუფლისწულოების სწრაფვა სრული ავტონომიურობისაკენ.

ასე რომ, აშკარა იყო აღორძინებისა და ქართველი ერის გამოღვიძების პროცესი, რასაც არამც და არამც არ შეიძლება, კეთილი ზეგავლენა არ მოეხდინა საქართველოს მომავალზე.

საერთაშორისო ვითარება XVIII საუკუნის მეორე ნახევარში

საშინაო პოლიტიკა ისევე მთავარია, როგორც საგარეო. ისინი ერთმანეთისაგან გამომდინარეობენ. XVIII-XIX საუკუნეების მიჯნაზე საერთაშორისო არენაზე მომხდარმა მოვლენებმა საფუძველი ჩაუყარეს ახალ ეპოქას, რომლის ათვლის წერტილიც საფრანგეთის ბურჟუაზიული რევოლუცია იყო. მსოფლიოში დომინირებდა რამდენიმე სახელმწიფო: ინგლისი, საფრანგეთი, რუსეთისა და ავსტრიის იმპერიები, ხოლო ძველადმოსავლელ აგრესორებს, ოსმალეთსა და ირანს უკვე დათმობილი ჰქონდათ თავიანთი პოზიციები და მიუხედავად იმისა, რომ მაინც ანგარიშგასაწევ ძალად ითვლებოდნენ, ისე აღარ ბრწყინავდნენ, როგორც უწინ.

ამ პერიოდში, ევროპული გრანდების ყურადღების სფეროში ექცევა კავკასია. მისი დაპყრობა-დამორჩილება ნიშნავდა აზიაში გაბატონების მყარი გარანტიის მოპოვებას, ხოლო მოცემული რეგიონის გასაღები, თავისი გეოპოლიტიკური მდებარეობისა და ეთნოფსიქოლოგიის გამო იყო, არის და იქნება საქართველო. რასაკვირველია, მთავარი ყურადღება მასზე იქნა გადატანილი. თურქეთსა და სპარსეთს რუსეთის იმპერია შეემატა, რომელიც განსაკუთრებით აქტიური გახდა, რითაც ქართველი ერის დისკრიმინაცია კიდევ უფრო მძლავრად გაგრძელდა ჩრდილოური თვითმპყრობელობის მიერ. მხედველობიდან არ უნდა გამოგვრჩეს საფრანგეთისა და ბრიტანეთის ფაქტორიც:

„Турция владела Балканами и держала в своих руках ключ к проливам, за которым тянулась Россия; Иран прикрывал пути в Индию и среднеазиатские ханства; здесь сталкивались интересы России и Англии. Иран и Турция соперничали в захвате Закавказья, на которое накладывала руку Россия. Таким образом, Закавказье неизбежно втягивалось в орбиту внешнеполитических интересов Англии и Франции. Оно служило для них ставкой в их дипломатических играх с Ираном и Турцией, рассчитанной на экономическое закабаление стран востока“ (Смирнов, 1958).

სწორედ, ეს ბრძოლა ქმნიდა რთულ, მაგრამ მაინც ხელსაყრელ პირობებს საქართველოს დამოუკიდებლობის შენარჩუნებისათვის. ნ. ბერძენიშვილი აღნიშნავს, რომ ჩვენი სამშობლოსთვის:

„ხელსაყრელი საერთაშორისო პირობები იქმნებოდა... ერეკლე II-ს კარგად ესმოდა მომენტის მნიშვნელობა. ხედავდა, რომ საქართველოს „გამოხსნისა და აღდგომის“ დრო დამდგარიყო და ეს შესანიშნავი პოლიტიკური მოღვაწე ნახევარი საუკუნის განმავლობაში თავგამოდებით იბრძოდა იმისათვის, რომ თავისი ქვეყანა დამოუკიდებელი განვითარების პოლიტიკით სამშვიდობოზე გაეყვანა. ასეთი ამოცანის წარმატებით გადაწყვეტისათვის აუცილებელი იყო, რომ საქართველოს საკუთარი ჩამორჩენა გადაელახნა და საზოგადოებრივი განვითარების გზაზე შემდგარიყო. ამ მიზანს ისახავდა ქართველთა ბრძოლა ერეკლესა და სოლომონის მეთაურობით XVIII საუკუნეში“ (ბერძენიშვილი, 1956).

იმისათვის, რომ ნათლად წარმოვიდგინოთ მაშინდელი საერთაშორისო ვითარების რეალური სურათი, საჭიროა განვიხილოთ ზემოთ ნახსენები სახელმწიფოების საგარეო პოლიტიკის ხასიათი.

დავინწყით რუსეთით, რომელიც მონღოლთა ბატონობის შემდეგ ინტენსიურად ვითარდებოდა და უკვე პეტრე I-ის პერიოდში იმპერიად გამოცხადდა. სწორედ ამ დროს შეიქმნა რუსეთის საიმპერატორო კარზე სამოქმედო პროგრამა, მიუხედავად იმისა, რომ იქ დიდი ხანია, რაც ტრადიციად იყო ქცეული „მესამე რომის“ იდეა. აქედან მოყოლებული, „პეტრეს სისტემა“ მოქმედებაში ჩანს იმპერიის არსებობის მთელ მანძილზე. წარსული და თანამედროვე გამოცდილებიდან გამომდინარე, იგი შეიძლება ასეთი სახით გადმოვცეთ:

1. „პეტრეს სისტემის“ საშინაო პოლიტიკა:

ა) ძლიერი რეგულარული არმიის შექმნა;

ბ) ძლიერი ფლოტის შექმნა;

გ) ზღვაზე გასასვლელის მოპოვება;

დ) ბიუროკრატიული მმართველობითი სტრუქტურის ჩამოყალიბება თვითმპყრობელობით სათავეში (აშკარაა ამ სქემის სამხედრო-ადმინისტრაციული ხასიათი, რომელიც უცვლელი რჩებოდა ალექსანდრე II-ის რეფორმებამდე).

2. „პეტრეს სისტემის“ საგარეო პოლიტიკა:

ა) პოლონეთისა და ფინეთის ხელში ჩაგდება ბალტიის ზღვაზე მოპოვებული მდგომარეობის საბოლოოდ განმტკიცებისათვის (პოლონეთი დაპყრობილ იქნა 1770-1790 წ.წ., ხოლო ფინე-

თი-1809 წ.) ბ) კავკასიის დაპყრობა ორმხრივი აგრესიის წარმოებისათვის ახლო აღმოსავლეთში, რისი დასტურიცაა რუსეთ-თურქეთისა და რუსეთ-ირანის ომები XVIII-XIX საუკუნეების მანძილზე. ამ არეალიდან დასავლეთის მიმართულებით გალაშქრება ნიშნავდა ოსმალეთის აღსასრულს. თუმცა, საამისოდ ბალკანეთის დაუფლება იყო საჭირო და მაშინ თურქეთი რუსეთის საზღვრებში აღმოჩნდებოდა, აღმოსავლეთისაკენ გალაშქრება ირანის შთანთქმას ნიშნავდა. საამისოდ კი შუა აზია იყო დასაპყრობი. სპარსეთის შემდეგ, გზა ხსნილი იქნებოდა ინდოეთისაკენ - ეს, რაც შეეხება აღმოსავლურ პოლიტიკას. ევროპაში სამოქმედო პროგრამაზე კი მარქსი, თავის წერილებში - «Русский обман» и «Действительно спорный пункт в Турции» - ასე აღნიშნავს:

“Главный аргумент этого сочинения состоит в указании на то, что Россия склонна отводить Зунду (იგივე ერესუნის სრუტე დანიასა და შვედეთს შორის - კ.ვ) на севере ту же роль, которую она отводит Дарданеллам на юге, то есть стремится использовать его для обеспечения своего господства на Балтийском море подобно тому, как оккупацией Дарданелл она намерена упрочить свое господство на Понте Эвксинском” - древнее название Черного моря (Маркс К. и Энгельс Ф., 1933).

ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე, შესამჩნევია, თუ რაოდენ სრულყოფილია პეტრე I-ის მიერ შთამომავლობისათვის დატოვებული სამოქმედო გეგმა, რომელსაც იმთავითვე ბრიტანული დახვეწილობის იერი დაჰკრავს. ეს სისტემა ნათელს ჰფენს „მესამე რომის“ ნამდვილ მიზნებს. მისი პირუთვნელი გამტარებელი იყო რუსეთის პირველი იმპერატორის მიერ არჩეული კურსის ღირსეული გამგრძელებელი, ეკატერინე II. იმისათვის, რომ რუსეთის იმპერიას განევრცო თავისი პოლიტიკური გავლენა აზიაში, აუცილებელი იყო აქტიური საგარეო სავაჭრო ურთიერთობის წარმოება და დაქვემდებარებული ფინანსური სისტემის შექმნა წინა აზიაში, რისთვისაც ჯერ ამიერკავკასიაში უნდა დამკვიდრებულიყო. ეს იქნებოდა პირველი ეტაპი. სწორედ, ამიტომ დიდ შეცდომას წარმოადგენდა ჩრდილოური ორიენტაციის აღება, რომელიც საბედისწერო აღმოჩნდა ქართული სამეფო-სამთავროების დამოუკიდებელი არსებობისათვის. ბუნებრივია, რუსეთის იმპერიის თავისი არსით თვითმპყრობელური მმართველობა ვერ მოითმენდა ამიერკავკასიის პოლიტიკური ერთეულების თუნდაც გარკვეულ ავტონომიურობას; ერეკლე II სასტიკად მოტყუვდა, როდესაც ამ უზარმაზარი ქრისტიანული სახელმწიფოს ერთმორწმუნეობას დაეყრდნო. უცილოა „პატარა კახი“ ამ ნაბიჯს თავისი ქვეყნის ინტერესებისათვის დგამდა და ცდილობდა რუსეთი გამოეყენებინა ქართველი ერის კონსოლიდაციისათვის; თუმცა, არაა გამორიცხული ისიც, რომ მისი შეხედულებით ჩრდილოეთის იმპერიის „დახმარება“ საჭირო იქნებოდა მანამ, სანამ საქართველო არ გაერთიანდებოდა, რაც ანგარიშგასანევ ძალას წარმოქმნიდა კავკასიაში და ამ შემთხვევაში, რუსეთი (ისევე, როგორც ირანი და ოსმალეთი) ვერ გაბედავდა თავისი ანექსიონისტური მიზნების განხორციელებას. ჩრდილოეთის ფაქტორი აქ, რა თქმა უნდა, დროებითი უნდა ყოფილიყო. მამუკა ნაცვალაძის აზრით, მიუხედავად იმისა, რომ ერეკლე II წარმატებები რეგიონალური მნიშვნელობის იყო, მან მას მხოლოდ დამოუკიდებლად მოქმედებისას მიაღწია: 1773 წელს ქერიმ-ხანთან ურთიერთობების ნორმალიზაცია; ერევნის ხანის, ასანალის დამორჩილება 1780 წელს; განჯის ხანად შუშის მმართველის დანიშვნა; 1787 წელს განჯის ლაშქრობისას ბრძოლის ველზე მარტოდ დატოვებული ერეკლე II-ის კარზე 3 წლის შემდეგ შეკრებილ ქართველ თავადთა მიერ საქართველოს გაერთიანების ცდა.

უნდა ითქვას, რომ ქართველთა პროგრესული ნაწილის ევროპისკენ მისწრაფების შედეგია რუსეთთან ურთიერთკავშირები, რისი საფუძველიც, ქართლ-კახეთის მეფისგან განსხვავებით, მათი არა იმდენად ერთმორწმუნე რუსეთისათვის დაქვემდებარების სურვილი იყო, არამედ მისი გავლით დასავლეთთან უშუალო კონტაქტების დამყარების ცდები.

იმპერია იმთავითვე მიუხვდა ამ ჩანაფიქრს და გზა გადაუღობა პატარა ქრისტიანულ სახელმწიფოს კეთილშობილურ ლტოლვას. რუსეთს გადაწყვეტილი ჰქონდა აქტიური პოლიტიკის წარმოება, რომლის ერთ-ერთი საფეხურიც საქართველოს დაპყრობა იყო. ამაზე მეტყველებს 1781 წელს ერეკლე II-ის მიერ გაგზავნილი კათოლიკე პატრისათვის ევროპაში ჩასატანი წერილების რუსეთისგან ჩამორთმევა.

აქედან გამომდინარე, ჩრდილოეთის იმპერია ვერაგულ პოლიტიკას აწარმოებდა ქართლ-კახეთის

წინააღმდეგ. პერიოდი, როდესაც ეს პროცესი მიმდინარეობდა, შეიძლება ორ ნაწილად დაიყოს: 1768-1783 და 1783-1801 წლები; მეორე პერიოდში რუსეთის ქმედება უფრო აქტიური გახდა. შედეგად, ქართულმა სამეფომ დაკარგა სუვერენიტეტი. ამკარაა, რომ საქართველოს წინააღმდეგ ამოქმედდა შესანიშნავად შემუშავებულ ინტრიგათა ქსელი, რომლის მიზანსაც წარმოადგენდა ერეკლე II-ის პოლიტიკური იმიჯის, ქართლ-კახეთის ჰეგემონობის სიმბოლო ამიერკავკასიაში, გაცამტვერება, რაც ნაწილობრივ განხორციელებულ იქნა. ამაზე მეტყველებს XVIII საუკუნის 50-იანი წლებიდან დაწყებული ბინძური თამაში: რუსეთის საგარეო საქმეთა კოლეგიის მიერ საქართველოში საიდუმლო მზვერავების, თომა ბარათაშვილის და პოტიომკინთან ქართული საბუთების მთარგმნელის, ეგნატაშვილის გამოგზავნა; ტოტლებენის მოლაღატური საქციელი ასპინძასთან; კაპიტან იაზიკოვისადმი მიცემული ინსტრუქციები ერეკლეს გადაყენების შესახებ; 1776 წლის ფეოდალთა აჯანყება ზაალ ორბელიანის მეთაურობით, რომელშიც რუსეთის კონფიდენტი, ბაკუნინი მონაწილეობდა. ეს, რაც შეეხება რუსთა მავნე მოქმედებას ქართლ-კახეთის შიგნით. არანაკლებ მნიშვნელოვანია მისი ამგვარი საქმიანობა საფრანგეთთან, ინგლისთან და განსაკუთრებით, ირან-ოსმალეთთან ერეკლე II-ის სამკვიდროს წინააღმდეგ, რაც კიდევ უფრო ღრმა და სერიოზული კვლევა-ძიების საგანია.

XVIII საუკუნის მეორე ნახევრის განმავლობაში სპარსეთში, ნადირ-შაჰის გარდაცვალებისა და ქერიმ-ხან ზენდის მმართველობის შემდეგ, 1785 წლამდე სამოქალაქო ომი მძვინვარებდა და ირანის ტახტის პრეტენდენტებს არ ეცალათ საქართველოსთვის. ისინი ქართლ-კახეთთან ურთიერთობების დათბობის მომხრენი იყვნენ, ოღონდაც მათი დროშის ქვეშ გაერთიანებულიყო მთელი სპარსეთი. ამისათვის, თვით ქერიმ-ხანის ძმისწული, ალი-მურად-ხანი თანახმა იყო რუსეთთან შეთანხმებაზე.

„ირანის შაჰად საერთაშორისო აღიარების სანაცვლოდ ალი-მურად-ხანმა გამოაცხადა თავისი მზადყოფნა, რომ საქართველოს მიმართ ყველა პრეტენზიას დათმობდა და რუსეთის ჯარს ნებას მისცემდა, დაუბრკოლებლად შესულიყო აზერბაიჯანსა და სომხეთში. ირანი მიიერთებდა ქურთისტანს, ქირქუმსა და ბითლისამდე მდებარე ტერიტორიებს, ხოლო ბასრა შეუერთდებოდა ფარსის პროვინციას“ (ლანგი დ., ახალი ქართული გაზეთი, ნ.).

XVIII საუკუნის მეორე დიდი ისლამური იმპერია, ოსმალეთი, უკვე აღარ იყო იმდენად მძლავრი, როდესაც შიშის ზარს სცემდა ევროპას, მაგრამ მაინც ანგარიშგასაწევ ძალას წარმოადგენდა. 1783 წელს ყირიმის დაკარგვამ და რუსეთის კავკასიაში ფეხის მოკიდებამ ძალზე დააშინა თურქეთი, რადგან ამით გამჭვირვალე ხდებოდა როგორც ბალკანეთის, ასევე ანატოლიის ფრონტი. ოსმალეთის ამოქმედება ძვირად დაუჯდა პრორუსული ორიენტაციის მქონე მარტოდ დარჩენილ ქართლ-კახეთს (ლეკთა თავდასხმები და ომარ-ხანის შემოსევა 1785 წელს; ვახანის ტრაგედია). მართალია, სულთნის სახელმწიფო დაუძლურდა რუსეთთან ომებით, მაგრამ ერეკლესთვის შეუდარებლად უფრო მომგებიანი იქნებოდა ოსმალეთის მფარველობის ქვეშ ყოფნა. ჯერ ერთი, მისგან მოშორებით იმყოფებოდა; მეორეც, საფრთხე დასავლეთიდან გამორიცხული იყო იმ მიზეზით, რომ არც საფაშოს ფაქტორი იყო საზიანო, რამეთუ ათაბაგების შთამომავალი სულეიმან-ფაშა თვითონ ესწრაფვოდა თავისთავადობის მოპოვებას, რისი გამოყენებაც შესაძლებელი იქნებოდა მომავალში. საინტერესო უნდა ყოფილიყო ქართლ-კახეთის სამეფოსა და ახალციხის ვილაიეთის კავშირის პერსპექტივა. ეს კი მათ საერთო ინტერესებში შედიოდა. ყოველივე ამას ხაზი გეორგიევსკის ტრაქტატმა გადაუსვა. შედეგმაც არ დააყოვნა. სულეიმანის დავალებით ომარ-ხანი ლაშქრობას აწყობს საქართველოზე. მიუხედავად ამისა, ერეკლე II მაინც ახერხებს მტრადმოკიდებული სულეიმანის შემორიგებას და მათ შორის მომდევნო წელსვე, 1786 წლის 12 სექტემბერს სამშვიდობო ხელშეკრულება დაიდო, რომლის ძალითაც ერეკლეს არ უნდა შემოეყვანა თბილისში არსებულ რუსის ჯარის გარდა დამატებითი კონტინგენტი, ფაშას კი სულთნის ჯარი არ უნდა დაეყენებინა საზღვართან. აქედან ნათლად სჩანს, თუ რაოდენ წარმატებული (მაგრამ მაინც არასრულყოფილი) იყო ერეკლეს რეგიონული პოლიტიკა.

ინდოეთის კოლონიად გადაქცევისათვის ბრძოლით დაკავებული ინგლისი, გარკვეულწილად, მაინც იცლიდა წინა აზიისათვის, რადგანაც იმპერიებს შორის ეკონომიკურ ნიადაგზე წარმოქმნილმა უთანხმოებამ ოსმალეთს ომი წამოაწყებინა ოფიციალური პეტერბურგის წინააღმდეგ 1787-1791 წლებში. ამ უკანასკნელს, რა თქმა უნდა, დაუპირისპირდა ინგლისიც. უკვე, საუკუნის მინურულს რუსეთის საიმპერატორო კარი აშკარად უპირისპირდება მსოფლიოს უძლიერეს სახელმწიფოს და საჭიროდ თვლის კავკასიის დაპყრობის დასრულებას.

ასევე, ავსტრია, რუსეთთან კავშირში, ცდილობს ბალკანეთის ნაწილის ხელში ჩაგდებას და მითრი-დატეს სახელმწიფოს აღდგენის პროექტის განხორციელებას, რომელიც არსობრივად ეთანხმებოდა „დიდ გეგმას“ («Известный план, Греческий проект»).

ქართლ-კახეთის სამეფო კარის მიერ აღმოსავლური პოლიტიკური კურსის გატარებისათვის უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭებოდა საფრანგეთს. ჯერ კიდევ ლუდოვიკო XVI-ის დროს ირანში გაგზავნილი „ფერიე-სოვებოეფის მისია მრავლისმთქმელი ფაქტი იყო იმის საჩვენებლად, რომ მაჰმადიანური სახელმწიფოები მარტონი როდი იყვნენ, როცა ეწინააღმდეგებოდნენ რუსეთის პროტექტორატს ქართლ-კახეთზე. რუსეთის სიუზერენიტეტის აღიარებით ერეკლემ მტრული განწყობა გამოიწვია საფრანგეთისა, რომელიც ყველაზე გავლენიანი იყო დასავლეთ ევროპის იმ სახელმწიფოთაგან, ვისი ინტერესებიც მოითხოვდა სტატუსკვოს შენარჩუნებას ახლო აღმოსავლეთში“.

ე.ი. საფრანგეთი მხარს უჭერდა სიტუაციის დაბალანსებას ამ რეგიონში, რაც საკმარისი იყო იმისათვის, რომ ქართლ-კახეთს, ირან-ოსმალური კურსის აღების შემთხვევაში სულ მცირე, ერთი ათწლეულით მაინც განემტკიცებინა საკუთარი პოზიციები კავკასიაში. ნაპოლეონის აღმოსავლური პოლიტიკის შედეგად ერეკლე სპარსეთთან ერთად აღმოჩნდებოდა რუსეთის წინააღმდეგ შექმნილ „სამთა კავშირი“-ს ბანაკში (საფრანგეთი, ირანი და ოსმალეთი). ამის დასტურია კონსტანტინეპოლში 1804 წლის 10 ივნისს ნაპოლეონის მიერ გაგზავნილი ელჩობა, რომელსაც თავისი წარმომადგენლისათვის, სებასტიანისათვის საფრანგეთის იმპერატორის დირექტივები უნდა გადაეცა:

„ჩემი მუდმივი მიზანია სამთა კავშირის შექმნა - ჩემს, პორტასა და სპარსეთს შორის, რომელიც პირდაპირ, თუ ფარულად მიმართული იქნება რუსეთის წინააღმდეგ“ (არდაშელია, 1991).

ნაპოლეონის დევიზი სხვა არაფერი იყო, თუ არა ბურბონთა მიერ შექმნილი პროექტის განხორციელება (საფრანგეთის საგარეო საქმეთა მინისტრმა, ვერჟენმა 1784 წელს ირანში საიდუმლოდ გაგზავნა ელჩი ვერიე-სოვებოეფი, რათა ოსმალეთს შეკავშირებოდა და უარი ეთქვა რუსეთისათვის). ამიტომაც იყო, რომ თვითმპყრობელობის მთავრობამ დროებით ხელი აიღო „დიდი გეგმის“ სისრულეში მოყვანაზე და ყოველი ღონით ცდილობდა ოსმალეთის იმპერიის შენარჩუნებას, რადგანაც მცირე აზიის ნახევარკუნძულზე ძლიერი საფრანგეთის ხილვას დავრდომილი თურქეთის არსებობა ერჩივნა.

თუმცა, არც ინგლისი და არც საფრანგეთი არ დაუშვებდა კონსტანტინეპოლში, ოსმალეთის იმპერიის ნანგრევებზე რუსეთის მიერ ბიზანტიის საკეისროს აღდგენას, თავისი მეფისწულით სათავეში. ეს კი ძალაში ტოვებდა აღმოსავლური პოლიტიკის ფაქტორს ქართლ-კახეთისათვის.

ნ. ბერძენიშვილი აღნიშნავს: „დახმარების იმედი შეეძლო საქართველოს ჰქონოდა, თუკი მას, **ფეხზე წამომდგარს და გარკვეული ძალის მქონებელს** სხვა ვინმე (რუსეთი-კ.ვ.) სასაკუთროდ მოსატაცებლად წამოეჭიდებოდა“ (ბერძენიშვილი, 1956).

ფარნავაზი – ფარსმან ქველი – ვახტანგ გორგასალი – გიორგი I – ბაგრატ IV – დავით აღმაშენებელი – თამარ მეფე – გიორგი ბრწყინვალე – ერეკლე II – ზვიად გამსახურდია; აი, ქართველი ხელისუფალნი, რომელნიც დაულალავად იღვწოდნენ კავკასიური ერთობის შესაქმნელად, რაც გამიზნული იყო აგრესორთა წინააღმდეგ თავდაცვითი ბრძოლის, საკუთარი არსებობისა და დამოუკიდებლობის შენარჩუნებისათვის. საქართველოს ხსნა მუდამგზის ამ კრედოზე გადიოდა!

საგარეჯოს დიდებულთა თათბირი

რაც შეეხება ერეკლე II-ს, მისი დიპლომატია საკმაოდ წარმატებული იყო მანამ, სანამ არ დაუკავშირდა რუსეთის იმპერიას და ეს წარმატებები განპირობებული იყო არა მარტო ქართლ-კახეთის დომინანტური მდგომარეობით ამიერკავკასიაში და ირან-ოსმალეთის პოზიციების შესუსტებით, არამედ მეფის გააზრებული ქმედებითაც. მაშ, რა მოხდა? თვითმპყრობელური მთავრობის შეგნებულად მტრული პოლიტიკა საქართველოს მიმართ ძალზე მდგრადი აღმოჩნდა. ამიტომაც, გეორგიევსკის ტრაქტატის შემდეგ, რუსეთმა ხელშეკრულება დაარღვია თუ არა, ქართლ-კახეთის სამეფო კარზე მწვავედ დაისვა საგარეო ორიენტაციის გადასინჯვის საკითხი. ამ მხრივ, ძალზე მნიშვნელოვანია 1786 წლის საგარეჯოს შეხვედრა.

რასაკვირველია, გარეჯის დიდებულთა თათბირზე ურთიერთსაპირისპირო პარტიათა შეჯახება იყო მოსალოდნელი: პრორუსულისა და „პროაღმოსავლურის“.

რუსეთის იმპერია ერეკლე II-ის იმგვარად დაჩოქებას ცდილობდა, რომ შემდგომ ამისა, მას თვითმპყრობელური მთავრობის გარდა სხვა ვერავისთვის მიემართა. ეს ჩანს კიდევ 1786 წლის 8 აგვისტოს გარსევან ჭავჭავაძისადმი გაგზავნილ წერილში.

მართალია, ქართლ-კახეთის მეფე „უფრო რუსული ორიენტაციისა იყო, მაგრამ ქვეყნის უკეთესი მომავლისათვის არც სხვა ძალას გამოირიცხავდა“¹ (კაკაბაძე, 1991).

პრორუსული მიმართულების ჯგუფში შედიოდნენ ქართველი დიდებულები - გარსევან ჭავჭავაძე, ქაიხოსრო ავალიშვილი, ქსნის ერისთავები, გოგია ციციშვილი, არქიმანდრიტი ეფთვიმე და სომხური დიასპორა. ისინი გეორგიევსკის ტრაქტატით იფარგლებოდნენ.

თუმცა, ოპოზიციას ამ შეხვედრამდე დიდი წარმატებები აქვს მოპოვებული: 1786 წლის ზაფხულში ირანთან მორიგების მცდელობა და ისპაჰანში გაგზავნილი ელჩობა ალა-მაჰმად-ხანთან წარმატებით დასრულდა, ხოლო იმავე წლის შემოდგომაზე ქართლ-კახეთმა ახალციხის საფაშოსთან სამშვიდობო ხელშეკრულება გააფორმა.

„ივერთა ერთობის ტრაქტატი“ და სოლომონ ლიონიძე

ამ პერიოდში ერეკლე II-ის კარზე, თბილისში შეიკრიბა ქართული საზოგადოების პროგრესული ნაწილი: ჭაბუა ორბელიანი, დუცალ ბარათაშვილი, სოლომონ მსაჯული, პატრი ნიკოლა, დოსითეოს ნეკრესელი, ანტონ I, ზაქარია ანდრონიკაშვილი, სარიდან ჩოლოყაშვილი, იოსებ ბარათაშვილი, სარდალი დავით დემურაშვილი (ქართლ-კახეთის წარმომადგენლობა) და ეფთვიმე გენათელი, დოსითეოს ქუთათელი, სარდალი ქაიხოსრო წერეთელი, სეხნია ნულუკიძე, იოანე აბაშელი, იოანე აგიაშვილი, მნიგნობარი და თანამოაზრე პატრ ნიკოლასი - ქაიხოსრო ჩიჯავაძე და „ფიცის კაცნი“, ლორთქიფანიძე, იოსელიანი, ავალიანი, ყიფიანი და სხვა (დასავლეთ საქართველოს დელეგაცია). მათ, ერთი მიზანი ამოძრავებდათ - საქართველოს გაერთიანება ერეკლე II-ის უზენაესობის ქვეშ. სული და გული ამ დიდი სამამულიშვილო საქმისა იყო სოლომონ ლიონიძე - „პირველად საქართველოს ტრაქტატის რუსეთთან შეერთებაში მე ვიყავი მოქმედი და ამას გარდა საქართველოსა და სრულიად იმერეთის შავ ზღვამდე მე გავაკეთე ტრაქტატი“ (ცქიტიშვილი, 1980), ბრწყინვალე დიპლომატი, ანალიტიკოსი, შესანიშნავი ორგანიზატორი და მჭევრმეტყველი.

ასეთი პიროვნება მთელი ცხოვრება დაულაღვად იღვწოდა ერთიანი და ძლიერი საქართველოსათვის. იგი ზუსტად ერკვეოდა როგორც საერთაშორისო, ასევე საშინაო ასპარეზზე შექმნილ სიტუაციაში. ეს იყო დაბალი ნოდებიდან აღზევებული ადამიანი, რომელსაც ერეკლე II-მ თავადის ტიტულ-

1

ლი უბოძა. იგი დაიბადა კახეთში, 1762 წელს და ჯერ კიდევ ძალზე ახალგაზრდა ქართლ-კახეთის სამეფო კარზე ფიგურირებს. მას მრავალი მოწინააღმდეგე ჰყავდა, რამაც უარყოფითი გავლენა მოახდინა არა მარტო მის ცხოვრებაზე, არამედ თვით ერეკლე II-ზეც (დიმიტრი ორბელიანი და სულხან მდივანი ქართლში, სვიმონ მდივანი კახეთში, ზურაბ წერეთელი და სხვა იმერეთში). იგი კარგად ხედავდა, რომ **საქართველოს ხსნა საქართველოშივე იყო**. სწორედ, ამის შედეგია მისი ტრაგიკული და დრამატიზმით აღსავსე ცხოვრება.

ერეკლე II

ერეკლე II ძალზე საინტერესო და ერთი უკანასკნელი დიდი ქართველი გვირგვინოსანთაგანია ჩვენი ერის მატრიანეში, რომელსაც ღირსშესანიშნავი წარმატებების მოპოვებასთან ერთად, მეტად წონადი სტრატეგიული შეცდომები აქვს დაშვებული. მაგრამ მისი პიროვნების პოლიტიკური შეფასებისათვის აუცილებელია მაკიაველური მეტრის მოშველიება. ამ უკანასკნელის მიერ მოცემული ძლიერი ხელმწიფის სახეში ფიგურირებს ლომისა და მელიის ნიში:

„Из всех зверей пусть государь уподобится двум: льву и лисе. Лев боится капканов, а лиса-волков, следовательно, надо быть подобным лисе, чтобы уметь обойти капканы, а льву, чтобы отпугнуть волков. Тот, кто всегда подобен льву, может не заметить капкана“ (Макиавелли, 1999).

და ერეკლე II-ში, თუ დავაკვირდებით მის 78-წლიან სიცოცხლეს, სწორედაც რომ ლომის ნიში დომინანტობდა (მისი ბრწყინვალე სამხედრო გამარჯვებები). ამაზე მეტყველებს სოლომონ ლიონიძის „მოთქმით ტირილი საქართველოს მეფისა, ღერკულესის ნეტარებისა ღირსისა“ - „იუდას ლომი“, „ერთმან მარტომან უძლეველმან რაინდმან“, „ღერკულეს უძლეველი“, „საქართველოს გეორგიანთ მეფე“, „მზე მინიერი ღამიანის ქართლისა“ - ქართლ-კახეთის მსაჯულისაგან ერეკლე II-სთვის შერქმეული ეპითეტებია. არასაკმარისი აღმოჩნდა ლომობა, მიუხედავად იმისა, რომ „პატარა კახს“ ნამდვილად ვერ მივანერთ გულუბრყვილობას პოლიტიკაში - გავისხენოთ მისი აღმოსავლური და კავკასიური დიპლომატია. აქედან გამომდინარე, ნათლად ჩანს, თუ რაოდენ ვერაგული იყო რუსეთის იმპერია საქართველოს მიმართ. ერთ-ერთი არგუმენტი - „საქართველოს მთავრობა მუდამ ცდილობდა დანინაურებული სამხედრო ტექნიკა და მეტადრე, ზარბაზნების ჩამოსხმა-მოქმედება შეესწავლა, ხოლო რუსეთის მთავრობა იდუმალ ყოველ ღონისძიებას ხმარობდა, რომ საქართველოს თავისი წადილი ვერ განეხორციელებინა. ასე რომ, თუ საქართველოს XVIII საუკუნის დასასრულს, როდესაც რუსეთის მთავრობის ზემოთ მოყვანილი რჩევა იყო შედგენილი, შესაფერისი არტილერია არ ებადა, ამაში უმთავრესად თვით რუსეთის მთავრობის წარმომადგენლებს უძევთ ბრალი“ (ჯავახიშვილი ივ., სურგულაძე პ., 1989).

ქართლ-კახეთის სამეფოს ანექსია რუსეთის იმპერიის მიერ

გიორგი XII-ის გარდაცვალების შემდეგ (1800 წლის 28 დეკემბერი), ქართლ-კახეთის სამეფო კარზე რამდენიმე პარტია ფიგურირებს, რომელთა შორის ძირითადი ნაწილი იბრძოდა ტახტისა და საქართველოს სახელმწიფოებრიობისათვის:

1. დავით გიორგის ძის პარტია რუსეთ-საქართველოს შორის ურთიერთობას მხოლოდ 1783 წლის ტრაქტატის პირობებში ცნობდა. რაც შეეხება დავითის გამეფებას, თვით უფლისწული არ ჩქარობდა (ამ დროს კი ქართლ-კახეთის ბედი გადაწყვეტილი ჰქონდა ჩრდილოეთის იმპერიას). მას ეახლა იოანე სარდალი „განღვიძებული სხვათაგან და დამშვიდებული მეფის ძის იოანესაგან და ალექსანდრე მაყაშვილისაგან“ და მოახსენა: „ნუ დაჰკარგავ მეფობასა, მიბრძანე და გამოუცხადებ რუსისა აქა ჯარსა წარვიდეს რუსეთად და თუ არა იქმს რუსისა ღენერალი, ადვილია მისი აქედამ განდევნა (მონიშვნა ჩვენია-კ.ვ.), დავიცვათ მეფობა და განვამტკიცოთ მეფობითი სახელი ჩვენი. როგორც გვიმეფნია, ისევე ვიმეფოთ“ (იოსელიანი, 1978).

აქედან აშკარად ჩანს, რომ უკანასკნელ ჟამსაც კი შესწევდა საქართველოს საკუთარი ბედის შემოტრიალების ძალა;

2. უფრო აქტიურობდა იულონის პარტია, რომელიც, ასევე, გეორგიევსკის ტრაქტატით იფარგლებოდა;
3. „ნაკლებად, მაგრამ იყვნენ ისეთნიც, რომლებიც პირად ინტერესებზე მაღლა იდგნენ, ხალხის განწყობილებასა და პოლიტიკურ ვითარებას ითვალისწინებდნენ“², რაც მათ საკმაოდ სოლიდურ მომზადებასა და გამოცდილებაზე მეტყველებს.
4. რუსული მმართველობის დამყარების მოსურნე იყო სომხური დიასპორა, რომელთა მოღვაწეობაზე სოლომონ ლიონიძე ამბობს: „მელიქი და სომხობა გველურად იქცევიან“ (ჭავჭავაძე, 1986).

1801 წლის 18 იანვარს გამოქვეყნდა პავლე I-ის მანიფესტი, რომლის მიხედვით თითქოს, მაშინ უკვე გარდაცვლილი გიორგი XII-ის სურვილით საქართველო რუსეთს „შეუერთდა“. არადა, ქართლ-კახეთის უკანასკნელ გვირგვინოსანს შესაბამისი ხელმოსანერი ქალაქი თვალთაყვარელთა არ უნახავს. ამავე წლის 8 აგვისტოს ოფიციალური პეტერბურგის სენატის დებატებზე უმრავლესობამ ჩვენი სამშობლოს ანექსიას დაუჭირა მხარი. წინააღმდეგ წავიდა გრაფი ვორონცოვი, გრაფი კოჩუბეი, თავადი ჩარტერიისკი, იმპერატორის რწმუნებული -ბეკლემევი. მათი აზრით, რუსეთი ისედაც დიდძალ ტერიტორიას ფლობდა, ხოლო ქართლ-კახეთის დაპყრობა გაართულებდა თავდაცვის საქმეს, რაც გაზრდიდა სახელმწიფო ხარჯებს.

იმაზე, თუ რამდენად სასტიკი და დაუნდობელი აღმოჩნდა რუსული უღელი, მეტყველებს 1907 წელს ჰააგის სამშვიდობო კონფერენციაზე ქართველი ერის მიერ გაგზავნილი მემორანდუმი.

ყოველივე ეს იყო ნახევარი საქართველოს დისკრიმინაციისა. მეოცე საუკუნე არანაკლებ ცინიკური, დაუნდობელი და სისხლიანი აღმოჩნდა.

ბოლოსიტყვაობა

ისტორიულმა გამოცდილებამ დაგვარწმუნა, რომ ჩვენ მშვიდობას სხვა არავინ მოგვცემს. იგი ჩვენ თვითონვე უნდა მოვიპოვოთ; ხსნა კი ილია ჭავჭავაძის მიერ მოცემულ ბრწყინვალე ფორმულაში მითითებული: „ჩვენი თავი ჩვენადვე გვეყუდნეს!“ ეს მოწოდება ძალაში XXI საუკუნეშიც რჩება.

გამოყენებული ლიტერატურა:

38. ამილახვარი ალ., (1997), ბრძენი აღმოსავლეთისა, თბ.
39. ბერძენიშვილი ნ., (1956), საქართველოს ისტორიის საკითხები, წიგ. II, თბ.
40. გაფრინდაშვილი მ., (1988), ქართული საზოგადოებრივი აზროვნების ისტორიის ნარკვევები, III, თბ.
41. დადიანი ნ., (1967), ქართველთ ცხოვრება, თბ.
42. თაყაიშვილი ე., (1910), საქართველოს სიძველენი, ტ. III, თბ.
43. იოსელიანი პ., (1978), ცხოვრება გიორგი მეცამეტისა, თბ.
44. ჟორდანიას თ., (1967), ქრონიკები, ტ. III, თბ.
45. ტაბალუა ი., (1979), საქართველო-საფრანგეთის ურთიერთობების ისტორიიდან, თბ.
46. ქიქოძე გ., ერეკლე II, თბ, 1941.
47. ცინცაძე ი., (1969), 1783 წლის მფარველობითი ტრაქტატი, თბ.
48. ცქიტიშვილი ზ., (1980), საქართველოს საზოგადო მოღვაწენი, თბ.
49. ჭავჭავაძე ალ., (1986), თხზულებები, თბ.
50. ჭიჭინაძე ზ., (1910), სოლომონ ლიონიძე მსაჯული, ანუ ვიცე კანცლერი მეფე ერეკლე და სოლომონ იმერთა მეფისა, ტფ.

51. ჯავახიშვილი ივ., სურგულაძე პ., (1989), პროფ. ლისტი ისტორიული რარიტეტები, თბ.
52. Ленин В.И. - Сочинения, Т. 19, 1935.
53. Макиавелли Н. - Государь, М, 1999.
54. Маркс К. и Энгельс Ф. - Сочинения, Т. IX, М, 1933.
55. Марр Н. - История Грузии, СПб, 1906.
56. Смирнов Н., (1958), Политика России на Кавказе в XVI-XIX веках, М.
57. Фадеев А. В., (1965), Россия и Кавказ первой трети XIX в, М.
58. Цагарели А. А., (1898), Грамоты и другие исторические документы XVIII столетия, относящиеся к Грузии, Т. III, СПб.

პრესა:

59. ახალი ქართული გაზეთი, 6, 30 ივლისი, 1998.
60. საქართველოს რესპუბლიკა, 5 იანვარი, 1991, 3 (23).
61. საქართველოს რესპუბლიკა, 25 სექტემბერი, 1991.
62. ცისკარი, 3, 1983.

კავკასიის რეგიონი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, პროფესორი

რადიკალიზმის ზრდა მსოფლიოსა და საქართველოში

შედარებით წყნარი XX საუკუნის II ნახევრის შემდეგ, XXI საუკუნის დასაწყისში მსოფლიო ხელახლა მოიცვა ე.წ. „ფერადმა“ რევოლუციებმა პოსტსოციალისტურ სივრცეში და არაბულ სამყაროში (მაგ., „ვარდების რევოლუცია“ საქართველოში, „ნარინჯისფერი რევოლუცია“ უკრაინაში, „ტიტების რევოლუცია“ ყირგიზეთში, „არაბული გაზაფხული“ ეგვიპტეში და ა.შ. ბოლო ასეთი გადატრიალება 2018 წ. მოხდა სომხეთში, რომლის წყალობითაც „უეცრად“ ხელისუფლებაში მოვიდა საშუალო ცნობადობის პარლამენტარი, ამჟამინდელი სომხეთის პრემიერ-მინისტრი ნიკოლ ფაშინიანი). როგორც წესი, ასეთი რევოლუციები, უმეტესწილად, გარედან დიდი ქვეყნების მიერ იყო პროვოცირებული არსებული ყავლგასული რეჟიმების შესაცვლელად, თუმცა დიდმა უმრავლესობამ არ გამართლა და ეს ქვეყნები უკან დახია, რადგან ეს „რევოლუციები“ ქვეყნის შინაგანი განვითარების კანონზომიერებებიდან არ გამომდინარეობდნენ და ხელოვნურ ხასიათს ატარებდნენ. ჯერ კიდევ სერგეი მესხს, XIX საუკუნის ქართველ მოღვაწეს შეუძინებია, რომ „რევოლუციის შემდეგ ხალხის ბედი ისევე ხალხის მტრებს, მხოლოდ თავის პიროვნულ სარგებლობაზე მზრუნველებს უვარდებათ ხელში და იწყება რეაქცია. ასე მოხდა 1793 წლის დიდი რევოლუციის შემდეგ, ასე მოხდა 1830 წლის ივლისის რევოლუციის შემდეგ, ასე მოხდა 1848 წლის თებერვლის რევოლუციის შემდეგ“ (ევროპა როგორც მასწავლებელი, 2017). ჩვენი მხრივ შეიძლება დავამატოთ, რომ ასეთივე დიდი იმედგაცრუება მოჰყვა 1917 წლის ოქტომბრის სოციალისტურ რევოლუციას რუსეთში, 2003 წლის ვარდების და ნარინჯისფერ რევოლუციებს საქართველოსა და უკრაინაში, ეგვიპტეში.

დღეისთვის მსოფლიოში არსებული ყველა სიმპტომი - ერთპოლარული სამყაროს დასასრული (აშშ+ჩინეთი და რუსეთიც), ახალი ცივი ომის დასაწყისი, ფინანსური და ეკონომიკური კრიზისი, დიდსა და პატარა ქვეყნებს შორის ჩამორჩენის ზრდა, უთანაბრობა სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებაში, სხვადასხვა გადამდები ინფექციური დაავადებების მასიურად გავრცელების (პანდემია) საფრთხე (ჩინური კორონავირუსი და სხვა), ომების შედეგად უკანონო მიგრაციის ზრდა, ტერორისტული აქტების გახშირება და ამათ საფუძველზე ნაციონალიზმის ზრდა ევროპასა და სხვა რეგიონებში და ა.შ. მეტყველებს იმაზე, რომ რადიკალიზმის მკვეთრი ზრდაა მსოფლიოში და, შესაბამისად, მოსალოდნელია რევოლუციური განვითარების ახალ წრეზე წასვლა.

რევოლუციების ერთ-ერთი საფუძველია სოციალური უთანასწორობის მკვეთრი ზრდა მსოფლიოში, მდიდრებსა და ღარიბებს შორის წარმოქმნილი დიდი უფსკრული.

2012 წელს გამოჩენილმა ამერიკელმა პოლიტოლოგმა ზბიგნევ ბჟეზინსკიმ ინტერვიუ მისცა გაზეთ „კომსომოლსკაია პრავდას“, რომელშიც სწორედ ამ მწვავე თემაზე გაამახვილა ყურადღება: „ჩვენ დავუშვით, რომ სოციალური უთანასწორობა გაღრმავებულიყო. თუ 1990 წელს სანარმოთა დირექტორების ხელფასი 70-ჯერ მეტი იყო საშუალო ამერიკელის ხელფასზე, ახლა ეს განსხვავება 325-ჯერაა გაზრდილი, ამით საზოგადოებაში სამართლიანობა გაითელა, ეს კი სტაბილური სახელმწიფოს ფუნდამენტია“ (გაზეთი „საქართველო და მსოფლიო“, 2012). ანალოგიური პროცესები განვითარდა სხვა ქვეყნებშიც, მათ შორის საქართველოში. მაგ., საპარტნიორო ფონდის ხელმძღვანელის ხელფასი (28 500 ლარი) 130-ჯერ აღემატება რიგითი პენსიონერის პენსიას, აღარაფერს ვამბობთ მსხვილი ბანკების და კორპორაციების ხელმძღვანელებზე, რომელთა ხელფასი თვეში მილიონ ლარამდეა და თითქმის 1000-ჯერ აღემატება საშუალო ხელფასს ქვეყანაში. ეს ყველაფერი კი არყვეს სახელმწიფოს სტაბილურობას და მასებს რევოლუციებისა და სახელმწიფო გადატრია-

ლებისკენ, მკვეთრი რადიკალური ქმედებებისკენ უბიძგებს, ანუ რადიკალიზმი თანამედროვეობის უდიდესი გამოწვევა ხდება.

მკვლევრები გამოყოფენ რადიკალიზმის, როგორც პოლიტიკური ცნობიერების 2 ტიპს: მემარცხენე რადიკალიზმი და მემარჯვენე რადიკალიზმი. ზოგიერთ მკვლევარს (მაგ., თელმა მაკკორ მაკს) XX საუკუნეში მიაჩნდა, რომ „რადიკალები არიან ადამიანები, რომლებიც ხელს უწყობენ ინსტიტუციურ ცვლილებებს“ (მსოფლიო პოლიტიკის გლობალიზაცია, 2006).

თუ გადავწვდებით უფრო შორეულ ეტაპს, ჯერ კიდევ კარლ მარქსი თვლიდა, რომ „იყო რადიკალური, ნიშნავს გაიგო რა არის მისი ფესვი“ (თანამედროვე დემოკრატია, 1999) (აღნიშნული მოსაზრება ლინგვისტური კუთხითაა განსაზღვრული, ვინაიდან ტერმინი მომდინარეობს ლათინური სიტყვა „RADIX“-ისგან და ქართულად ფესვს ნიშნავს).

ენციკლოპედია „ბრიტანიკას“ შინაარსით თუ ვიმსჯელებთ, პოლიტიკური მნიშვნელობით ტერმინი „რადიკალური“ პირველად გამოიყენა ინგლისელმა პარლამენტარმა ვიგების პარტიიდან ჩარლზ ჯეიმს ფოქსმა (1749-1806 წწ), რომელმაც 1797 წელს განაცხადა საარჩევნო სისტემასა და საარჩევნო უფლებებთან დაკავშირებული „რადიკალური რეფორმის“ შესახებ. მაშინ ეს ტერმინი გამოიყენებოდა მათ მიმართ, ვინც მხარს უჭერდა საპარლამენტო რეფორმებს.

საფრანგეთის დიდი ბურჟუაზიული რევოლუციის (1789-94 წწ) დროს ტერმინი „რადიკალიზმი“ არ გამოიყენებოდა. ენციკლოპედია „ბრიტანიკას“ ცნობით ტერმინი „რადიკალი“ საფრანგეთში ინგლისიდან შემოიტანეს 1820 წელს და 1848 წლამდე აღნიშნავდა რესპუბლიკელებს და რესპუბლიკანიზმის მიმდევრები თავის თავს უწოდებდნენ რადიკალებს (Голосов, 1997).

საფრანგეთის ივლისის მონარქიის წლებში (1830-1848 წწ.), როცა 1835 წლიდან რევოლუციის წინააღმდეგ განხორციელებული რეპრესიების შემდეგ იკრძალებოდა სიტყვა „რესპუბლიკელის“ გამოყენება, მაშინ ყველა რესპუბლიკელმა დაიწყო საკუთარი თავის რადიკალებად მოხსენიება. ამავე პერიოდში რადიკალიზმი თანდათან იქცა პოლიტიკურ დოქტრინად, რომლის პირველი თეორეტიკოსი გახდა 1840-იანი წლებიდან დემოკრატიული მოძრაობის ერთ-ერთი იდეოლოგი, ალექსანდრა ავგუსტ ლენდრუ როლენი, რომელმაც 1840 წლის რევოლუციის დაწყებისთანავე მხარდაჭერა გამოუცხადა რესპუბლიკელებს და მეფე ლუი ფილიპეს გადადგომის შემდეგ მან დაიკავა შინაგან საქმეთა მინისტრის თანამდებობა დროებით მთავრობაში (Мангеим, 1997). რადიკალების სოციალური პროგრამის ბაზისად იქცა ლენდრუ-როლენის იდეები ღარიბი ფენების, კერძო საკუთრებისა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის თაობაზე, რაზეც ზრუნვა და დაცვის ვალდებულება თავის თავზე უნდა აეღო სახელმწიფოს.

რადიკალიზმის განვითარების მეორე ეტაპი საფრანგეთში იწყება 1870 წლიდან და მოდის საუკუნის ბოლომდე, 1898 წლამდე, რა დროსაც ასპარეზზე გამოდიან ახალი სახეები - ლეონ გამბეტა, ჟორჟ კლემანსო, ფერდინანდ ბეისონი და სხვები. 1869 წელს გამბეტას მიერ წარდგენილი საარჩევნო პროგრამა (ბელვილის პროგრამა) გარდაიქმნა რადიკალიზმის მანიფესტად. 1898 წელს რადიკალიზმის ისტორიაში ორგანიზაციული პერიოდი დაიწყო, რაც დასრულდა რადიკალების და რადიკალ-სოციალისტების რესპუბლიკური პარტიის შექმნით (1901წ), რომელიც ჩამოაყალიბა ჟორჟ კლემენსომ.

ცხადია, დროთა განმავლობაში იცვლებოდა რადიკალიზმის დოქტრინა და შინაარსი. გაჩნდნენ ახალი ლიდერები და თეორეტიკოსები. რადიკალთა ცალკეული მოთხოვნები (საყოველთაო განათლება, პირდაპირი პროპორციული საშემოსავლო გადასახადის შემოღება, სავალდებულო სამხედრო სამსახურის გაუქმება, 8-საათიანი სამუშაო დღე, დაზღვევა, შვებულება და ა.შ.) რეალობად, ხალხის მონაპოვრად იქცა და დაკარგეს აქტუალობა, მაგრამ დღის წესრიგში რჩებოდა ახალი მოთხოვნები. რაც უნდა ყოფილიყო შინაარსი, რადიკალური მოთხოვნები ყოველთვის გულისხმობდა მთავრობასთან მწვავე დაპირისპირებას (და რევოლუციებიც კი, რომელთა წყალობით დღეს საფრანგეთში მეხუთე რესპუბლიკაა), ბრძოლას კომპრომისებისთვის, ხელისუფლებისთვის, ხალხისა

და ოპოზიციისათვის უკეთესი პირობების შექმნისათვის. დღეს ყველაზე რადიკალურ ქმედებებს ახორციელებენ ექსტრემისტები და საერთაშორისო ტერორისტები, რომლებიც თითქოს ებრძვიან ამა თუ იმ ხელისუფლებას, მაგრამ ამ ბრძოლას მსხვერპლად ეწირება უდანაშაულო, მშვიდობიანი მოსახლეობა (მაგ., ნიუ-იორკის ტერაქტების დროს 3000-მდე უდანაშაულო ადამიანი დაიღუპა, ასევე სერიოზული მსხვერპლი მოჰყვა ალ ქაიდას, დაემის (ისლამური სახელმწიფოს) მიერ მოწყობილ ტერაქტებს ევროპასა მსოფლიოს სხვა წერტილებში, რაც თანამედროვეობის ერთ-ერთი უდიდესი გამოწვევაა და დღემდე დაუძლეველია.

რადიკალიზმის შესახებ მსოფლიოში და საქართველოში ყველაზე გონივრული და ლოგიკური მსჯელობა ეკუთვნის უდიდეს ქართველ მოაზროვნეს ნიკო ნიკოლაძეს, რომელიც საქართველოში ყველაზე უკეთ იცნობდა ევროპის პოლიტიკურ, ბიზნეს და სამეცნიერო ელიტას და პირადი ურთიერთობები ჰქონდა მაგ., ზემოთ ნახსენებ ლეონ გამბეტასთან და სხვებთანაც.

ზოგადად, ნიკო ნიკოლაძე ქვეყნის ევოლუციური განვითარების მომხრე იყო ყოველთვის, ვიდრე რევოლუციური, ნახტომისებური განვითარების (მეთაურებიც ასეთი მოსწონდა უმეტესად - ლუი ბლანი და არა გამბეტა, ფერენც დეაკი და არა კომუტი), თუმცა რევოლუციასაც ხანდახან, გარკვეული პრაგმატიზმიდან გამომდინარე, პოზიტიურ ქრილში განიხილავდა. მაგ., საფრანგეთის რევოლუციას (1789-1794), რომელიც მისი სიტყვებით რომ ვთქვათ, „დიდია არა დაღვრილი სისხლის რიცხვით, რომელიც ცოტად თუ ბევრად უსაფუძვლოდ იქნა დაღვრილი მის მიერ, არა ომებითა და გამარჯვებებით, არა ბრბოს გაშმაგებით, არამედ იმ „კოდექსებით“, რომლებმაც არსებითად შეცვალეს საფრანგეთის ეკონომიკური, პოლიტიკური და მორალური ყოფა“ (აკაკი ბაქრაძე, ნიკო ნიკოლაძე, 1989).

საერთოდ ნიკო ნიკოლაძე ყველა მოვლენას დიალექტიკურად უდგებოდა: „ქვეყანაზე არც ერთი ძალა არ არსებობს ისეთი, რომ მხოლოდ სასარგებლო იყოს, ან მარტო მავნებელი... მისი სიცუდე და სიკარგე ხმარებაზე ჰკიდა; მცოდნე და მოხერხებული კაცის ხელში სანამლავიც კი მკურნალობს და უტყინო ბავშვი რძის საჭამადშიაც კი დაიხრჩობა“ (ნიკო ნიკოლაძე, 1997). იმავე ლოგიკით უდგებოდა იგი რევოლუციასაც, თუმცა თვლიდა, რომ მოსახდენი მაინც მოხდებოდა, ოღონდ ცოტა დაგვიანებით. ანუ მისი აზრით რევოლუციები ზოგან (მაგ., იგივე რუსეთში და სხვა) აჩქარებდნენ მოვლენებს: „რევოლუცია, ქინაქინისა არ იყოს ზოგან რგებს, ზოგან ვნებს; საფრანგეთში გამოდგა, ოსმალეთში - არა. არ გამოდგა იმიტომ, რომ ხალხი დაუმზადებელი ყოფილა ცვლილებებისათვის, მორიგ საქმეებზე ერთი აზრი, ერთი რწმენა მას არ ჰქონია“ (იქვე).

ნ. ნიკოლაძეს ევოლუციური, თანდათანობითი განვითარების უპირატესობად ის მიაჩნდა, რომ მას მშვიდობიანი ხასიათი აქვს და დიდი მსხვერპლს არ მოითხოვს. იგი ყველასათვის სასურველად თვლიდა ამ ნაბიჯების თანდათანობით გავლას და არ სწამდა უეცარი ნახტომების: „რა გზაც ხუთს, ექვსს ან ოც ხალხს ოთხი ნაბიჯით გაუვლია, მას ვერც ერთი სხვა ხალხი ერთის გადახტომით ვერ გაივლის“ (იქვე). (იგივე აზრი გაიმეორა ცნობილმა ზბიგნევ ბჟეზინსკიმ 1993 წელს დაწერილ სამეცნიერო ნარკვევში „დიდი ცვლილებები“, რომელშიც ხაზს უსვამს, რომ რაც უნდა მაღალი ტემპით განვითარდნენ ჩეხეთი, უნგრეთი და პოლონეთი, მათ გერმანიაზე და ავსტრიაზე დასაწევად დიდი დრო დასჭირდებათ: თუ ესენი ორჯერ უფრო სწრაფად განვითარდებიან, ვიდრე გერმანია და ავსტრია, ჩეხეთს დასჭირდება 31, უნგრეთს 46, ხოლო პოლონეთს 63 წელი მათ დასაწევად. 4-ჯერ უფრო სწრაფად განვითარების შემთხვევაშიც კი (რაც გამორიცხულია), ჩეხეთს დასჭირდება 12, უნგრეთს 17, და პოლონეთს 23 წელი მათ დასაწევად (ბჟეზინსკი, 1996).

ატყობდა რა ქართველთა მიდრეკილებას რევოლუციისა და იოლად გამდიდრებისაკენ, დავით სარაჯიშვილი წერდა: „ქართველები რევოლუციის გვარდიად იქცნენ... მაგრამ რევოლუციით ხალხი ვერ იცხოვრებს. ცხოვრებისთვის შრომაა საჭირო. შრომა კი არ ვიცით“ (გაზეთი „მამული“, 1990).

იმის საილუსტრაციოდ, რომ ერი შეიძლება რევოლუციის, სისხლისღვრის, სამოქალაქო ომის და სერიოზული კატაკლიზმების გარეშე აღორძინდეს და სწრაფად განვითარდეს, მას მოჰყავდა იაპონიის და პრუსიის მაგალითები 1860-70-იანი წლებიდან. თავის ნარკვევში „იაპონიის ბრძოლა ჩინეთ-

თან“ (1894წ) იგი მიანიშნებდა, რომ „მეიძის მშვიდობიანი რევოლუციის შემდგომი“ იაპონია ერთობ დიდ და ნათელ მაგალითს წარმოადგენს იმისას, თუ რა ადვილი ყოფილა თითქმის სრულიად ველური და უკან ჩამორჩენილი ხალხისათვის სწავლით და რიგიანი წესით წელში გამართვა და ძალის შექმნა, როცა მას გონიერი მთავრობა ჰყავს და ბეჯითი სურვილი აქვს რიგიანი ადგილი დაიკავოს სხვა ერთა და სამეფოებს შუა“ (ნიკოლაძე, 1997).

სწორედ იაპონიის სწრაფი ევოლუციური განვითარების მაგალითზე გააკეთა ნ. ნიკოლაძემ უმნიშვნელოვანესი დასკვნა, რომ „ძალა და ძლევა რიცხვსა და სივრცეს კი არა, ცოდნას, ორგანიზაციას ეკუთვნის, იარაღს, წესსა და დისციპლინას“ (ნიკოლაძე, 1997) - წერდა ის, და დღეს, მართლაც, უზარმაზარ და ნედლეულით უმდიდრეს რუსეთზე წინ არიან საქართველოზე პატარა ქვეყნები (მაგ., ნიდერლანდები, ბელგია და სხვა), რომლებმაც განავითარეს საწარმოო ძალები, ცოდნა, მეცნიერება, ტექნოლოგიები და დისციპლინა, შრომის კულტურა.

ანუ რა შემთხვევაში მოაქვს რადიკალიზმს, რევოლუციას დადებითი შედეგი? როცა ის სათანადოდ შემზადებულია ინტელექტუალური ელიტის მიერ: „ფიქრი იმაზე, რომ რევოლუცია შეიძლება უწოდო მხოლოდ ნგრევას და არა შეცვლას არსებული პოლიტიკური ორგანიზაციისას, ნიშნავს უდიდეს შეცდომას. ნგრევა ახლის შექმნის გარეშე არ არის რევოლუცია. ანარქიას ყოველთვის მივყვართ რეგრესამდე და არა პროგრესამდე (როგორც ეს გააკეთეს რუსმა ბოლშევიკებმა - ვ.შ.); ერთი რეჟიმის შეცვლა მეორეთი ხდება მხოლოდ მაშინ, როცა სათანადოდ მომზადებული იქნება პროგრამა და გეგმა, აგრეთვე კადრები ახალი ხელისუფლებისათვის“ (შუბითიძე, 2013).

საქართველოს ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის (1987-1990) და მის შემდგომ პერიოდში მოსულ ხელისუფალთა უდიდესი მინუსი, შეცდომა და დანაშაული იყო ის, რომ არავინ გაითვალისწინა ნიკო ნიკოლაძის ეს უგონიერესი თეზა (მის ნაწერებს აკაკი ბაქრაძის გარდა არავინ იცნობდა). გულუბრყვილო, რომანტიკულ-საბჭოური წარმოდგენა, რომ „მთავარია დამოუკიდებლობა და დემოკრატია ც მოიცდის“, რომ თურმე „საქართველოს ბორჯომი, ხილი, ღვინო, ციტრუსები და კურორტები შეინახავენ“, კრახით დამთავრდა. ანალოგიური შეცდომა განმეორდა 2003 წელს ე.წ. „ვარდების რევოლუციის“ ხელმძღვანელთა მიერ (სააკაშვილი, ჟვანია, ბურჯანაძე), როცა წინასწარმა მოუმზადებლობამ ავტოკრატიული რეჟიმის შექმნამდე და სამხედრო-ტერიტორიულ კატასტროფამდე მიგვიყვანა (დაიკარგა აფხაზეთი, ცხინვალი, ტერიტორიის 20%).

ყოველივე ზემოთქმულზე დაყრდნობით, ნიკო ნიკოლაძე აყალიბებს ქვეყნის საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ევოლუციური გარდაქმნის ძალზე უბრალო და გენიალურ ფორმულას: „ელაპარაკეთ რომელიც გნებავთ ღარიბს და უმტკიცეთ მას, თუნდაც მთელი წელიწადი, რომ მისი ფარღალა ქოხი ოდნავაც ვერ გაუძღვებ ვერც არქიტექტურულ და ვერც ჰიგიენურ კრიტიკას. ვერავითარი არგუმენტით ვერ დაუმტკიცებთ მას, რომ უმჯობესია მიატოვოს ქოხი და იცხოვროს ღია ცის ქვეშ. მაგრამ აუხსენით ამ ღატაკს, რომ იმ მასალებიდან, რომლებიც მას გააჩნია, შესაძლებელია ახალი ქოხის აგება, დაუმტკიცეთ მას, რომ ეს შესაძლებელია და სასარგებლოა, ასწავლეთ მას როგორ ააგოს და რა აკეთოს, და იმწუთშივე გაგიგებთ. მაგრამ ის მაშინაც არ დაანგრევს თავის ქოხს, თუ სულელი არაა, ხოლო სულელები ისეთივე ცოტაა ქვეყანაზე, როგორც გენიოსები.“

ის ჯერ ააგებს ახალ სახლს, ხოლო შემდეგ კი, თუ მისი ქოხი არ გამოდგა ბოსლად ან ძველმანთა შესანახ საკუჭნაოდ, დაანგრევს მას და მთელი თვის განმავლობაში გამოიყენებს ახალი სახლის გასათბობ შემაღ. ეს ტრივიალური მაგალითი შეადგენს გამოუკლებელი ყველა საზოგადოებრივ გარდაქმნათა ფილოსოფიას“ (ნიკოლაძე, 1964).

თავის ავტობიოგრაფიულ რომანში „გორა მბორგალი“ ჭაბუა ამირეჯიბმა მთავარი გმირის ერეკლე კარგარეთელის პირით გამოთქვა თავისი აზრი რევოლუციებისა და რევოლუციონერთა შესახებ: „რევოლუცია დრომოჭმულის აგონიაა, დასანგრევის ნგრევაა. მის ბელადად კი ისეთი კაცი მოდის, ვისაც ახლის შენების ჟინი ბუნებით არ გააჩნია, ან ამ ასპარეზზე ხელი აქვს მოცარული, მაგრამ კარგად აქვს შესწავლილი მასების პოლიტიზების, მათი დამუხტვისა და ამოძრავების ხერხები. ახლის შექმნა ტალანტია. დრომოჭმულის ნგრევა - სტიქია, ვითარების გამოყენების ცხოველური ინსტიქტი“

ტია. ხელმოცარულებს თვითდამკვიდრების წყურვილი რევოლუციური ასპარეზისაკენ მიერეკება, რადგან მათი ადამიანური თვისებები და შესაძლებლობანი ნგრევის უნარით ამოიწურება (ლენინი, სააკაშვილი და სხვა) მათ ძალუძთ მოახდინონ რევოლუცია (სხვისი დახმარებით და დაფინანსდებით - ვ.შ.), მაგრამ არ შესწევთ უნარი ააგონ სისტემა, ააშენონ სახელმწიფო, რადგან ახლის შექმნა შემოქმედებაა (ვაშინგტონი, სტალინი, დენ სიაო პინი) და მათ კი ეს მაღლი არ გააჩნიათ. კაცობრიობის ისტორიაში ძნელად მოიძებნება მაგალითი რევოლუციის ბელადს ძველის დანგრევის შემდეგ ახალი სისტემა თავადვე აეგოს, ეს სხვათა ხვედრია, მათ შემდეგ მოსული კაცებისა. რევოლუციონერები გამარჯვების შემდეგ ერთმანეთზე იწყებენ ნადირობას. ახალ რელიგიებსა და იდეოლოგიებს პარანოიკები ამკვიდრებენ, მასას პარანოიკისა მეტად სჯერა, ვიდრე ბრძენისა, მიჰყვება მას, ამკვიდრებს პარანოიკსაც, მის მოძღვრებასაც და ყოველივე ეს ქურუმთა თვალთმაქცობით მთავრდება“ (შუბითიძე, 2013).

საბოლოოდ ნ. ნიკოლაძე დაასკვნის, რომ ყველა მოძრაობა, რომელიც დაყრდნობილი არ იქნება საქმის ან „შემოქმედებით“ ანდა პოზიტიურ მხარეზე, არამედ მხოლოდ უარყოფელ მხარეზე და არ დაყრდნობა მომავალი საზოგადოებრივი წყობილების შესახებ მასის თუნდაც ინტელიგენტური ნაწილის გააზრებულ წარმოდგენას და დაყრდნობა მხოლოდ ხალხში არსებულ უკმაყოფილებას, განწირულია დასამარცხებლად: „იმარჯვებენ მძაფრი და მშვიდობიანი გარდაქმნები, რომლებიც მისწრაფებათა დადებით მხარეზე არიან დაყრდნობილი. ვერ იმარჯვებენ ვერც მძაფრი და ვერც თანდათანობითი გარდაქმნები, რომლებიც დაყრდნობილია მხოლოდ არსებული წეს-წყობილების არადამაკმაყოფილებლობის შეგნებაზე“ (შუბითიძე, 2013).

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ევროპა, როგორც მასწავლებელი, (2017), თბილისი.
2. გაზეთი „საქართველო და მსოფლიო“, ინტერვიუ ზ. ბუეზინსკისთან, N7(145), 22-28.02.2012.
3. პოლიტიკური თეორია, (2006), მსოფლიო პოლიტიკის გლობალიზაცია, რედ. მ. ბიჭაშვილი.
4. ბროშურების სერია: თანამედროვე დემოკრატია, ძირითადი ცნებები და თეორიები, თბ., 1999.
5. Голосов Г.В., (1997), Сравнительная политология, С.Петербург.
6. Мангейм Дж., Рич Р., Политология (1997), М.
7. აკაკი ბაქრაძე, ნიკო ნიკოლაძე, თბ., 1989.
8. ნიკო ნიკოლაძე, (1997), რჩეული, ქართული მწერლობა, ტ.14, თბ.
9. ზბიგნევ ბუეზინსკი, (1996), დიდ ცვლილებები, ალმანახი: საზოგადოება და პოლიტიკა, I, თბ.
10. ვაჟა შუბითიძე, ნიკო ნიკოლაძე – კაცი-სახელმწიფო, თბ., სტუ, 2013.
11. ნიკო ნიკოლაძე, (2013), თხზულებანი, ტ. IV, თბ.
12. გაზეთი „მამული“, N15, 1990.

Khatuna Kokrashvili

Ivane Javakhishvili Institute of History and Ethnology, Senior Researcher

Poti - Commercial Port of Transcaucasia (second half of the 19th century)

In the second half of the 19th century, the development of the trade and political potential of the naval infrastructure and ports of the Eastern Black Sea coast became of great importance to the policy and strategic interests of the Russian Empire. In this regard, one of the outstanding places was represented by the port of Poti, which gradually became an important trade and commercial port of the Eastern Black Sea during this period. It was the shortest transit route connecting the Black and Caspian Seas, transporting cargo from Europe to Asia and vice versa across Transcaucasia.

As a result of the Russo-Ottoman War of 1828-1829, Poti was incorporated into the Russian Empire. The trade-economic importance of the Poti Port for the countries of Transcaucasia and the Caspian Basin was defined from the very beginning. In the 1830s, the project of Chadaev and Potier for the construction of the port infrastructure in Poti was approved, but due to the lack of funds, it was delayed. Later, the preference was given to the port of Redout-Kale (Kulevi).

After the destruction of Redout-Kale during the Crimean War (1853-1856), the importance of the port of Poti became relevant again. By the decision of Bariatinsky, the Caucasian Viceroy, Poti was declared a port city. In the 1860s, the military engineer Shavrov proposed the construction of the port on the right bank of the Rioni River. The work on the port began according to Zharintsov's project.

The launch of the Poti-Tbilisi-Baku railway increased the importance of Poti as a Transcaucasian commercial port. It became the junction end of the main road throughout the whole Transcaucasia, through which agricultural, industrial goods and raw materials were transported in different directions around the world. The commercial port of Poti contributed to the rapid development of Transcaucasian industry and trade: through Transcaucasia, via a short and cheap road, it connected the countries of the Black and Caspian Seas. The route of Poti was also one of the alternative routes connecting Western Europe with Persia and Central Asia.

Besides, Poti had an important trade function for the Transcaucasian inland regions. It was possible to transport timber, bricks, stones, agricultural goods, and other cargoes to Poti through the navigable rivers Rioni, Khobistskali, Supsa; manganese from Chiatura and coal from Tkibuli were also transported to Poti through inner railways connected to the main Transcaucasian main railway.

In the 1880s-1890s, a new concept of the development of the Black Sea ports was created in the Russian Empire, which influenced the formation of the functions of Georgian ports: the ports of Sokhumi and Batumi were mainly used for military as well as partly for commercial purposes, while Poti was assigned only a commercial function.

The increase in cargo and shipments made it necessary to improve the turnover of the goods and traffic in the port of Poti, in 1889 a new phase of construction of the port of Poti begins. First Mayer's and later Voznesenski's projects were developed. The self-government of Poti, which was introduced in 1882, played a major role in creating the port's infrastructure. In 1894-1912 the mayor of the city was Niko Nikoladze, whose name is associated with the reconstruction and modernization works of Poti and its port.

In the second half of the 19th century, the development of the trade and political potential of the naval infrastructure and ports of the Eastern Black Sea coast became of great importance to the policy and strategic interests of the Russian Empire. In this regard, one of the outstanding places was represented by the port of Poti, which gradually became an important trade and commercial port of the Eastern Black Sea during this period. It was the shortest transit route connecting the Black and Caspian Seas, transporting cargo from Europe to Asia and vice versa across Transcaucasia.

Poti is the oldest Port City in Georgia, located on the Black Sea coast, at the confluence of the Rioni River, where the river forms a small delta. Due to its strategic position, in the late Middle Ages, it occupied an important place in relations between the kingdom of Western Georgia and the Ottoman Empire. In 1578, Poti was conquered by the Ottoman Empire. The kingdom and Principalities of Western Georgia tried to liberate the city but, with short interruptions, it remained in the hands of the Ottoman Empire. (Pachkoria, 1967; Chkhatarashvili, 1964).

At the beginning of the 19th century, the issue of the occupation of the Black Sea coast of Georgia became relevant for the Russian Empire, which was trying to strengthen its positions in the Caucasus. After the abolition of the Kartli-Kakhetian kingdom by Russia and the entry into its subordination of the Samegrelo Principality (1803), Russia began to occupy the eastern coast of the Black Sea and open strategic ports.

Poti belonged to the Ottomans, so in 1804 the Russian Empire chose the confluence of the Khobi River in the Samegrelo Principality, where a fortress and port, Redoubt-Kale (Kulevi), were built. It was the stronghold of the Russian army on the eastern coast of the Black Sea, opening the way for the conquest of the coastline in the direction of Poti (Pachkoria, 1967).

Poti, as a strategic point on the eastern coast of the Black Sea, was in the interests of Russia, because 1. Poti was the mainstay of Ottoman rule in the region. The Ottoman Empire tried to control the eastern coast of the Black Sea through Pasha, the ruler of Poti. 2. River and land roads passed through Poti, which connected the Black Sea coast with the interior regions of Western Georgia. 3. As a military-strategic facility, Poti made it possible to deploy hostilities in the depths of western Georgia, to supply the armed forces with products and ammunition. Therefore, the issue of the conquest of Poti was an important task during the Russian-Ottoman wars of 1806-1812 and 1828-1829.

During the Russian-Ottoman war of 1806-1812, Russia seized the Black Sea ports of Poti, Sokhumi, and Anapa. However, according to the Bucharest Peace Treaty (1812), he returned Anapa and Poti to the Ottomans but retained Sokhumi, the territory belonging to the prince of Abkhazia, which in 1810 took over the patronage of Russia. The coastal territories from Sokhumi to Redoubt-Kale were under Russian control. During the Russian-Ottoman war of 1828-1829, the Ottomans also lost the Poti fortress, which was officially confirmed by the Adrianople Peace Treaty of 1829 (History of Georgia, 2004).

In the 19th century, the functional role of Poti was formed in competition with other ports of the Eastern Black Sea region - Redoubt-Kale, Sokhumi, Kobuleti, Batumi, which was accompanied by successes and failures. Poti, due to climatic conditions, was unsuitable for living, but under the influence of natural-geographical, strategic, and economic factors, in the second half of the 19th century, it became an advanced city in Transcaucasia.

The article presents the history of creation of the Transcaucasian trade port in Poti in the second half of the 19th century. Factors that contributed to the establishment of Poti as a commercial port and port city; the role of the port of Poti in the development of the Transcaucasian internal economic relations and foreign trade.

The strategic significance of Poti and its formation as a commercial port of Georgia and Transcaucasia

As a result of the Russo-Ottoman War of 1828-1829, Poti was incorporated into the Russian Empire. The trade-economic importance of the Poti Port for the countries of Transcaucasia and the Caspian Basin was defined from the very beginning.

The Russian Emperor Nicholas I decided to establish a first-class fortress and port in Poti; He also wanted to create in the Transcaucasia a river navigation system connecting the Black and Caspian Seas through the Rioni and Mtkvari rivers, which was supposed to start from Poti. (Краткий исторический очерк развития и деятельности ведомства Путей Сообщения за 100 лет его существования, 1898).

In the 1830s, the project of engineer Chadaev and Major-General Potier for the construction of the port infrastructure in Poti was approved. They also expressed their views and opinions on the creation of river navigation connecting the waters of the Black and Caspian Seas. State and customs offices were moved to Poti. The inhabitants of Redout-Kale relocated here, and preliminary preparation of the harbour was carried out (Шавров, 1890).

However, the project was stopped and it was delayed due to a lack of funds. Later, due to the climate of Poti and the surrounding swampy landscape, the preference was again given to the port of Redout-Kale (Kulevi), where the trading port was again moved. The idea of creating a Transcaucasia water system connecting the Black and Caspian waters also became irrelevant (Житков, 1900).

Redout-Kale was captured by the British and Ottomans during the Crimean War (1853-1856) in 1854. After the burning and destruction of Redout-Kale by the Ottomans, the importance of the port and fortress of Poti became relevant again.

By the decision of Bariatinsky, the Caucasian Viceroy (1856-1862), the port, which was not subject to restoration, was moved from Redout-Kale to Poti. In 1855, the military garrison and service personnel returned to Poti (Шавров, 1890).

After the Crimean War, a problem arose about the construction of a new commercial port on the eastern coast of the Black Sea. Baryatinsky personally examined the coastline together with the Chief of the General Staff of the Caucasian troops, General Milyutin. The choice had to be made between Sokhumi and Poti. Sokhumi had an excellent roadstead but was more or less isolated from the interior regions of Transcaucasia. At this stage, he could not provide cheap goods turnover and trading relations in the region. Sokhumi had outstanding better water area and climatic conditions in comparison with Poti, but Poti had good connections to the interior of the country via the Rioni River. Poti had the best strategic location: from Poti started the shortest road connecting the Black Sea, the centre of Transcaucasia - Tbilisi, and the Caspian Sea. This section of the trade route connected Europe with the Caspian Sea region, Central and East Asia. So, the choice fell on Poti. (Жаринцов, 1874).

In 1857, a special commission was created under the chairmanship of Colonel Ivanov to study the Rioni River and its confluence. Research has shown that the Rioni River is navigable at a distance of 102 versts from its confluence, till the river Gubistskali. In January 1858, Baryatinsky informed the Russian Foreign Minister Gorchakov about the possibility of opening a port in Poti and navigation on the Rioni River for the development of trade and industry. The result was not long in coming: on April 3, Poti was declared a navigable city by the order of Emperor Alexander II (Abulashvili, 2016).

On November 18, 1858, Emperor Alexander II approved the Regulation – “On the Settlement and Management of the Port City Poti”, which entered into force on January 1, 1859. Settlement rules and the city management system were determined. In the settlement of the city preference was given to representatives of the commercial and industrial rank, its main population was made up of free citizens. River navigation was opened along the Rioni, 80 versts from the confluence up to the village of Orpiri, where a port was also built. The sources of the city’s income have been determined: 1. Tax levied on ships entering and leaving the port of Poti; 2. 20 per cent excise tax on alcoholic beverages; and 3. Amounts, with a 5 per cent customs duty on imported goods. Most of the proceeds were to be used to finance the local government, and some to improve the city and develop infrastructure (Bendianishvili, 1982).

The population of Poti was growing. In the first years, the population of the city reached 100 people. The construction of the port attracted builders, craftsmen, merchants, entrepreneurs to Poti - in 1863 more than 1000

საქართველოს წამდვილი რუკა 1918-21 წლებში

people lived in Poti, and 1886 - 4709 people (Poti Municipality urban development documents, 2013).

Construction of Transcaucasian Railway and development of Poti port infrastructure:

The current industrial progress and the development of transport vehicles in the world have created new, more convenient opportunities for communication and transit. Since the middle of the 19th century, the issue of connecting the Black and Caspian Seas by railway along the shortest route has become topical.

This idea was expressed at the turn of the 1920s-1930s by the famous economist Nikolai Mordvinov even before the construction of the first railway in Russia. Later, several projects were created, including the one developed in 1849 by the English engineer Belly. Due to its geographical and strategic location, Poti figured in all projects as a railway station-terminal on the Black Sea coast (Poti Municipality urban development documents, 2013).

It should be noted that after the Crimean War, the development of the commercial port and navigation infrastructure on the eastern shore of the Black Sea was inextricably linked with the construction of the railway in Transcaucasia.

In 1857, Captain Statkovsky substantiated the need to build a railway in Transcaucasia. Military engineer Cherevin and civil adviser Zagursky argued that the opening of the railway in the direction of Poti-Tbilisi was necessary for the development of internal and external trade in the southern region of Russia. However, due to various circumstances, the start of the construction of the railway in Transcaucasia was delayed until 1865 (Pachkoria, 1967; Abulashvili, 2016).

In 1861-1863 the Ministry of Roads drew up a project for the development of the railway network of the Russian Empire. It envisaged the construction of a railway from Poti to Tbilisi, which would ensure the transit of incoming and outgoing products through the Black Sea to the Transcaucasus. This accelerated the construction of a new infrastructure for an artificial commercial port in Poti, which would meet the needs of the country's domestic market and foreign trade, as well as increased cargo turnover (Краткий исторический очерк развития и деятельности ведомства Путей Сообщения за 100 лет его существования, 1898).

The planning of ports and rail lines was closely related. The location of the Poti port largely determined the direction of the railway, the connection with the river network, the construction of bridges, etc. Besides, the project required taking into account the geopolitical or military-strategic situation in the region.

In 1861, English engineers Belle and Gabby presented Baryatinsky, the Caucasian Viceroy, with a project for a railway connecting the Black and Caspian seas and a trade port connected with it. It provided for the construction of a trading port at the confluence of the southern branch of the Supsa River or the delta of the Rioni River. In the end, the project was abandoned, since, in the presented diagram, the railway line passed along the left bank of the Rioni River, not far from the border with the Ottoman Empire. This posed a threat to the Transcaucasus railway in the event of hostilities against the Ottoman Empire (Pachkoria, 1967; Abulashvili, 2016).

It was clear that there was no alternative to the creation of a commercial port at the confluence of the Rioni River in Poti, although it was strategically important to build a railway on the right bank of the Rioni River.

In the 60s of the 19th century, it was decided to conduct a thorough hydro-technical study of the coastal waters of Poti, which was entrusted to the engineer-captain Nikolai Shavrov. The research identified the deep hollow on the seabed at the northern confluence of the Rioni Delta, which was conducive to port construction. Thus, the projects of Potiye-Chadayev, Bogushevich, Ivanov and the British engineers who planned to open the port of Poti at the southern confluence of the Rioni River, were excluded.

In the 1860s, the military engineer Shavrov proposed the construction of a port on the right bank of the Rioni River. Shavrov developed a new port plan: the Poti port was to be built on the northern branch of the confluence of the Rioni River, and the railway would be connected to the port through the right bank of the Rioni River. Besides, it was necessary to build a road to the Tsivi River, which would serve the construction of the port and the economic development of the country (Pachkoria, 1967).

In the second half of the 19th century, the social and economic life of Poti was radically changed by two important factors: the opening of the trade port in Poti and the construction of a railway. In 1865, the construction of the Transcaucasian railway began from Poti. Count Levashov was appointed head of the railway construction department, engineer-colonel Statkovsky supervised the work, and the construction of bridges was entrusted to the English engineer Belly. In August 1871, the first section of the Poti-Tbilisi railway line from Poti to Kvirila was opened, and on October 10, 1872, the first train from Tbilisi arrived in Poti. Officially, this date is considered the birthday of the Georgian Railway (Abulashvili, 2016).

In 1872, the construction of the commercial port of Poti and its inner basin began according to the project of engineer Dmitry Zharintsov. The work was mainly carried out by the Ministry of Military (Шавров, 1890).

The Poti-Tbilisi-Baku railway was completed in 1883, and in 1899 Georgia was connected to Armenia by a railway. The Branches from the main highway were opened at different times: from Rioni to Kutaisi (1877) and Tkibuli (1887), the Shorapani-Chiatura line (1895). In 1890, a two-lane tunnel was completed on the Likhi ridge – a unique construction of that time, which simplified the railway connection between Western and Eastern Transcaucasia.

The importance of the port of Poti in the development of the Transcaucasian domestic and foreign trade.

The launch of the Poti-Tbilisi-Baku railway, and then the connection with Armenia, has increased the importance of Poti as a Transcaucasian commercial port. It became the junction end of the main road throughout the whole Transcaucasia, through which agricultural, industrial goods and raw materials were transported in different directions around the world. The commercial port of Poti contributed to the rapid development of Transcaucasian industry and trade: through Transcaucasia, via a short and cheap road, it connected the countries of the Black and Caspian seas. The route of Poti was also one of the alternative routes connecting Western Europe with Persia and Central Asia.

Also, Poti had an important trade function for the Transcaucasian inland regions. It was possible to transport timber, bricks, stones, agricultural goods, and other cargoes to Poti through the navigable rivers Rioni, Khobistskali, Supsa; manganese from Chiatura and coal from Tkibuli were also transported to Poti through inner railways connected to the main Transcaucasian railway. Corn, wheat and wood were imported from different parts of Georgia to Poti: nuts, oak, chestnut materials, etc. From Baku were imported - silk and wool, as well as oil and lubricants, from Armenia - cotton. The countries of Transcaucasia also traded in alcohol. Freights and goods mobilized in Poti passed through the internal and external markets of the country.

Iron and iron products, industrial goods, alcoholic beverages, sewing machines, equipment, etc., were imported to Transcaucasia through Poti from the south of Russia and Europe. The export of silk and woollen products from Persia and Central Asia through the Caucasus to Europe increased (Жаринцов, 1874).

It should be noted that from Persia and Central Asia through Poti was allowed export of goods and cargo to Europe without preferential tariffs. However, since 1883, the Russian customs system banned preferential tariffs for European goods to compete with European countries so that the Asian market was saturated with Russian goods and does not serve the development of European industries (Шавров, 1890).

Three years later, transit trade increased 9 times, and after the opening of the railway, Poti became an important city for foreign trade and transit of the Transcaucasus. By 1874 the turnover was 10-30 million poods and by 1887 it was 70 million poods.

The city established production facilities: a container factory for the transportation of oil, a brick factory, six mechanical and eight steam sawmills, two production plants for distilled water, etc. Since 1879, manganese mining began in Chiatura. In this respect, Poti got an advantage over Kobuleti, since the port was equipped with an elevator for the transportation of manganese (Abulashvili, 2016).

Profits from foreign trade and freight turnover were increasing every year. In 1887, imports from Europe amounted to 12 million rubles. This was 60% more than in 1878. In the same year, the goods exported from the Transcaucasus for 30.5 million rubles, which was 550% more than in 1878 (Шавров, 1890).

Until 1883 Poti was the only sea city on the eastern coast of the Black Sea, through which trade and economic relations between Transcaucasia and Western Europe were established. Here it was possible to cheaply buy and export Caucasian products abroad, to Europe and Asia. So it attracted the attention of many foreign merchants.

Poti Port - the main commercial port of Transcaucasia

In 1878, Batumi was annexed to Georgia after the Russian-Turkish war of 1877-1878. The city was declared a free port until 1886. Since the 80s of the 19th century, Batumi competed with the ports of the eastern coast of the Black Sea - Poti and Sokhumi. The port of Batumi was distinguished by an excellent natural bay. Since 1883, it occupied an important place in the export of Baku oil abroad. There originated an idea to make Batumi the main trade port of Transcaucasia. Ultimately, however, the strategic position of Poti, its proximity to the Caspian region, and connection to railways determined its status and commercial importance (Шавров, 1881).

In the 1880s-1890s, a new concept of the development of the Black Sea ports was created in the Russian Empire, which influenced the formation of the functions of Georgian ports: the ports of Sokhumi and Batumi were mainly used for military as well as partly for commercial purposes, while Poti was assigned only a commercial function. Poti retained its status as a main commercial port in the region (Шавров, 1881).

The assignment of the Poti port of the status of the main trade port of Transcaucasia was due to its unique natural and geographical position and special factors in the formation of the city. Poti was close to the interior regions of Transcaucasia, as well as Tbilisi (Georgia) and the Caspian Sea. The Transcaucasus Railway leading to Poti reduced the road to the Black Sea by 35-40 versts compared to Batumi. Its advantage in the field of cheap transportation of various cargoes (except for oil) in Transcaucasia turned out to be irreplaceable (Жаринцов 1874).

Poti was the third city in Georgia, after Tbilisi and Batumi, where in 1882 the municipal self-government reform was carried out. It should be noted that the self-government of Poti played a major role in the development and creation of urban and commercial port's infrastructure: a fixed tax was introduced for each kilogram of incoming and outgoing goods; the resolution on sanitary and fire-prevention measures was adopted; the residual of the materials from the port was transferred to the city for the construction of the bridge and highway to the Supsa station, etc. (Bendianishvili, 1982).

The increase in cargo and shipments made it necessary to improve the turnover of the goods and traffic in the port of Poti. According to experts, the port of Poti had an inconvenient entrance for ships, which was unsafe in bad weather. It was necessary to renovate it, open a new entrance and close the old one. This required the construction of a new port next to the old one, which increased the cargo turnover to 100 million poods annually. In 1889 a new phase of construction of the port of Poti began. First Mayer's and later Voznesenski's projects were developed (Pachkoria, 1967). In 1894-1912 the mayor of the city was Niko Nikoladze, whose name is associated with the reconstruction and modernization works of Poti and its port. In 1897, on the initiative of Niko Nikoladze, the government approved the project of engineer N. Voznesensky, according to which, in 1901–1907, the port was reconstructed and a new pier was built.

Under the leadership of Niko Nikoladze, a city development plan was also drawn up. A petition was filed to use the revenues from the port to develop the city's infrastructure. The city self-government issued bonds, the sale of which significantly increased the city budget revenues. These revenues were used to build bridges, roads, open a medical facility, etc. A telephone exchange was opened, electric lighting of the port and city was introduced, which was an innovation for the Transcaucasian cities of that period. Thus, high standards of Georgian public life and urban culture were formed in Poti.

In the second half of the 19th century, the state, trade, and economic importance of the Poti commercial port became clear.

Poti, located at the confluence of the Black Sea with the Rioni River, served as an important strategic point and trading port. In the second half of the 19th century, it became the sea gate of Transcaucasia, through which it was possible in the shortest possible time and at the lowest cost to deliver goods from Europe through the Black Sea to the Caspian ports and Central Asia.

The port of Poti was created based on the competition with other Black Sea ports. Initially, Poti took over from Redut-Kale (Kulevi) the functions of customs and external maritime trade, surpassing Sokhumi in choosing a trading port, and Kobuleti in terms of transporting manganese. The port of Batumi seems to have reduced the importance of Poti, however, nevertheless, it retained the status of the main commercial port in Transcaucasia.

The advantage of Poti over the ports of the eastern coast of the Black Sea was due to the following factors:

1. The location of Poti at the confluence of the river (the Rioni River) ensured the movement of goods across the river. In the inland regions of Transcaucasia, the supply of goods to the Rioni basin, the export of raw materials and products to the Black Sea, and the development of Transcaucasian internal trade.
2. Poti was the Black Sea port closest to the Caspian Sea, which gave it the privilege of being part of the road connecting the Black and Caspian Seas, which was the shortest and cheapest alternative route for freight traffic from Europe to Asia.
3. The construction of the Transcaucasian Railway started from Poti. The railway ensured high cargo turnover and speed of transposing.

As a result of the reform of municipal self-government and elections, local progressive and energetic cadres came to self-government. Under the leadership of the mayor of the city Niko Nikoladze, the port of Poti was reconstructed and the city was modernized; the social and urban culture of Poti was improved and innovated.

References:

63. აბულაშვილი, ი. (2016). როგორ შენდებოდა ფოთი. რეზონანსი, 12 აგვისტო. თბილისი.
64. ბენდიანიშვილი ალ. (1982). საქალაქო თვითმმართველობა და ბრძოლა მისი დემოკრატიზაციისთვის საქართველოში 1875-1917 წლებში. საბჭოთა საქართველო. თბილისი.
65. მარგალიტაძე ი., გეგეშიძე ე. (2016) სატრანსპორტო პოლიტიკის კონცეფციები და საზღვაო საქმე, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, თბილისი.
66. პაჩკორია მ. (1967). ფოთის წარსულიდან. საბჭოთა საქართველო. თბილისი.
67. საქართველოს ისტორია, XIX საუკუნე. (2004). გურული ვ. & კუპატაძე ბ. (რედ). არტანუჯი. თბილისი.
68. ქალაქ ფოთის მუნიციპალიტეტის ქალაქთმშენებლობითი დოკუმენტაცია (2013). ტექსტური ნაწილი (დანართი 1), მენეჯმენტ სისტემს ინტერნეიშენელ საქართველო (MSI), USAID „დემოკრატიული მმართველობა საქართველოში“ (G3), გის და დზ საკონსულტაციო ცენტრი „გეოგრაფიკი“, თბილისი.
69. ქოქრაშვილი ხ. (2017). გაზეთი „კავკაზი“ ბათუმის პოლიტიკური და ეკონომიკური მნიშვნელობის შესახებ (XIX საუკუნის 80-იანი წლები). ბათუმი – წარსული და თანამედროვეობა. VIII. ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა. ბათუმი. გვ. 383-390.
70. შუბითიძე ვ. (2013). ნიკო ნიკოლაძე - კაცი სახელმწიფო: ცხოვრება და მოღვაწეობა. გავაზი. თბილისი.
71. ჩხატარაიშვილი ქ. (1964, N4). გურიის სამთავროს პოლიტიკური ისტორიიდან. მაცნე, საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობა, თბილისი.
72. ჯანელიძე ო., (2010), უკანასკნელი თერგდალეული: ნიკო ნიკოლაძე, უნივერსალი. თბილისი.
73. Жаринцов Д. А. (1874). Поти или Сухум?. Типография И. А. Чанцева. Тифлис.
74. Житков С. М., (1900), Исторический обзор устройства и содержания водных путей и портов в России за столетний период 1798-1898. Санкт-Петербург.
75. Краткий исторический очерк развития и деятельности ведомства Путей Сообщения за 100 лет его существования. (1898). Санкт-Петербург.
76. Шавров, Н.А. (1881), Батум, Поты, Сухум и значение их для России: (По поводу чтений г. г. Головачева и Бахметьева). Кавказ, N34, 36, 38. Тифлис.
77. Шавров, Н. А., (1890) О значении Потийского порта и необходимости его расширения. Кавказ, N 249, 250. Тифлис.

The Russia Power Play Unfolding in the South Caucasus Region: Attempts to Redraw the Occupation Lines

Russia's relations with the Caucasus are saturated with many special aspects that distinguish this region from other parts of the peoples' empire under Tsarist Russia and the Soviet Union.

The struggle between the claims of Russian power and its de facto power is visible throughout the Caucasus. Russia claims to be under its own influence in the South Caucasus.

The period of independence for all three states of the South Caucasus began with economic difficulties, separatist conflicts and, in the case of Georgia and Azerbaijan, the violation of territorial integrity.

Hence, Georgia could gain lessons from other state's experiences. Southeast Asia offers an engaging laboratory with diverse strategies elaborated in the conditions of both China's rise and US presence. Especially instructive is Vietnam's strategy of hedging, involving limited bandwagoning, economic pragmatism, dominance denial and indirect balancing (Van der Venet, N., Salman, 2019).

Among the difficulties are the ongoing power struggles on the domestic front and the unstable, vulnerable statehood. Other forces from the North Caucasus also intervened in Georgia's separatist conflicts.

Despite its pragmatic policy towards Russia, Georgia is still more focused on its foreign and security partners in terms of foreign and security policy. It is true that Armenia is included in Russia's Eurasian Union, but it still does not want to leave Europe because of that. Azerbaijan is trying to avoid a clear orientation in both directions.

After the collapse of the Soviet Union, such great players as the Russian Federation and Turkey returned to the Caucasus region. In recent years, their close cooperation has repeatedly been in the spotlight of the Georgian society.

For Turkey, throughout the Cold War the South Caucasus as well as Central Asia, previously traditional spheres of competition with the Russian Empire, lost their salience against the burgeoning economic and political military cooperation with the West. Nevertheless, during the Gorbachev era Turkey-Russia relations received a fresh impetus. Ankara's outreach to Central Asia embarked upon Kazakhstan's location as a connecting link to strategic transportation routes with China (Fotiu, 2009).

An analysis of Turkey's foreign policy allows us to conclude that it is multi-vector. One of the priorities for Turkey today is to establish closer relations with the new, predominantly Turkic-speaking states of Central Asia and the South Caucasus. In addition, we face Turkey's aspirations for regional leadership and an attempt to establish itself as a key transit center for energy, a kind of receiver-distributor of energy resources.

It is a fact that Turkey and Russia have recently developed close ties, both economic and political. Their interests in the region coincide to some extent at this stage, although this does not mean that close cooperation between Turkey and Russia is unlimited.

The multi-vector nature of foreign policy can be said to have posed specific challenges to the governing team. From 2003 to 2009, Turkey did not take part in any major Western decisions. Apparently, Prime Minister Erdogan's tough stance towards the Syrian president is one manifestation of this.

However, Prime Minister Erdogan will have to prove his sincerity. In the conditions of Russia's double game, Turkey's position will be much more visible to the West. Even at some point and for some time, the Russian political administration would be happy to observe the turmoil in Turkish politics.

Thus, we must assume that the ruling Justice and Development Party will continue to confront the anti-democratic forces in the region, since democracy is the basis of its legitimacy. Intensive cooperation with Georgia would be one of the most important components for the security and stability in the region.

Georgia has managed to preserve a delicate balancing position between the US and Turkey even while the EU has strongly opposed Turkey's military actions in Syria. (Menabde, 2019).

The essence of Russia's policy in the Caucasus is more or less clear. The Kremlin views the North Caucasus as the most serious threat to territorial separatism and perceives it as the weakest point. The statements by the officials indicate that the Kremlin strongly believes in the existence of a "third force" in the North Caucasus, which periodically finances the conflict with human and financial resources. The identification of the "third force" has long been made by Moscow.

Moscow is seriously considering the above-mentioned factors in the South Caucasus, which were largely adopted as a result of the foreign policy multiplicity of the "New Ottomans". It is hard to believe that Russia will easily get used to Turkey's "Eurasian ambitions", so much so that neither the Turkish government will allow itself to remain one-on-one in the international arena with a heterogeneous and unpredictable player like Russia.

As for the possible development trends, the ongoing processes in the Middle East are of great importance for the Caucasus region. So much so that such big players in the region as Russia and Turkey are directly or indirectly involved in the processes.

In the event of a military scenario in the Middle East, Turkey's main challenge will be to select the optimal position and take the lead in the processes south of its borders as soon as possible. At the same time, the "neo-Ottomans" cannot give up the policy dictated by their desire to fight for leadership in the Caucasus.

Despite these opportunities even more challenges arise out of Turkey and Russia's uneasy relationship which must be kept in plain sight. First, the above mentioned opportunity might easily turn into a challenge for Georgia, as Tbilisi is in the spotlight for keeping up with promises on the ongoing electoral reform process, including enhancing parliamentary oversight, as well as judicial transparency, to name a few. Georgia's Western partners are keeping a close eye on the Georgian Dream-led government's decisions. There are already increasing voices of criticism for Georgia's stalled democratic progress (Kakachia, 2019).

Russia, which is also actively monitoring the developments in the Middle East, will not miss a chance to further extend its borders and strengthen its position in the Caucasus if its interests in the Middle East are neglected.

Over the past 25 years, Turkey has established conflicting and cooperative relations with its eastern South Caucasus states. The focus is on economic and political interests, although the history of Ottoman rule in the region also plays a large role.

Ankara has close relations with Georgia, however, Tbilisi also has informal ties with the de facto state of apostate Abkhazia. The Abkhazian diaspora in Turkey plays an important role in public relations with Abkhazia.

However, such an action by Turkey is of balancing importance. Ankara reports to Russia along with Tbilisi. This fact overshadows the role of the Turkish mediator in the Georgian-Abkhazian conflict.

Over the past 25 years, Turkey has become one of the most important external players in the South Caucasus. However, international attention is focused, first and foremost, on Russia - which, even two decades after the collapse of the Soviet Union, has the greatest influence in the region - on the United States and the European Union.

Turkey is paying attention only because of the conflict over the recognition of the genocide against the Armenians and the close energy-political cooperation with Azerbaijan. However, Turkey has also established political, economic and (civil) public relations with Georgia.

At the same time, there is an exchange of relations with the de facto state of Abkhazia, which was separated from Georgia. Although Ankara recognizes Georgia's territorial integrity, it does not strictly limit the close relations between the Turkish Abkhaz diaspora and Abkhazia, as well as the semi-formal ties of local Turkish politicians and parliamentarians with the officials in the apostate territory. Such facts cause Tbilisi to collapse.

Turkey officially recognizes the territorial integrity of Georgia. However, Ankara has relations not only with the main part of Georgia, but also - unfortunately for Tbilisi - with the apostate de facto state of Abkhazia on a non-governmental level, which is not under Tbilisi's control.

At the same time, it maintains unfavorable ties with Abkhazia, which is separated from Georgia. However, the unresolved conflict between Georgia and this de facto state limits Ankara's scope of action: Ankara does not want to aggravate close economic and security ties with Tbilisi over Abkhazia.

Georgia is also in a favorable position in terms of its bilateral relations with Armenia, putting emphasis on the support for the EU and NATO intensified cooperation. Tbilisi's role in the Persian Gulf-Black Sea corridor from Iran through Armenia and Georgia is of particular significance. While both countries face a growing necessity to search for diverse trade outlets, Georgia is the option not to ignore for any South Caucasus player, whether it is Azerbaijan, Armenia or Turkey (Poghosyan, 2018).

The tumultuous character of bilateral relations between Ankara and Moscow creates difficult circumstances for Tbilisi's maneuvering and ability to build a long-term effective foreign policy strategy. Furthermore, Turkey's junior player role in the South Caucasus has been constant, failing to transform the regional geometry.

Under these conditions, strategic hedging offers the most beneficial option for a small state to pursue, putting emphasis on economic pragmatism, diversifying strategic partnerships, military modernization and an increasing proactive stance at international discussion forums. In the existing conditions, no equal option to Turkey and Russia exists for Georgia to undertake so far.

The EU's internal challenges caused by Brexit and rising authoritarianism trends among its Eastern European member-states. At the same time, both the EU and NATO regard Georgia as the lynchpin of any strategic projects occurring in the South Caucasus, which Tbilisi should make use of.

Georgia's value-free relations with Turkey, and its pragmatic stance to sectoral cooperation, decrease the chance for rifts between the two.

References:

1. Fotiu, E., (2009), "Caucasus Stability and Cooperation Platform: What is at Stake for Regional Cooperation?" ICBSS Policy Brief. Available at: https://www.files.ethz.ch/isn/104737/PB_16.pdf;
2. Kakachia, K., Lebanidze B., (2019), Georgia's Dangerous Slide Away From Democracy. [online] Available at: <https://carnegieeurope.eu/strategieurope/80542>;

3. Menabde, G., (2019), “Turkish Military Operation in Syria Complicates Georgia’s Foreign Policy”. [online] Available at: <https://jamestown.org/program/turkish-military-operation-in-syriacomplicates-georgias-foreign-policy/>;
4. Poghosyan, B., (2018), “The Rationale behind Armenia-Georgia Strategic Partnership” [online]. Available at: <http://georgiatoday.ge/news/9390/The-Rationale-behindArmenia-Georgia-Strategic-Partnership>;
5. Van der Vennet, N., Salman, M., (2019), “Strategic Hedging and Changes in Geopolitical Capabilities for Second-Tier States”. *Chin. Polit. Sci. Rev.* 4, 86–134 (2019). <https://doi.org/10.1007/s41111-018-0111-5>

Tinatin Mshvidobadze

Gori State University, Professor

Features of e-Governance in Turkish Public Service Sector

This study will be based on the impact of particular features of e-Governance such as transparency, accountability and accessibility over citizen engagement in the Turkish public service sector. Government to Citizens (G2C) and Government to Business (G2B) services will be specifically related E-Governance models of this study. This study contributes to the research area by presenting citizen engagement in Turkey as the outcome of already specified features of e-Governance through moderator variable.

Turkey is one of the leading states in the world to encourage the use of Internet and E-government implementations to integrate Turkey with that of the world and render premium services to her citizens and other related entities. The e-government which is also known as e-gov, online government or digital government, is a concept to utilize the Internet technology as a means to exchange information, provide services and transactions with citizens, business and other branches of government.

The concept of E-Government should be defined in a generic and a holistic way which focuses on the functions and outputs of E-Government rather than its entities for this study. Considering this need, it is proper to use the definition of Toni Carbo and James G. Williams which defines E-Government as “the use of information technologies (IT) and, in particular, the internet, to deliver government information and services and to involve citizens in the democratic process and real-time government decision making in a much more convenient, customer-oriented, cost-effective and potentially altogether different and better way.” (Carbo, 2004).

First transformation efforts related to the e-Government subject started at the end of the 1990's in Turkey. Similar to the developments in other countries, accelerated growth in the internet usage which was supported by rapid changes in information and communication technologies (ICTs) created a demand for the E-Government services in Turkish public institutions. As in other countries which provide E-Government services, this demand originated from the success stories of E-commerce and E-business in the private sector and it was also supported by the undertakings given to the international organizations like the European Union (EU) or the United Nations (UN).

Technological developments have made the delivery of the services between the government and citizens faster, more economic and effective. E-government refers to the use of Information and Communication Technologies (ICTs) to enable the citizens and other organizations to access government services and information more easily; and to provide public services to citizens, business partners and employees (Safeena, 2013). From a technical perspective, e-Government is defined as the use of technology to facilitate the transactions between the government, bodies of the government or other governments and businesses (Jaeger, 2013).

E-government practices have been divided into subcategories such as Government-to-Government (G2G), Government-to-Business (G2B) and Government-to-Citizen (G2C) in terms of the interactions between organs of government, businesses and citizens. The relationships between central and local administrations, organizations of government bodies, departments of governments and employees constitute Government-to-Government (G2G) services. E-government aims to deliver online cooperation and communication effectively. It also involves the exchange of information and goods between government departments.

Electronic government services for Turkish citizens:

The rise of new information and communication technologies (ICTs) has not only altered the way of business conducted radically. Since the 1990s, public sector agencies all over the globe have been benefiting from the Internet technology and other ICT innovations to render services, engage citizens and improve efficiency that is a set of practices called electronic government, digital government, and mobile government or with the renowned name the e-Government (Trimi, 2008).

The circular published by the Prime Ministry of Turkey on 27 February 2003 was the first official document defining the country-wide strategic goals and establishing governmental level working groups to achieve these goals by using a centric approach. After this circular, the process continued with the significant developments summarized below in the period between 2003 and 2019. (European Commission, 2011).

This chronology contains the most significant developments between 2003 and 2019 and there are many other local and national e-Government projects. These investments have increased roughly 300% in a 12-year period and they are still continuing to increase.

The main reason of presenting this chronology is to prepare a base for the following discussions, not covering all of the e-Government initiatives occurring in Turkey. They are sufficient to easily understand that there are a lot of efforts to overcome the problems which arise in the e-Government transformation process. Many circulars were published by the Prime Ministry to solve the potential coordination problems; new governmental structures like boards were established focusing on the subject; strategic plans and action plans were prepared; some of the legal base was adapted to the E-Government approach; some integration was established between different public institutions on the concept of interoperability and lots of money was spent in an increasing manner each year starting from 2003 until 2019. Figure 1 shows the distribution of the funds between different types of the e-Government projects for the year 2019. The figure clearly indicates that Turkey focuses on implementing an E-Government approach especially in the education sector which will be the probable pioneer ahead of other sectors.

The chronology contains over 50 projects some of which were completed, some were abandoned and some are still continuing.

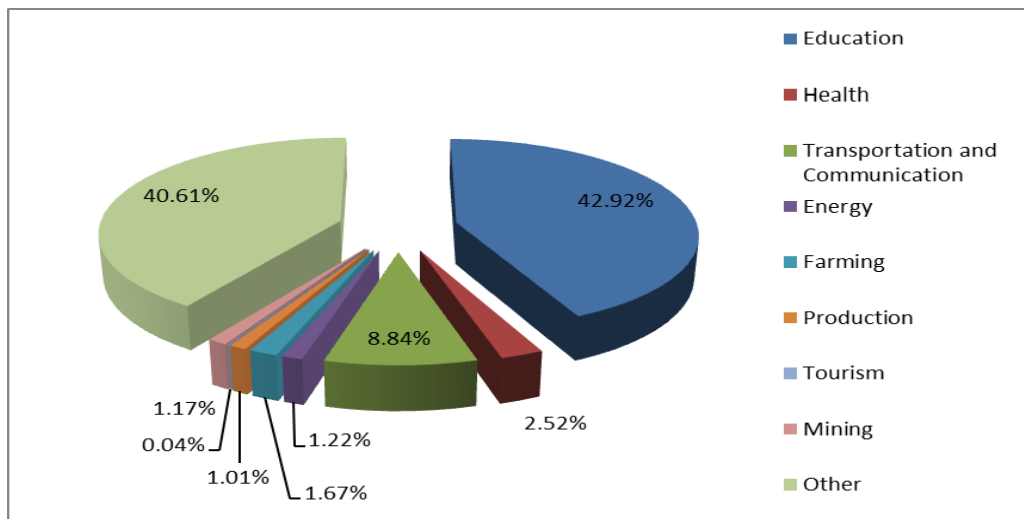

Figure 1. The Distribution of the Funds between Different Types of the e-Government Projects in 2019 (Source: State Planning Organization, Information Society Statistics Report, 2019).

2016-2019 National e-Government Strategy and Action Plan:

Following the rearrangement of duties and responsibilities regarding E-government, the Ministry of Transport, Maritime Affairs and Communication is responsible for the 'e-Government Strategy and the Action Plan', whereas the Ministry of Development is responsible for the 'Information Society Strategy and Action Plan'.

The preparatory work for the e-Government Strategy and Action Plan are implemented within the Ministry of Transport, Maritime Affairs and Communication by the Directorate General of Communications, procurement contract is signed with TÜBİTAK (The Scientific and Technological Research Council of Turkey).

The draft "2016-2019 National e-Government Strategy and Action Plan" is published on the portal www.edevlet.gov.tr – which is planned to be published officially on February 2016. The aim of the E-government strategy and action plan is to cover all the needs of the all relevant stakeholders in a holistic way, based on the state of play of the country, global experiences, good practices and current trends.

The project consists of two phases, the preparation and implementation of the strategy and action plan, and its monitoring. The portal – www.edevlet.gov.tr – is planned to offer a means for participation and monitoring that already established to show the progress of the project and to make announcements. The authorized representatives of the public institutions responsible for the actions will enter the progress of the actions via portal after the strategy and action plan is published. The performance reports of the action plan will also be available on the portal. The vision of the strategy and action plan is "increasing of the quality of living with the active E-government".

The strategy and action plan covers four strategic objectives, under those objectives there are 13 targets and under those targets there are 43 actions to reach these strategic objectives. Furthermore, the actions under different plans and programs related to these objectives will be monitored under the e-Government strategy and action plan to provide holistic approach.

The Strategic Objectives are listed below:

1. Provision of activeness and sustainability of the e-government ecosystem;
2. Realization of common systems for infrastructures and administrative processes;
3. Provision of e-transformation of public services;
4. Increase in usage, participation and transparency.

Turkey's e-Government gateway (portal), e-Devlet Kapisi, was launched on 18 December 2008. The portal aims to provide citizens and enterprises with a single point of access to e-Government services. The gateway will also serve a third group of users – the public sector agencies themselves – allowing them to interact with each other and exchange information.

Integrated Public Service Platform (Kamu Uygulamaları Merkezi)

MND's duties and responsibilities, databases have particular importance in terms of national security. For this reason, it was required to prepare a detailed feasibility study on administrative, legislative and technical aspects of the pilot project. In this regard, a project development that would not endanger the database of MND has been agreed upon.

After handling the legal issues, Turksat established an Integrated Public Service Platform (PSP) via which transferring secure data among government agencies could be possible.

By using PSP, universities can check the military status of the students online. For this task, an officer at student affair units of a university is authorized to enter Integrated Public Service Platform <https://kamu.turkiye.gov.tr> via e-government password & national ID, mobile signature or electronic signature. On entering the system, the military status of students can be checked by utilizing the national ID of students.

Networks

The country's infrastructure is undergoing a rapid modernization and expansion, especially with cellular telephones. Additional digital exchanges allow rapid increase in subscribers, while the construction of a network of technically advanced intercity trunk lines, using both fibre-optic cable and digital microwave radio relays facilitates communication between urban centers. Remote areas are reached by a domestic satellite system. International service is provided by three submarine fibre-optic cables in the Mediterranean and the Black Sea, linking Turkey with Italy, Greece, Israel, Bulgaria, Romania, and Russia; also by Intelsat earth stations and mobile satellite terminals in the Inmarsat and Eutelsat systems.

xDSL, Ethernet, Fiber, Cable Internet and Interactive Services

Turksat provides high-speed broadband internet access service as well as interactive services such as tele-shopping, tele-education and pay-TV, through its cable infrastructure and systems. Users can have access to these services via a single TV cable extended to subscribers from Türksat's fibre optical cable infrastructure, without any need for telephone cables and telephone subscription.

Also, the other authorized infrastructure operators provide copper-wire or fiber optic based ADSL, vDSL, metro-Ethernet, FTTC, FTTH and other services, with a growing number of lines day by day.

Secure Network Applications

Maximum level of security has been achieved in the domestic e-Government Gateway with the installation of software and hardware that enables Turkish citizens to utilize electronic public services securely.

KPS (Kimlik Paylaşımı Sistemi - The Identity Information Sharing System)

The Identity Information Sharing System (abbreviated KPS in Turkish) went into operation in 2005 as an extension of MERNIS. Public institutions and agencies can access ID information stored in MERNIS database via the KPS under strictly specified conditions in the respective access protocols. KPS works over a Virtual Private Network and every user is assigned with a user name and password. The system keeps logs of every user and the conducted enquiries.

Electronic Public Procurement Platform (EKAP)

The Public Procurement Authority aims at utilizing electronic means to conduct and improve the process of purchasing goods and services in the public sector through the use of the Electronic Public Procurement Platform (*Elektronik Kamu Alımları Platformu*), available since the end of 2010. In the Information Society Strategy of Turkey, the establishment of this platform is considered as one of the essential projects for modern public service transformation, while its usage is mandatory for all public authorities. The platform is still under development and all phases of the e-Procurement process will only be available in the upcoming years (European Union, 2016).

The E-government could be described as the continuous innovation in the delivery of services, citizen and legal entities participation and governance through the transformation of external and international relationships by the use of information technology, especially the Internet. This definition reflects the property of interrelated dimensions of change, which are service delivery, security, transparency and trust. All of these properties are related, directly or indirectly, to the widening comprehensiveness and rapidly increasing importance of a digital infrastructure age rested on information and communication technologies (Tolbert, 2008).

With regards to e-government applications, service quality and information security have the priority in online service rendering. Actually, rendering services online became a milestone of governments at the beginning of the 1990s, the ordinary government and private transaction and works transformed into online forms to save time, effort and financial resources, as well as ensuring efficiency and flexibility. Initially, the endeavor to utilize online channels to render information and services was regarded as a small amount of savings. However, in the later periods the systems constituted, proved to prevent massive production costs and ensure savings (Dovifat,

2007).

References:

- 1 Carbo, T., and Williams, J. G. (2004), Models and Metrics for Evaluating Local Electronic Government Systems and Services, *Electronic Journal of e-Government*, vol. 2, No. 2, pp. 95-104.
2. Safeena and Kammani (2013), Conceptualization of Electronic Government Adoption, *International Journal of Managing Information Technology (IJMIT)* 5(1).
3. Jaeger, P.T. (2003), The endless wire: E-government as global phenomenon, *Government Information Quarterly* 20, 323–331.
4. Trimi, S., Sheng, Hong (2008), Emerging trends in M-government, *Communications of the ACM*, Vol. 51, No. 5, pp. 53-58.
5. European Commission, “e-Government in Turkey,” 2011.
6. E-Government in Turkey, February 2016, Edition 13.0, European Union, 2015, Source: Eurostat, Turkstat* (last update: 29 January 2016).
7. Tolbert, Carroline; Mossberger, Karen; McNeal, Ramona (2008), “Institutions, Policy Innovation and e-Government in the American States”, *Public Administration Review*, May/June, pp. 549-552.
8. Dovifat, Angela; Brüggemeier, Martin; Lenk, Klaus (2007), The “model of micropolitical arenas” – A framework to understand the innovation process of e-government-projects, *Information Polity*, Vol.12, pp. 127-138.

Simon Gureshidze

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, PhD student

Israel and the Gulf: expected benefits and challenges in the region

The idea of returning Jewish people to their historical homeland arose at the end of the 19th century, when the suggestion was introduced by Theodor (Binyamin Ze'ev Herzl), the founder and the father of modern political Zionism. "Herzl argued that the essence of the Jewish problem was not individual, but a national. He declared that the Jews could gain acceptance in the world if they ceased being a national anomaly. The Jews are people, he said, and their plight could be transformed into a positive force by the establishment of a Jewish state with the consent of the great powers" (Herzl and Zionism, 2004). A little bit later, the British were attracted to the creation of a European-style Jewish state in the Middle East, arguing that the "client state" could help Britain defend its interests – including maintaining control of land and sea routes between Europe and Asia. During World War I (1914-18), concretely in 1917 November 2, was published the Balfour Declaration by Britain's foreign secretary, Arthur Balfour. The aim of the statement was to establish "a national home for the Jewish people" (The Balfour Declaration). Land purchasing in Palestine by Jewish organizations in the beginning of the 20th century became the main reason of the conflict which erupted between Palestinian Arabs and the Jewish community. In 1936, the clashes led to the Arab revolt against the British mandatory government and violence against Jews. In July 1937, the British government appointed a commission headed by Lord Peel to assess the roots of the conflict and to propose solutions. The commission recommended a partition of the land into a Jewish state and an Arab state alongside the international zone that would remain under the British mandatory authority. The plan was rejected by both sides and after a year the British declared the plan unimplementable. In order to plan the future governance of Palestine and an end of the Mandate, the British Government called the St. James's Palace Conference, also known as the Round Table Conference of 1939, which took place between 7 February-17 March in London. The British Side suggested that only 75, 000 Jews would be allowed to immigrate over a period of five years. Another stipulation authorized the regulation of land purchases in Palestine by Jews. These policies were stated in the "White Paper" of 1939. No agreement was reached at the conference as it was held two years earlier (British Palestine Mandate, 1939).

Such a policy had tragic consequences. In 1939, the British barred three cargo ships full of Jewish refugees from entering Palestine. Later, the story of the ship "Struma" from Romania was widely reported. On December 16, 1941, the Struma, carrying 769 Jewish refugees, arrived in Istanbul to be repaired. For 10 weeks, the Turkish and British governments were holding secret talks with each other. The British did not want the ship to enter Palestine, and the Turks did not want the refugees to cross the shore because they feared they would stay in their country. On February 24, 1942, the ship was forced to sail, and it was torpedoed by a Soviet submarine, which may have considered it a Nazi ship. Only one person, David Stoliar survived. In the same year, the ship "Patria" sank near Haifa, as a result of which 252 people died.

The negative attitude of the Zionists towards the "White Book" was especially intensified by the policy of mass extermination of the Jews produced by Nazi Germany in Europe. The British partition provisions, rejected by the Palestinian Arabs and Jewish people in 1937 and 1939, finally served as the primary international birth certificate for Israel in 1947, which had to do the same for the yet-to-be-established Palestinian state.

In 1950, Yasser Arafat founded FATAH – a reverse acronym for Harakat al-Tahrir al-Filistiniya or Palestinian National Liberation Movement in Arabic. The word Fatah means *to conquer*. The group promoted an armed struggle against Israel to create a Palestinian state. "Under Yasser Arafat, and after the 1967 Arab-Israeli War, Fatah

became the dominant party in the Palestinian Liberation Organization (PLO), which comprises numerous Palestinian political parties. The PLO was created in 1964 with the goal to liberate Palestine, and today acts as the representative of the Palestinian people at the United Nations” (Hamas and Fatah, 2017).

In 1964 was established the Palestine Liberation Organization (PLO) in Jerusalem. The PLO’s main goal was to liberate Palestine and it comprised numerous political parties. Fatah became the dominant party in the organization under Yasser Arafat.

The next leading militant, political Islamist organization, branch of Egypt’s association “Muslim Brothers”, was Hamas – an acronym for Harakat al-Muqawamah al-Islamiyya, or Islamic Resistance Movement, founded in 1987.

On September 13, 1993, negotiator Mahmoud Abbas from PLO and Israeli Prime Minister Yitzhak Rabin signed the declaration of principles, which aimed to peacefully resolve the Israeli-Palestinian conflict. “This is most notable in PLO chairman Yasser Arafat’s September 9, 1993, letter to Prime Minister Yitzhak Rabin, in which he stated unambiguously, “The PLO recognizes the right of the state of Israel to exist in peace and security” (Israel as the ‘National Homeland of the Jewish People’: 2010). But Oslo’s accord was unacceptable for some radical Israeli citizens, “In November 1995, Rabin was assassinated by Yigal Amir, an Israeli who opposed the Oslo Accords on religious grounds” (The Oslo Accords and the Arab-Israeli Peace Process).

“HAMAS VS FATAH-Ideology: Hamas – Islamist, Fatah – Secular. Strategy towards Israel: Hamas – Armed resistance, Fatah – Negotiations. Objectives: Hamas – Does not recognize Israel, but accepts a Palestinian state in 1967 borders, Fatah – Recognizes Israel, wants to build a state in 1967 borders” (Hamas and Fatah, 2017).

In the 2006 Palestinian parliamentary election Fatah lost its majority to Hamas.

Israel and the Gulf states Peace deal agreement, also known as Abraham accords, was brokered by the Trump administration: “Israel and the UAE have committed to establishing diplomatic relations, opening embassies, setting up direct flights, and cooperating in multiple areas such as investments, trade, tourism, healthcare, education, and energy. The agreement with Bahrain is a one-sided declaration on the establishment of diplomatic relations with Israel without further details.” Bahrain is the fourth state after Egypt, Jordan and UAE, which recognized Israel. Israel and UAE have already agreed to waive visa requirements for each other’s citizens and signed a number of bilateral agreements on investment, tourism, direct flights, security, and telecommunications. The UAE wants to acquire the US-made F-35 fighter jets, which could potentially shift the balance of power in the region.

One more Arab country which partially normalized relations with Israel was Sudan. As Sudan’s transitional government said, normalization was a necessary move for the country’s economy and it was one of the conditions set by the U.S. government to remove Sudan from its list of countries that sponsor terrorism.

At the end of 2020, the last Arab state which formally normalized relations with Israel was Morocco. It happened after the U.S. recognized Morocco’s claim to Western Sahara. “The United States has adopted a “new official” map of Morocco that includes the disputed territory of Western Sahara, its ambassador to Rabat said. “This map is a tangible representation of President Trump’s bold proclamation two days ago – recognizing Morocco’s sovereignty over Western Sahara,” Ambassador David Fischer said on Saturday, according to a statement seen by AFP news agency.” According to the agreement, the two states will resume partial diplomatic ties, establish direct flights, and promote economic and technological cooperation. Morocco has not committed to opening an embassy in Israel nor will it establish full diplomatic relations (Morocco’s partial normalization with Israel comes with risks and gains, 2020).

Saudi Arabia is also involved in promoting the normalization process. The Kingdom also opened airspace for flights between Israel and the Gulf states. There are some controversial opinions about the normalization con-

text. Part of the analysts consider that the above mentioned accords are a little bit dangerous for regional stability, because “The process weakens the Palestinian leadership and strengthens the bloc of countries competing with Iran and Turkey, which may increase tensions in the region” (Consequences of the Normalisation of Relations between Israel and Gulf States, 204. 06 OCT 2020 Bulletin).

But Riyadh declares that it will not recognize Israel until a two-state solution has been agreed, with occupied East Jerusalem as the capital of a future Palestinian state (Arab normalisation with Israel in 500 words. 23 Nov. 2020).

Turkey is among the first countries to recognize the state of Israel, on March 28, 1949. These two countries’ relations include military, strategic and diplomatic cooperation, not without some tensions. Gaza flotilla incident is a notable example: “The Mavi Marmara was the largest of six vessels in a Gaza-bound flotilla carrying humanitarian aid for Palestinians back in 2010. Pro-Palestinian activists seeking to break Israel’s economic blockade of the Gaza Strip were on board when Israeli forces stormed the vessel, killing nine Turkish nationals. Since then, Turkish-Israeli relations have never fully recovered despite intense mediating efforts by the United States to rebuild ties between its two key regional allies” (Turkey Poised for Reset in Relations With Israel, 2020).

Turkey withdrew its envoy after the deadly attacks in Gaza strip, which erupted after the US President Donald Trump’s decision to move the United States embassy from Tel Aviv to Jerusalem: “President Recep Tayyip Erdogan said that Turkey would like to have better ties with Israel, adding that talks at intelligence level continued between the two sides.” “We are having issues with people at the top level,” Erdogan told reporters in Istanbul after Friday prayers. “If there were no issues at the top level, our ties could have been very different,” he said, adding that Israel’s policies on Palestine were “unacceptable” (Turkey wants better ties with Israel as talks continue between the two sides, 2020).

Once Iran and Israel were friends and allies, and after the Islamic Revolution of 1979, when Iran severed diplomatic ties with Israel, military cooperation continued for several years as Iran turned to Israel to arm it during its war with the neighboring Iraq: “Following Israel’s independence in 1948, when Iraq cracked down on its Jewish citizens and many fled the country to resettle in Israel, Iran served as a way station for large numbers of them after their escape” (From Friends to Foes, 2018).

When the shah was overthrown in a popular uprising in 1979, and was replaced by the Islamic rule, the relationship with Israel was one of the first things to go. Ayatollah Khomeini returned from exile in France on February 1, 1979, and on February 18 he severed relations with Israel. With the fall of the Soviet Union and the defeat of Saddam Hussein’s regime in the 1991 Gulf War, the main threat to Iran became the United States and Israel. During the 1990s, the rhetoric between Tehran and Jerusalem become increasingly hostile and threatening. Hamas in Gaza, Hezbollah in Lebanon and Iranian-backed terror cells in, for example, Buenos Aires, all carried out the Islamic regime’s battle against Israel and Jews worldwide. The Iranian plan to develop nuclear weapons emerged as a prime military concern Under Netanyahu (From Friends to Foes, 2018).

Israel has carried out more than 200 attacks against Iranian targets in Syria in the last two years. Israel began military strikes in Syria against Damascus Partners, Iranian forces and Lebanese Hezbollah in 2013, both were suspected in arms transfers and deployments in Syria’s civil war. According to Israeli Intelligence Minister Israel Katz: “Only just now it was published – in the name of military sources, so I can quote it too - that in the last two years Israel has taken military action more than 200 times within Syria itself” (Israel says it struck Iranian targets in Syria 200 times in the last two years, 2018).

On January 23, 2020, Russian President Vladimir Putin travelled to Israel to attend the commemoration of the 75th anniversary of the liberation of the Auschwitz-Birkenau concentration camp by the Soviet forces. Putin and Russian officials were welcomed in Israel as important guests. On January 30, Israeli Prime Minister Benjamin Netanyahu travelled to Moscow to meet the Russian president. This was the fourth trip of the prime minister to Russia over the past year alone.

Close relations with Israel, a close ally of the US and the European Union, are important to Moscow for several reasons. First, they undermine Western efforts to put Russia under international isolation for its role in the Ukrainian war and its annexation of Crimea. Russia also needs close coordination with Israel, which plays a significant role in determining security and political arrangements in the Middle East, to secure its positions in Syria. The stability of a Russian-backed regime in Damascus is contingent on Israel's cooperation. Russia and Israel also have strong economic ties. In 2019, Russian-Israeli trade reached \$5bn, making Israel one of Russia's main trade partners in the region.

This exchange of visits came just weeks after the US drones assassinated the Iranian General Qassem Soleimani in Iraq. For Tehran, Moscow's strategic partner in the region, these visits must have caused some anxiety. For years now, Russia has been striking a balancing act between Israel and Iran in the region. Moscow is not going to choose between them while being equally ready to develop cooperation with both (Kozhanov, 2020).

At the end of 2020, the foreign ministry of Israel summoned Russia's ambassador to Israel Anatoly Viktorov to explain his supposedly saying that the Jewish state's conflict with the Palestinians and other Arab entities was the main cause of instability in the Middle East, rather than Iran. Viktorov also mentioned that the Palestinian question should not be put aside. A little bit later Russia's embassy claimed Ambassador Anatoly Viktorov's comments had been taken out of context and distorted by the Jerusalem Post. But on December 28, 2020 Prime Minister Benjamin Netanyahu spoke with the Russian President Vladimir Putin to wish him and his people a Happy New Year and discuss regional developments: "Please accept my heartfelt congratulations on the upcoming New Year," Putin wrote, according to an English translation of his message provided by the PMO. "We attach much significance to friendly relations with Israel. We look forward to extending our joint work next year to build up the entire range of bilateral ties, as well as interaction in addressing urgent issues of the regional and global agenda: "This will surely meet the core interests of our peoples and comply with the security and stability needs in the Middle East," Putin wrote. "I sincerely wish you and your loved ones good health, well-being and every success, just as peace and prosperity to all citizens of Israel" (What is behind the Russia-Hamas rapprochement? 2019).

When President Vladimir Putin became Russia's leader just over two decades ago, Moscow was not a major player in the Arab world. "Russian engagement with the movement did not happen in a vacuum; over the past decade, it has maintained relations with its leadership. While the US and the European Union classified Hamas as a "terror group" from the get-go, Russia has maintained high-level contact with it since it won parliamentary elections and assumed control of Gaza in 2006. Russia justified this by pointing to the fact that Hamas is the elected representative of a significant section of Palestinian society and is represented in the Palestinian Legislative Council as well as Palestinian governments." From Putin's point of view, Moscow must involve itself in the Palestinian issue in order to further facilitate Russia's "return" to the region. Moscow and Hamas are improving their relations, numerous visits and communications have been held between high-ranking Russian government officials and Hamas representatives in recent years. After Russia's rapprochement with Hamas, Israel and U.S. accuse the Kremlin of legitimizing a "terrorist" organization. This development has also upset the Palestinian Authority (Netanyahu, 2020).

On August 18, 2020, Palestinian President Mahmoud Abbas said that Palestinians were not concerned about the normalization deal between Israel and the United Arab Emirates, referring to the accord as "nonsense". The Palestinian leadership has softened down its criticism of the normalisation deal between Israel and the United Arab Emirates before an Arab League meeting in Cairo.

"The trilateral announcement doesn't change the principal Arab vision based on the fact that the two-state solution on the 1967 borders is the only way to achieve peace in the Middle East," the draft said. But on September 25, after Bahrain had signed an agreement with Israel 10 days earlier, "President Mahmoud Abbas has criticised the recent decision of two Arab countries to normalize diplomatic relations with Israel as a "violation" of a "just and lasting solution under international law" (In face of fourth Arab-Israeli normalization, Ramallah tries new tactic, 2020).

A New Tactic was implemented by the Palestinian authority after the Rabat and Jerusalem agreement. Mahmoud Abbas, as well as other high ranking officials from Fatah, preferred Silence. At the same time, “Opposition factions such as Hamas, Islamic Jihad, and the Popular Front for the Liberation of Palestine (PFLP) were quick to criticize Morocco’s pledge to set aside hostilities toward Israel “in the near future” (Palestinian leadership silent over Morocco, 2020).

Experts immediately jumped on the story, eager to understand why four Arab countries normalized relations with Israel. The summary of different sources shows the logic of decisions from both sides. The Gulf monarchies want to obtain Israeli protection against all potential threats, including Iran’s strengthened positions and the conflict of interests in the region. Through normalization with the Gulf States, Israel is stripping the Palestinians of political and financial aid from their longtime supporters. Israel also wants to benefit from the Gulf markets as they are the largest and most important in the region. With the new normalization deals, Israel is guaranteeing its industrial superiority in the long term (How Arab Ties with Israel Became the Middle East’s New Normal, 2020).

But there is one significant remark by Jonathan H. Ferziger, a Jerusalem-based non-resident senior fellow at the Atlantic Council and a former Middle East correspondent for Bloomberg News: One of the behind-the-scenes architects of the deal between Israel and the UAE is a rival of Palestinian President Mahmoud Abbas, the former Gaza security chief Mohammed Dahlan, who was forced to leave the Palestinian territories almost a decade ago and has since faced corruption charges in absentia. He fled to Abu Dhabi, where he acts as an advisor to Crown Prince Mohammed bin Zayed Al Nahyan. Dahlan continuously clashed with Abbas, who saw him as an ambitious competitor. He and Abbas have been blaming each other of corruption for years, inflaming their mutual antipathy. Dahlan is considered a behind-the-scenes architect embarrassing positions, such as when Abbas found himself forced to turn down two planeloads of COVID-19 medical supplies—because the UAE delivered them through Tel Aviv’s Ben Gurion airport.

On September 6, 2020, another challenge emerged. While the US brokered diplomatic drive aimed to tighten Arab-Israeli ties, the leader of Lebanon’s Hezbollah Hasan Nasrallah and the Leader of Palestinian Hamas movement Ismail Haniyeh met in Lebanon to discuss diplomatic normalization between Israel and the Arab countries. They discussed “political and military developments in Palestine, Lebanon and the region” and “the dangers to the Palestinian cause”, including the “Arab plans for normalization” with Israel, Al-Manar TV said (Hamas and Hezbollah leaders meet in Lebanon, 2020).

Now, what will happen in the Middle East, depends on the U.S. new President’s administration, their foreign policy toward Iran, Palestine, Israel and the Gulf.

References:

78. Herzl and Zionism, 20 July, 2004. <https://mfa.gov.il/MFA/AboutIsrael/History/Zionism/Pages/Herzl%20and%20Zionism.aspx>
79. The Balfour Declaration, November 2, 1917 <https://mfa.gov.il/mfa/foreignpolicy/peace/guide/pages/the%20balfour%20declaration.aspx>
80. The Peel Commission Plan (1937) <https://mfa.gov.il/MFA/AboutIsrael/Maps/Pages/The-Peel-Commission-Plan-1937.aspx>
81. British Palestine Mandate: The Peel Commission, (July 1937). <https://www.jewishvirtuallibrary.org/the-peel-commission>
82. Hamas and Fatah: How are the two groups different? By Zena Tahhan, 12 Oct 2017. <https://www.aljazeera.com/features/2017/10/12/hamas-and-fatah-how-are-the-two-groups-different>

83. Israel as the 'National Homeland of the Jewish People': Looking Back and Ahead, by Tal Becker, Hussein Ibish. Mar 19, 2010. <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/israel-national-homeland-jewish-people-looking-back-and-ahead>
84. The Oslo Accords and the Arab-Israeli Peace Process, MILESTONES: 1993–2000. <https://history.state.gov/milestones/1993-2000/oslo>
85. The Price of Oslo, Rawan Damen, Film Director. <https://interactive.aljazeera.com/aje/palestineremix/the-price-of-oslo.html#/14>
86. Palestine Liberation Organization. <http://www.oxfordislamicstudies.com/article/opr/t236/e0618>
87. Profile: Fatah Palestinian movement, Published 16 June 2011. <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-13338216>
88. What is Hamas? By Zack Beauchamp, May 14, 2018, 10:20am EDT. <https://www.vox.com/2018/11/20/18080058/israel-palestine-hamas>
89. The Abraham Accords Declaration. <https://www.state.gov/the-abraham-accords/>
90. UAE, Bahrain Establish Diplomatic Relations with Israel, 16 SEP 2020. https://pism.pl/publications/UAE_Bahrain_Establish_Diplomatic_Relations_with_Israel
91. U.S. Brokers Peace Deal between Israel and Bahrain. Daniel Cassady, Sep 11, 2020, 03:28 pm EDT. <https://www.forbes.com/sites/danielcassady/2020/09/11/us-brokers-peace-deal-between-israel-and-bahrain/?sh=63c51d1843ea>
92. Israel, Bahrain formalise ties at ceremony attended by U.S. officials. By Dan Williams, OCTOBER 18, 2020:40 AM. <https://www.reuters.com/article/us-israel-gulf-bahrain-idUSKBN273044>
93. Sudan: Normalization with Israel was US Condition but will be Beneficial. By Michael Atit, Nabeel Bija, Updated October 26, 2020 07:54 PM. <https://www.voanews.com/africa/south-sudan-focus/sudan-normalization-israel-was-us-condition-will-be-beneficial>
94. Israel-Sudan normalization at risk over US terror lawsuits law — report, By TOI STAFF, 1 December 2020, 11:51 pm. <https://www.timesofisrael.com/israel-sudan-normalization-at-risk-over-us-terror-lawsuits-law-report/>
95. US recognized Morocco's claim to Western Sahara. Now what? By Jillian Kestler-D'Amours, 11 Dec 2020. <https://www.aljazeera.com/news/2020/12/11/us-recognised-moroccos-claim-to-western-sahara-now-what>
96. US adopts map of Morocco that includes disputed Western Sahara. 13 Dec 2020. <https://www.aljazeera.com/news/2020/12/13/us-adopts-map-of-morocco-that-includes-disputed-western-sahara>
97. Turkey Poised for Reset in Relations with Israel. By Dorian Jones, December 21, 2020 03:12 PM.
98. Erdogan says Turkey wants better ties with Israel, talks continue. 25 Dec 2020. <https://www.aljazeera.com/news/2020/12/25/erdogan-says-turkey-wants-better-ties-with-israel-talks-continue>.

David Dzeladze

Georgian Technical University, PhD in International Relations

Nia Antelava (Pupil)

Religion as a Tool between Russia and Georgia

(On the Example of Current Events from the 18th to the 19th Century)

At the end of the twentieth century and the beginning of the twenty-first century, the importance and role of religion in international relations increased significantly. Despite the growing influence of religion and culture on relations between states, there are still scarce materials (in the form of elaborated topics and studies) on these issues. The lack of researchers of the above-mentioned topic is also noticeable. Some scholars consider organized religion to be a major factor in modern international conflicts. Among them is Scott Appleby: “Today we live in a time when nations are at war in the name of a militaristic religion.”

A look at the various papers shows that in countries with relatively high levels of democratic development, religion is considered less of a conciliator than a cause of conflict. Some even characterize religion as an unwelcome guest in politics that seems to jeopardize a rational model of international politics based on power, personal economic interests, and comparative sociology (Wolter A. Mc. Dowall, 2010). There are scholars who see a similar allegation as a one-sided discussion of the issue and misjudge the ignorance of taking into account the activities of Mahatma Gandhi (India’s political and spiritual leader), Martin Luther King (Leader of the “Non-violent Resistance Movement of Racism” in the United States), Dalai Lama (head and spiritual leader of the Tibetan government), Pope John XXIII (the same as Angelo Ronchal, Pope of the Roman Catholic Church). The lack of quantitative research on this issue is noticeable. Due to the mentioned problem, special attention should be paid to the study of the state-religious-cultural relations between Russia and its neighboring countries. The main purpose of this study is to confirm the politicization of religion and the use of religion as a political tool in international relations. Although some scholars see the emergence of religion in the politics as a new fruit for post-Soviet countries (Iskandaryan, 2004). There are historical examples of Russia using religion as a flag in both the Caucasus and the Baltic countries. The methods of political studies and case study will be used to conduct this study. International, regional and state levels will occupy a major part in the policy analysis method. In the 19th century, the Russian government faced two major obstacles to the implementation of imperialist ideas in Georgia. First was the Bagrationi dynasty, one of the oldest monarchies in the world and the other was the Georgian Autocephalous Church with its traditions and history, which at that time was a spark for the preservation of the nation’s identity. Both the Georgian monarchy and the Georgian Church were symbols of national unity, state integrity and territorial unity. The Church – as an obstacle – could not be overcome as long as there was a centralized government in the form of the Georgian Kingdom.

In order to achieve this, the monarchy had to be abolished, which would lead to the destruction of the independence of the Georgian Church. According to ecclesiastical law, one of the main foundations of church autocephaly is the political independence of the country. Since the Georgian Autocephalous Church never tolerated the abolition of the monarchy, it had to be deprived of power after the abolition of the monarchy, which was done quickly and consistently. The implementation of the plan began in the late 18th and early 19th centuries. In November 1779, the 46th Russian Regiment led by General Lazarev entered Georgia. General Lazarev was followed by Kovalensky, a specially appointed minister-resident from the Russian emperor, who presented the royal signs (insignia) to King George XII of Georgia. However, this later turned out to be a performance followed by the abolition of autocephaly.

After a short time, a new assignment comes from Russia to Georgia. Then, on April 19, 1803, General Lazarev, together with the Cossacks, visited Queen Mariam, the widow of King George, and ordered her to go to Russia, but she refused. Lazarev attempted to use force against the Queen, as a result, Queen Mariam stabbed the General to death. The queen was captured and exiled to Russia “voluntarily” (as ordered by the emperor). On October 25, 1803, Queen Darejan, the widow of King Erekle, was also exiled. At that time all the king’s family left the kingdom of Kartli-Kakheti. Now they had to settle matters in western Georgia and consequently solve the issue of the church.

The work plan of the Russian authorities was implemented and Georgia was left without a king. In 1811, the independence of the Georgian Church was abolished. Russia opened a second front to implement its policy in the Caucasus. With the efforts of Russian politicians and the support of the Holy Synod, the Georgian Church was headed by a department of the Russian Synod – a dicastery. The Synod itself was a collegial body of the Orthodox Church in pre-revolutionary Russia. Georgian Catholicos Patriarch Anton II was summoned to Russia. The Exarchy was established instead of the position of Catholicos and then the Dicastery of the Russian Synod was transformed into the Georgian-Imereti Synodal “Cantor”.

The mentioned actions of the Russian Church were an integral part of the state policy, the specialist in church history and legislation N. Durnovo later remarked: “The policy of the Russians against the Georgians and Moldovans has attracted everyone’s attention and has shown all its groundlessness.” “Unscrupulous dissidents claimed that Georgian ecclesiastical autocephaly would lead to political autonomy” (N. Durnovo “The Fate of the Georgian Church”). Here lies the real reason for the abolition of autocephaly by the authorities of the Russian Empire.

Due to the internal dissipation in Georgia, to increase their influence, Georgian liturgy was suspended in Apkhazeti and Samachablo. “Ossetians living in the Gori District have long been accustomed to Georgian liturgy and their majority spoke Georgian fluently. In order to separate them from the Georgians, the exarchs began a divine service in Ossetian churches in the Ossetian language and distorted it so much that the Ossetians became indignant and stopped going to church. For example, the Gospel word “incarnation” was translated into Ossetian as “meat cake”. (Durnovo, 2010).

Georgian monks were banished from monasteries and the emptied monasteries were turned into Russian churches (for example, Sapara, Zarzma, Kabeni, Mamkoda, Drandi, Trinity, Bichvinta, Bodbe)

It can be said that the Russian expansion in Georgia was carried out at the expense of the oppression of the Georgians. In this case, the nation and monks were equally unhappy in those days. Georgian monks were banished from churches and monasteries and were replaced by the Russian monks. The Georgian people were expelled from their lands and foreign tribes settled in the territories.

“By the law of May 1, 1900, free lands in Transcaucasia should be given only to Orthodox Russians. It is planned to cultivate 100 villages for the resettled Russians in a short time” (“Shepherd”, 1905). Neither the Russian imperial court nor the Russian Orthodox Church considered it as an impediment to increase its territories and power with the help of the Church disguised under the religion of Christianity.

“...Apkhazeti was inhabited by Lithuanians, Estonians, Finns, Czechs, Moldovans, Tatars and mostly Armenians. Georgians and Greeks are equal to Jews. Our Jewish press demands the equality of the Jews and their settlement wherever they want, while the ordinary Georgians are not allowed to live there, where their ancestors lived for 1500 years...” (N. Durnovo, “The Fate of the Georgian Church”, 2007).

The schools were also used by the state for the Russian policy. The supervisors of six schools were replaced by the Russians.

In 1898, as a result of the priesthood of Stephen’s revision (which was conducted in the theological schools of Imereti and Samegrelo), all Georgians were expelled. At the same time, according to Stephen’s report, the board

of the Kutaisi seminary decided to petition that Georgians not be allowed to become teachers of theological schools in the future. The rector of Kutaisi Seminary even achieved that there were no Georgians in any of the Georgian theological schools.

The Russian government was afraid of the Georgian Church because of two reasons. One was that it was impossible to neutralize it for as long as it was in the case of the monarchy, and the other was that the demand for the restoration of autocephaly from the priests was justified solely on religious grounds, which was undoubtedly a political goal for the laity. Priest Vostorgov believed that gaining ecclesiastical autocephaly for Georgians would be the first step towards Georgia's independence. It is important to note that high-ranking state officials and the clergy of the Russian Church were complicit in the abolition of the Georgian monarchy. Durnovo also confirms: "Raised on monarchical origins, they (Georgians) are supporters of the monarchy and want to serve their king with faith and truth, to whom the civil and clerical bureaucracy has cut off their access..."

According to the basic laws of the state, while all the people of Russia were allowed to pray in their native language, Exarch Nikon forbade the Georgian clergy to perform services in Georgian: in Sioni Cathedral in Tbilisi, in Bodbe Cathedral, Batumi Cathedral and many other places. In accordance with all the laws and in agreement with the legislators, in 1895 the Synodal Cantor banned liturgy and studying at schools in the Georgian language. They also did not mercy books written in Georgian. "One Archimandrite, in anticipation of the arrival of the Exarch, who was obsessed with Georgian antiquities, buried precious old books in a pit, as a result, they perished forever". They did not show mercy to the Georgian chant which, according to one of the exarchs, was called "barking of a dog". Unfortunately, a considerable part of the Russian clergy did not have a good idea of the Georgians, and this is well seen in the writings of the Archbishop of Kherson.

"...Paul's condition there (in Georgia) is terrible. He cannot be returned to Georgia... Georgians have already imprinted in their minds that he (Paul) cursed Georgia. That is why it is necessary to kill him. They will definitely kill him. They (Georgians) do not have the ability to judge: they are mentally retarded, but they will not claim back whatever they say. Killing a man is nothing for them. Relatives are counted up to the 14th generation, but it is not difficult for them to stab a sibling, they are wild people! Slightly agitated, they lose their balance and draw their daggers..." (Записки присутствующего в святушем синоде архиепископа Никанора (Бровковича) Одеса 1913 стб 36)/ (Conversations of the Archbishop Nikanor (Brovkovich) who was present in the Holy Synod, 1913,).

Exarch Paul himself, who had to take care of the Georgian Church and its Orthodox parish, its spiritual parish, called Georgia as the "side of the wild beasts".

The Russian imperial government had a secret plan towards Georgia, which is relevant from the conversation between K.P.Pobedonostsev (who was considered to be the de facto ruler of Russia by the Catholicos Patriarch K. Tsintsadze) and Archbishop Nikanor: "Here, send Paul to Georgia." Unfortunately, he did not appear to be at the right height: he had to be silent and do things quietly... "Paul was not lucky in Georgia, it is necessary to get rid of him and send Palladius to demolish what has been done and start the already spoiled case" (Patriarch, 2001).

Exarch Palladius, with his strange decree (issued on behalf of the Synod Cantor), changed the Georgian names to Greek-Russian and fined the priests who named the children after Georgian saints, really confirming the opinion of the Georgian Patriarch Callistratus about the "Russification" or "secret plan". The same is confirmed by Reverend Vladimir's words to Metropolitan Paladis: "Sorry, but I will act like him, moreover, I will: wherever the Russians can be stuck, I will definitely do so" (Tsintsadze, 2001).

It is not difficult to see that the Russian government used the Russian Orthodox Church to achieve its own goals, although neither did the Russian Church lag behind in using its own government when it deemed it necessary to directly and openly use the state law enforcement agencies to pursue its own interests. An example of this is the persecution and harassment of Georgian worshippers by the exarchs using state forces.

«The Holy Synod of the Russian Church and the Exarch of Georgia were constantly persecuting the patriotic

Georgian clergy. From the end of the 19th century and the beginning of the 20th century, the persecution of the fighters for the restoration of the autocephaly of the Georgian Church began. Georgian autocephalists were sent to churches and monasteries in various Russian dioceses far from their homeland, in practice it was an exile. In 1907, Exarch Nikon defeated the Cossacks and beat the members of the Georgian Autocephalous Congregation with whips. Finally, irritated by the restoration of Georgian autocephaly (1917), Russia staged the assassination of Catholicos-Patriarch Kirion II (1918). Such was the role of a single-minded Russia in the history of the Georgian Church” (Guruli, 2008).

The Russian state has been attempting the annexation of Apkhazeti, the Georgian land for a long time, and is actively using the church for that. Liturgy in Georgian was banned and the language of church services in Apkhazeti was replaced by Russian. This is evidenced by the address of Metropolitan Ambrose of Chkondidi at that time «to the Council on the necessity of introducing worship services in the Georgian language in the Sokhumi Cathedral» which took place on December 26, 1918. The Russian priests were openly forbidden to have any relationships with Georgian church representatives. The Russian Church contributed to the annexation of the territory, both in Tsarist Russia and in the communist era. During the Soviet era, the Christian religion, like other religious denominations, was restricted. Despite the difficult situation, the connection between the state and the churches was still in some cases. The frequency and depth of the connection between them was determined by both their own interests and the power of their political influence, their capabilities. For example, when the number of supporters of the Soviet government far exceeded the number of believers, the actions taken against the Church became more brutal. At the beginning of the Sovietization of Georgia, in the thirties, the number of believers was not insignificant, so they resorted to another way of pursuing the desired policy, to fight against the Church. They tried to find support in ecclesiastical circles so as to carry out their own plans. That was a much more humane way rather than perishing the lives of church figures.

“After February 25, 1921, when Soviet Russia invaded Georgia and forcibly Sovietized it, the Georgian Orthodox Church, as a defender of freedom and national interests, was immediately unacceptable to the new occupation regime” (Vardosanidze, 2001).

The internal confrontation of the church was highly desirable for the authorities, both in the Russian and Georgian Churches, due to which the result was not delayed. The clergy were divided in Georgia, one being considered a “progressive” and the other a “reactionary” clergy. The clergymen for whom the government and the world-view prevailing at the time were unacceptable were considered to be “reactionary”. We have the same picture in Russia, where the Russian government created a so-called “living church” whose members opposed Patriarch Tikhon, who was considered a representative of “anti-Soviet activities”. In 1923, Patriarch Tikhon cursed the “living church”. The leaders of the Russian government formed their own synod. It was supervised by Meschersky.

If the fight against the church was one of the top priorities for the state in the first half of the Soviet era (before 1943), as soon as the political situation necessitated the existence of a church, the state’s highest authority, Joseph Stalin, personally took care of restoring the church (“Izvestia”, 1943, September 5). This era can be divided into two: before 1943 and after, because the attitude that the state had towards the church before the year of 1943 was no longer repeated.

Patriarch Ambrose “was arrested on January 12, 1923, for sending a memorandum to the Genoa Conference the previous year and was sentenced by the Supreme Court on March 12, 1924, to seven years and nine months in solitary confinement.” (Gamakharia, 2006)

The members of the “semi-governmental” council called for the resignation of Patriarch Ambrose, both in official resolutions and appeals, as well as in private conversations. Patriarch Ambrose vigorously defended his views on the issue, and the response was equally firm: “If it is necessary for our church, I must be forcibly dismissed.”

The examples of politicization of religion in this form and the use of priests by the state are not scarce. According to Prof. S. Vardosanidze, “On the joint efforts of the government and the “reformers”, on December 30, 1926,

Metropolitan Callistratus was forced to renounce the enthronement of the Catholicos-Patriarch of All Georgia.”

As the Soviet government could not affect the Georgian church and its Patriarch Ambrose, it thought of a new plan. On December 28, 1926, the so-called “Provisional Government of the Georgian Church” of the “Reformers” was registered as the only legal ecclesiastical government in the Commissariat of Internal Affairs of the Soviet Socialist Republic of Georgia. Particularly interesting in this regard is the fact that at the same time the Catholic Council – which was in fact a legal ecclesiastical council – was declared outlawed. The following year, by order of His Holiness Ambrose, the Catholicos, Diocesan Chancellery was confiscated by the order of the People’s Commissariat of Internal Affairs and handed over to the Provisional Government of the Georgian Church. On March 22, 1927, Metropolitan Christopher announced to Patriarch Ambrose that he had been dismissed from the proceedings, in fact he had been removed from the authority of the Church. The next day the patriarch lost the ability to speak, on March 27 he became unconscious and on March 29 he died.

Later some church ministers were arrested and persecuted, while others were left untouched. It should be noted that some of the priests “naively” – as Prof. S. Vardosanidze says, believed that the hostile attitude towards the ruling church was caused by the wrong actions of the Catholic Council and the memorandum sent to the Genoa Conference.

If we look superficially at the communist era, we will see that religion was generally fought everywhere, throughout the Soviet Union, however, if we go deeper into the issue, it will appear that there were still organized religions, more despised than others. Such was the Georgian Church, which was more oppressed than the Russian, Ukrainian and Armenian churches. Had it not been so, Catholicos Christopher would not have addressed a letter to the “Central Executive Committee of the All-Georgian Soviet Socialist Republic” stating that the Georgian Church should be given the same freedom as the Russian and Armenian Churches then had. Nor would paragraph # 6 be in the request of the Executive Committee of the Catholic Synod which referred “the Georgian Church should be given the same legal rights as the churches in Russia and Ukraine”.

The government’s attitude towards religion and churches changed radically from 1943, depending on the political situation at the time. Considered a city of strategic importance by the Bolshevik government, St. Petersburg was under siege from September 8, 1941, to January 27, 1944, a total of 29 months. More than a million civilians were killed in three years, and in 1942 – 650 thousand people. There was famine in the city and panic and fear reigned. The city was in danger of being destroyed. According to the secret instruction of September 23, 1941: “The Führer decided to destroy the city of St. Petersburg: However, after the neutralization of the Soviet Union, there is no reason for such a city to exist”. In the current situation, it was necessary to encourage the entire population of the Soviet Union, to instill hope and faith in their hearts. This may be the reason for the change in the existing policy towards the church, in such an unusual way for the government.

According to the memoirs of State Security Officer Giorgi Karpov, on September 4, 1943, at a special meeting attended by Karpov himself, Molotov, Beria, and Stalin, Joseph ordered to form a body to promote cooperation between the Russian Church and the state. A few hours after the meeting, Metropolitan Sergei, Alexei Simansky of Leningrad and Nicholas Yarushevich were brought to Stalin late at night. During the conversation, a decision was made to elect a patriarch, to open temples, seminaries and theological academies. The former German embassy was handed over to the patriarch as a residence. On September 5, 1943, the newspaper “Izvestia” reported that J. Stalin received the high priests of the Church, and then Metropolitan Sergius informed the President of the Council of People’s Commissars of the intention of the Governing Council of the Russian Church to convene a Council of Bishops in the near future to elect the Patriarch of Moscow and All Russia and form a Holy Synod.

Churches were opened throughout the Soviet Union and liturgy was revived in temples.

Since the restoration of Georgia’s independence in 1991, Russia and Georgia have moved to a new level of state relations. The path taken by the Russian Empire three centuries ago remains unchanged by the current Russian government and church. The Russian Church has had and still has the same double standard of treatment of the

Georgian Church as the Russian government - recognizing the autocephaly of the Georgian Church and its jurisdiction over dioceses in the conflict region, while openly “protecting” the separatist Abkhaz Church.

The fact that the Russian Church, with its enormous support and assistance of the secular government, is trying to gain influence in Abkhazeti is confirmed by numerous facts, some of which are listed below, for example:

“ – In 1990, there was an attempt by the Russian Church to seize the New Athos Monastery. Thanks to the efforts of His Holiness and Beatitude, Catholicos-Patriarch of All Georgia Ilia II, this attempt was then thwarted” (Gamakharia, 2005);

– In 1995, the monks of the Russian monastery of St. Panteleimon in Athens (Greece) resumed worship in Abkhazeti - New Athos, without the permission of the Georgian Patriarchate;

– In 1997, the same problem arose again, due to which the Catholicos-Patriarch of Georgia sent a letter to Alexius II informing about the anti-canonical activities of Peter (Pigol) of the Russian Monastery of Athos.

– By 1997, Hegumen Peter (Pigol) had established a representative office of the Simon Cananel Monastery in New Athos in Moscow along with the representation of the monastery of Panteleimon.

– On January 21, 1997 a meeting of the “self-proclaimed” clergy of Tskhum-Abkhazeti was held to demand the resignation of the Georgian Patriarchate in connection with the unification with the Diocese of the North Caucasus. Russian Patriarch Alexy II avoided talking about this issue in silence. (There is no Diocese of the North Caucasus, all dioceses of the North Caucasus are under the jurisdiction of the Russian Orthodox Church (Prof. J. Gamakharia’s remark).

In Abkhazeti and Samachablo, secular officials are mostly appointed from Moscow or in agreement with them. In this respect we have the same picture in the ecclesiastical sphere. Prior to the outbreak of the conflict in Georgia, priests were ordained mainly by Russian Patriarch Alexy II. Until May 17, 2007, the Russian Patriarchate justified itself by claiming that the so-called “Russian Orthodox Church Abroad” was guilty of operating in Abkhazeti and Samachablo without the consent of the Moscow Church. In fact the Russian Orthodox Church and the Russian Emigrant Church operated together in the conquered territories. As a small conclusion, it can be said that until 2007 the Russian government used to separate both parts of the divided Russian church for one purpose, and after their unification the case became easier.

The methods of the Russian government and the Church in carrying out Russian expansion have not changed much compared to previous centuries. “The Russian Church is using the current situation. It is through Abkhazian (Absua) clerics that it tries to achieve its great-power goals in Abkhazeti. The falsification of history plays an important role in this case” (Gamakharia, 2005).

The Russian government and the Russian Church have been working to remove Russian-occupied lands from Georgia since the day they entered the Caucasus. The secret correspondence between the head of the Gendarmerie Division of Kutaisi Province and Bishop Arsen at the beginning of the 20th century dealing with the Georgian movement with the participation of Besarion Khelaia and others in the Sokhumi District, is of great importance. The letter can clearly identify the issues that have been considered as problematic by the Russian side, as viewed from the unchangeable policy of Russia.

“I am investigating a case about Georgians in Sokhumi District... (further citation from paragraphs).

Do you know that there is a native organization of Georgians in the Sokhumi District, its goal is to Georgianize the Abkhazians (Absuas) and make them get rid of Russia’s interests;

1) It is true that Machavariani held a funeral for the dead writer Tsereteli and had a speech in Georgian on request of Tedo Sakhokia and Ant. Jugeli;

- 2) Is it true that Priest Besarion Khelaia demanded that the Georgian language should be used during liturgy, declared that it is Georgia here and not Russia and, therefore, the Georgian language must be heard at liturgy;
- 3) As I have unmistakable information that they have relations with insecure and pagan people (Note: with Abkhazians (Absuas) – J.G.).
- 4) Do you admit that the priests Machavariani, Chkhenkeli, Kereselidze and Khelaia are harmful and dangerous to the interests of the Russian Empire.”

The cooperation of the Russian government and ecclesiastical circles (in the implementation of imperialist goals) is not really a present-day event. The answer to the above letter is no less interesting.

“To the secret questions, which consist of 12 articles and which concern the Georgian movement in the Sokhumi District, I can answer the following:

- a) ...The Georgian movement greatly hinders the Russification of Absuas (living in Apkhazeti) and their degeneration.
- b) If the priests Machavariani, Kereselidze and Khelaia act to take over the Apkhazeti-Samurzakhano, then, surprisingly, the activity should be considered harmful, because by doing so they oppose the goal and aspiration of the Russian Empire.

Russia started laying the groundwork for the current situation as early as the 19th century. On June 12, 1885, Apkhazeti was declared to be a separate diocese and the diocesan government of Sokhumi was established, so that in the future “according to the plan of the Russian chauvinists, the diocese of Sokhumi should be included in the Kuban diocese, and Apkhazeti should be annexed to the Kuban district administratively” (Rogava, 1997).

The foundation was laid by the Russian state and the Russian Orthodox Church together.

In the 90s of the 19th century, the main governors of the Caucasus Civil Service at that time was Prince Golitsyn and Exarch Alex. The Ober Prosecutor of the Synod was advised that “it is desirable for the Diocese of Sokhumi, with its predominantly Absuas living in Apkhazeti and Russian population, to cut off a completely undesirable Georgian influence. The Kuban region is considered to have a purely Russian Orthodox population of 1,716,245. The number of 100.000 multinational population of the seaside will be easily mixed with this population” (Rogava, 1997).

The Russian government acted in several directions to achieve this goal, using the church to stir up the separatist movement through special services to confront the Georgians and the Absuas. “Abkhazians (Absuas) national separatism revived by the Kremlin due to the compromising policy of the Georgian government became extremely aggressive in the 1980s and 1990s. It was supervised by the fascist organization “Aidylara”, created at the initiative of the Russian special services, which was then directly supervised by the “Soyuz” block operating throughout the former Soviet Union. Its aim was to punish the republics fighting for independence and, as its name suggests, to restore the nostalgic “Soviet Union” (Nadareishvili, 2002).

Genocide continues in various ways in Georgian culture on the Apkhazeti lands to this day, “Georgian inscriptions on historical monuments, architecture and works of art are being systematically and purposefully removed.”

Along with the destruction of Christian and historical monuments, the Russian government and the church are introducing anti-Georgian history to the population. They create new, desired versions of history. All Georgians are persecuted, the service in churches and monasteries is conducted in the Russian language. They are trying too hard to bring the so-called “Tskhum-Apkhazeti” diocese under Russian subordination, and this is being done openly.

When studying state issues, it is extremely important to know what form of state we are dealing with, i.e what is the form of its state governance, the form of national-state and administrative-territorial governance and the political regime. Only in the presence of this information can the true causes of this or that event be determined.

In our case, we are dealing with two independent states, whose aspirations for democracy have been declared by them more than once. Democracy, as a form of government, does not require the government to use religion for political purposes. While the concept of democracy encompasses a number of rights and freedoms, it does not impose any restrictions on government or religious organizations in the political arena. From this we can conclude one very important thing: if a state aspires to raise the level of democracy in its own country and in addition carries a sufficient number of signs characteristic of democracy, it does not mean that it will not use religion as a powerful political tool for its own international purposes.

In order to get a good idea of the situation between the states, it would be good to recall the explanation of the policy of the eminent scientist Harold Lasswell, who considered politics to be a struggle of certain forces for “who will get what, when and how”. If we are guided by this concept, we will come to the conclusion that if the existence of states is built on the means of violence, presence and acceptance, then the politicization of religion by the state, both inside and outside the state, should not be considered alien.

Whether it is acceptable or desirable for the state to speculate on religion, or whether the religious organization exerts any form of pressure on the state to achieve its desired goal, is a question to which the answer, whether or not in the form, will be very weak and unsatisfactory.

It would be wrong to put the issue this way. If an analysis of any political event is done, it is of great importance to find out which of the five levels of analysis developed in international relations we are counting on.

Russia-Georgia state relations are very specific, as well as the interdependence of other states. When discussing the relations between these two states, it is necessary to take into account their common past, their different worldviews and the role of the individual in the formation of state policy in these two states. The political course of any state, to a greater or lesser extent, is inevitably influenced by public opinion on the relevant issue. On the other hand, a clever political leader or just an authoritative figure can influence public opinion and shape it in the desired direction. Both Russia and Georgia have good experience in this.

Today, Russia and Georgia cannot boast of the best, warm and good neighborly relations. Some political steps were taken by both states, which led to the current difficult and unfavorable situation for both countries. If, on the one hand, the Russian government’s campaign against Georgia in Abkhazeti is the cause of the breakdown of relations between the states, on the other hand, Georgia’s desire to separate from Russia and the Georgian side’s aspiration to the Western world are the causes of the acute situation. In this case, it is not difficult to understand that everyone considers its own interests and does not think about the will or attitude of the other party to the issue of common importance to them.

Although there are many religious organizations in Russia and some of them are very influential, in addition, according to the 1997 Law “on Freedom of Conscience and Religious Unity” in the Russian Federation, no religion is declared a state religion, it is still a Christian state. Firstly, because it has historically been a Christian state and secondly because a significant part of the Russian population is Orthodox and the orthodox appear exactly at the head of the state.

We have a similar situation in Georgia, except for one small difference. Orthodoxy in Georgia has many more advantages over other religions due to its special role before the country, for the merits defined in the Concordat “it formed centuries-old Georgian culture, national worldview and values.”

In both countries, the state and the church are independent, separate subjects of law, although the differences between the religious-political and ecclesiastical-state issues in these countries are very noticeable.

Attempts to manipulate religion (mostly orthodoxy) are observed in Georgia, and this is mainly done in the run-up to the elections by some government officials as well as other political forces. On the other hand, the full independence of the Church is very obvious in the case of Georgia. We have a different picture in Russia, the

manipulation of religion in the domestic politics of the country is not so obvious as in the foreign policy of the Russian government to lead the Russian Orthodox Church at will.

In relation to Georgia, sending the Russian priests to the territory of the Abkhazian conflict zone and holding Russian-language services seem to have been positively evaluated both by the Russian authorities and its coreligionist church. There is nothing surprising if we recall the Russian state's long-awaited dream of separating Abkhazeti from Georgia and joining it. Historically, the use of the Russian Church in foreign policy is an indisputable event in the case of Georgia. As it became clear from the given materials, according to the Russian plan, for the purposes of separation of Abkhazeti from Georgia and "Russification" of Abkhazeti, Georgians from Abkhazeti, it was necessary to actively spread the Russian language and rule in the conflict region. It was very convenient to use the church for this goal.

Whatever it is, the result was unfavorable for both parties. Residents of Abkhazeti are in an unfavorable situation, both ethnic Abkhazs and ethnic Georgians as well as other nations. The Russian side has so far been spending huge sums of money in the conflict region, maintaining the status quo, and has failed to achieve its centuries-old goal, and Georgia remains divided for its unjustly oppressed and displaced population.

The role of religion, in this case the Christian Church, should be determined by what power it has over this or that church and what influence it can exert on public opinion. Christian churches are highly influential in both states. Every step taken by the church is carefully observed by their parish and ordinary Christians alike. The sermons of their patriarchs, high priests, and priests are often held in high esteem more than the speeches of the Heads of State. Therefore, it would be best to use religion as a mediator in the relations between these two countries. In this regard, it is extremely important for the Russian Church to have good will to respect the jurisdiction of the Georgian Orthodox Church, to establish kind relationships between the two states, which, unfortunately, is difficult to see at this stage. The Russian Orthodox Church has been repeating the path of the Russian government in its anti-Georgian policy for more than a century, directly and unmistakably.

In conclusion, it can be said that both in the past and in the 21st century, religion has been used as a tool in politics.

References:

99. Arveladze, B. (1996), "Armenian" or Georgian Churches in Georgia?!
100. Bendeliani, M. (2000), Georgian Church during World War II (1941-1945) Auto-abstract - for gaining the degree of Candidate of Historical Sciences. Ivane Javakhishvili Tbilisi State University.
101. Barston, R. P. Modern Diplomacy. Third edition. (2006).
102. Gamakharia J., (2005), Abkhazeti and Christianity.
103. Gamakharia J., (2006), The holy confessor Ambrose Khelaia and Abkhazia.
104. Guruli, V. (2008), Monotheistic Russia, myth or reality. Publishing House "Universali".
105. Donald Rayfield (2004), Stalin and his Hangmen, Penguin.
106. Simon Sebag Montefiore (2003), Stalin the Court of the Red Tsar.
107. Baddeley, J. F. (1908), The Russian Conquest of the Caucasus.
108. Vardosanidze, S. (2005), Catholicos-Patriarch of All Georgia His Holiness and Beatitude Ambrose (1921-1927), Tbilisi Theological Academy, Tbilisi Sulchan-Saba Orbeliani State Pedagogical University.
109. Vardosanidze, S., Georgian, (2001), Orthodox Apostolic Church in 1917-1952.
110. Kalistrate Tsintsadze, (2001), "My Memories" ,Tbilisi, "Tsitsinatela", It was published with the blessing of Anania, Archbishop of Manglisi and Tsalka, "His Holiness and Beatitude Catholicos-Patriarch of All Georgia Kalistrate Tsintsadze".

111. Nadareishvili, T., (2002), Conspiracy against Georgia.
112. Rogava, G., (1997), Religion and the Church in Abkhazia. Abkhazian Academy of Sciences.
113. Rurua, Z., (1999), Batumi, Constitutional Law of Georgia.
114. Sanikidze, L., (1986), Mother History, Plot II, from Bazaleti to Tsitsamuri.
115. Supreme Council of the Republic of Abkhazia, (2001), Black Book of Abkhazia (on the ethnic cleansing and genocide of the Georgian population in Abkhazia. Part 1. Tbilisi.
116. W. Raymond Duncan, Barbara Jancar-Webster, Bob Switky, (2006), World Politics in the 21st Century, third edition. Copyright, by Pearson Education, Inc.
117. Constitutional Agreement between the State of Georgia and the Autocephalous Orthodox Church of Georgia (concluded in 2002).
118. Essays on the history of Georgia. (1973) Volume IV. Georgia from the beginning of the 16th century to the 30s of the 19th century.
119. Essays on the history of Georgia, (1980), During the years of the Great Patriotic War of the Soviet Union of Georgia, post-war reconstruction, complete and final victory of socialism and the developed socialist society (1941-1975).
120. Plots of Georgian History. (1976). Volume VII, Georgia in the 20s and 30s of the 20th century
121. Wolter A. McDowall. Religion in Diplomatic History. p. 3.
122. February 12, 1999, SECTION: The Guardian Foreign Page; p. 18.
123. About the collaboration of high-ranking Russian officials with the KGB 2008.
124. Information provided to CENER by former General Oleg Kalugin.
125. Konstantin Preobrazhensky on the relationship between Putin and the Russian Church.

Georgian Text Editor:

Maia Ejibia

გამომცემლობის რედაქტორი:

მაია ეჯიბია

English Text

Editor:

Nana Katchabava

ინგლისურენოვანი ტექსტის

რედაქტორი:

ნანა კაჭაბავა

Typesetting

Nino Ebralidze

კომპიუტერული უზრუნველყოფა

ნინო ებრალიძე

Cover Designer

Nino Ebralidze

გარეკანის დიზაინი

ნინო ებრალიძე

0179, თბილისი, ი. ჭავჭავაძის გამზირი 14

14, Ilia Tshavtchavadze Ave., Tbilisi 0179

Tel: +995 (32) 2250484, # 6284; #6278

www.press.tsu.ge

